

ACOLADA

10

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editori: Societatea Literară Acolada și Editura Pleiade Satu Mare
nr. 10 (83) octombrie 2014 (anul VIII) 24 pagini preț: 4 lei

Director general: Radu Ulmeanu ~ Director: Gheorghe Grigurcu

Corneliu Baba: Portret

Gheorghe Grigurcu:
Din nou despre revizuirii

Barbu Cioculescu:
O piramidă de cărți

Alex. Ștefănescu: *O epopee eroi-
comică a vieții în comunism*

Poezii de Liviu Ioan Stoiciu,
Lucian Scurtu și Adela Rachi

Paul Aretzu: *O carte a umorului și
a gentileții*

Constantin Mateescu: *Croaziera*

Șerban Foarță: *Lucarnă*

Interviurile *Acoladei*:
Radu Voinescu și Răzvan Petrescu

Dumitru Augustin Doman:
Comedia neagră a zilelor noastre

Viorel Ponta, noul nostru cioban

Am trăit să o vedem și pe asta. Marele campion al adevărului și dreptății, fostul ministru al Justiției, Mona Pivniceru, odinioară surghiunită de Ponta în staful Curții Constituționale pentru ca el să-și poată desfășura nestingherit înțelegerile cu coabitacul Băsescu în vederea numirii conducătorilor de la Parchet și DNA, este printre cei care au respins sesizarea privind incompatibilitatea fostului său șef cu funcția de președinte al statului, având în vedere că ar fi ofițer acoperit. Iar apărătorii legii în acest caz au fost nimeni alții decât mult hulitul, pe vremea referendumului pentru demiterea președintelui în funcție, Augustin Zegrean și proaspătul coleg al doamnei Monica, Daniel Morar, surghiunit și el de la DNA în cuibușorul de nebunii al CCR de către fostul său șef, Traian Băsescu. Iată ce declară cei doi în opinia separată formulată odată cu decizia de respingere a sesizării de către majoritatea membrilor Curții: „Apreciam că sesizarea formulată de Gheorghe Funar (cel mai nou campion al democrației! – n.n.) era admisibilă. (...) CCR trebuia să solicite SIE datele necesare pentru a stabili dacă Victor Ponta este sau nu cadru activ al acestui serviciu, iar în baza informațiilor să decidă dacă sunt sau nu întrunite condițiile de eligibilitate pentru acest candidat”.

S-a întors mașina lumii, ar spune din nou Eminescu, dacă ar mai face cumva un scurt stagiou printre noi, muritorii de rând. Dar, precum vedem, mașina lumii se întoarce și fără asemenea auguste participări, lucru de care Viorel Ponta profită din plin. Iată ce declară proaspătul ciobănaș mai ortoman decât cel muntean și cel ungurean din baladă și, volens nolens, din realitatea noastră cotidiană: „S-au întâlnit domnul Băsescu cu domnul Iohannis, mări se vorbiră și se sfătuiră, ca l-apus de soare ca să mă omoare. Vreau să vă anunț că eu cred că ei doi o să moară și că eu voi lupta alături de dumneavoastră până la capăt pentru România...” etc. etc.

Si dă-i si luptă, neicursorule, din dorința fierbinte de a apăra, de întinare probabil, nobilele idealuri ale socialismului! Sau chiar „mândria de a fi român”, mândrie cu care Ponta a deschis parte UDMR-ului la guvernare și propusului de către această uniune drept ministru al culturii din România, o doamnă care-și trecea în propriul CV limba română ca fiind una străină și vorbea păsărește despre copiii patrupezi ai nației. Care mândrie trebuie într-adevăr apărută, căci altfel ce ne-am face noi cu țărișoara noastră! Dar mai trebuie apărați și borfașii din PSD, iar uniunea proclamată cu tobe și trâmbețe (alt slogan de pe vremea tătucului Iliescu!) e doar uniunea cu aceștia, nu vă umflați în pene, voi, românii de rând, care habar nu aveți cu ce se mănâncă pe la noi democrația.

Ca să pună capac mistificărilor de tot felul, mincinosul, chiar mai presus de Băsescu, se avântă pe terenul promisiunilor – măcar acestea! – fără acoperire, pretinzând nici mai mult nici mai puțin, tocmai el, urmașul lui Ion Iliescu, care l-a expulzat din țară pe Regele Mihai ca pe un infractor, că va organiza un referendum pe tema revenirii la monarhie. Proști care să-l creadă se vor găsi destui, că pe mâna lor merge totdeauna PSD-ul în campaniile electorale. Promisiunea nu poate fi pusă în practică din cauza a numeroase obstacole constituționale, dar și fără acestea ea va fi uitată imediat după alegeri, dacă tot nu-i va mai folosi la nimic. Iar gura nu-l doare să promită marea și sarea, în absolut orice domeniu.

În fine, iată-l și pe un alt campion al acestei democrații, Victor Ciorbea, din postura de Avocat al Poporului, care a așteptat până la expirarea termenului de valabilitate a ordonanței de urgență vizând posibilitatea ca aleșii locali să sară din bărcile lor în cea a Puterii, ca să declare că această ordonanță n-ar fi în ograda instituției pe care o reprezintă, fiind datorită exclusivă a Parlamentului să decidă în materie. De parcă nu tocmai legiferările Parlamentului ar fi obiectul de activitate al domnului Avocat! Și când te gândești ce mare lider țărănist a fost cândva acest sorbitor de zemuri coclite scurse din ceanul Puterii!

Așa stând lucrurile, asigurat din toate părțile, ciobănașul nostru ortoman nu se sfiește să dea cep la toate ciuberele posibile și imposibile pentru a adăpa atâtea și atâtea guri însetate și gâtlejuri uscate. Milioanele curg din ultima rectificare bugetară spre primăriile care lucrează cu sârg pentru cine trebuie, dar și pentru îndestularea preasfintelor pânțecăle ale popimii care și ea urmează să-i dea și să lupte pentru convingerea prostimii că există un singur catindat căruia trebuie neapărat să-i dea votul, acest Mic Titulescu ce, în mod normal, mai degrabă ar trebui să se pitească în fundul pământului din calea brațului lung al Legii decât să aspire la un asemenea cin. Unde mai pui Poșta Română, care distribuie cu seninătate în cutiile poștale ale natului manifeste guvernamentale cum că Iohannis vrea să devină președinte doar ca să taie pensiile poporului.

O, vai, Românie, săracă țară săracă, în ce dandana ești gata să intri, nesilită de nimeni! Nu că ar fi prima dată...

Radu ULMEANU

Redacția și administrația:

Str. Ioan Slavici nr. 27
Satu Mare
Cod Poștal 440042
Fax: 0361806597
Tel.: 0770061240

On-line: www.editurapleide.eu
(Revista **Acolada** în format PDF)
E-mail: acolada@editurapleide.eu

xxx

Revista *Acolada* se difuzează în București la librăria Muzeului Național al Literaturii Române (Bulevardul Dacia).

Abonamentele se pot face direct, prin mandat poștal, la adresa redacției, abonații trimițând obligatoriu, în plus, o înștiințare (carte poștală) cu numele lor, suma plătită și perioada acoperită de abonament. Numai pentru instituțiile bugetare, la Trezoreria Satu Mare, Cont RO34TREZ5465069XXX001050. Cod fiscal: RO 638425.

Costul unui abonament pe 3 luni este 17 lei (sau 34 pe 6 luni etc.), acesta incluzând și taxele de expediere.

xxx

În virtutea respectării dreptului la opinie, redacția *Acoladei* publică o diversitate de opinii ale colaboratorilor, fără a-și asuma însă responsabilitatea pentru acestea.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază. Sunt privilegiate textele în format electronic.

ISSN 1843 – 5645

Tipografia SOMEȘUL
Satu Mare

Cuprins:

- Radu Ulmeanu: Victor Ponta, noul nostru cioban* – p. 2
Gheorghe Grigurcu: Din nou despre revizuirii – p. 3
Ștefan Lavu: Comedia numelor – p. 3
Barbu Cioculescu: O piramidă de cărți – p. 4
Alex. Ștefănescu: O epopee eroi-comică a vieții în comunism – p. 4
Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Scurtu: Poezii – p. 5
C.D. Zeletin: Fericiri pe margine de prăpastie – p. 6
Paul Aretzu: O carte a umorului și a gentileții – p. 6
Constantin Mateescu: Croaziera (2) – p. 7
Șerban Foarță: Lucarnă – p. 7
C. Trandafir: Mihail Sebastian. Muzica și dragostea – p. 8
Constantin Călin: Zigzaguri – p. 9
Interviurile Acoladei. Radu Voinescu și Răzvan Petrescu – p. 10, 11
Pavel Șușară: Itinerarii plastice – p. 12
Nicholas Catanoy: Alambicul lui Ianus – p. 12
Magda Ursache: Onestitate și malonestitate editorială – p. 13
Dan Culcer: Comunicare politică și poliglosia în Europa de Est – p. 14
Adela Rachi. Poezii – p. 15
Dumitru Augustin Doman: Comedia neagră a zilelor noastre – p. 16
Tudorel Urian: Melancolii de hedonist – p. 16
Diana Popa: Cântătorii (proză) – p. 17
L. Pițu: P. Goma și N. Breban în viziunea criticii lui N. Ceaușescu – p. 17
I. Vasiliu-Scraba: Paradigma "Arsenie Boca – Părăian" – p. 18
I. Caragea: Geo Galetaru. "Întâmplările simple" – p. 18
A.D. Rachieru: M. Sadoveanu, un scriitor "reeducat"? – p. 19
Șt. I. Ghilimescu: Maria Banuș și obsesia plafonului social-politic – p. 20
A. Furtună: Amintirile, învățăturile și pildele zilei de 9 octombrie – p. 21
Florica Bud: Migdale dulci-amare – p. 22
Mozaic liric. Grupaj de Olimpia Iacob – p. 23
Lucian Perța: Parodii – p. 23
Gheorghe Grigurcu: Centenar Carol I – p. 24
Miron Kiropol traduce din Gerard Manley Hopkins – p. 24

Din nou despre revizui

Tema revizuirilor rămâne una dintre cele mai relevante, dar și mai spinoase ale literelor noastre. Întrucât obiectul său îl constituie aproape o jumătate de veac a unei producții literare desfășurate sub presiunea cîrmuirii comuniste, ceea ce face

ca, pe lângă necesara reexaminare a cotei estetice, să se impună și una de ordinul discernerii neghinei politice, mai mult ori mai puțin prezentă, uneori în cantitate copleșitoare. Și cu toate acestea revizuirile au parte nu o dată de o abordare stranie. Analoagă, s-ar zice, unui curs de apă cu porțiuni subterane. Pe cînd unii socotesc că ele s-ar fi săvîrșit deja, grăbiți a trece mai departe, alții, încurajați și de comportamentul celor dintîi, stăruie în „slava stătătoare” a judecăților vechi. Dar între comoda superficialitate și stînjitorul

conservatorism are loc o mișcare neîntreruptă naturală, a recompunerii valorilor, a stabilirii unui tablou echitabil al lor.

Revizuirile reprezintă un interes constant al criticului Tudor Cristea, care observă cu îndreptățire: „Chestiunea literaturii scrise în comunism este, ca și atitudinea unor mari scriitori interbelici, care s-au pus în slujba regimului, ades frecventată, dar mai ales în articole și luări de poziție decît în eseuri sau studii care presupun o lectură nouă, atentă și scrupuloasă”. O chestiune ocolită cu o falsă pudoare e cea a extinderii enorme, cvasigenerale, a contaminării scrierilor literare cu morbul propagandei comuniste. Mai cu seamă în anii '50, existau oare creații integrale „curate”? Dacă renunțăm la un protecționism pios, răspunsul nu poate fi decît descurajant. Așa-zisul realism socialist conținea în fapt o contradicție. Deoarece a pretins o privire ideologică, un schematism falsificator al realităților de-atîtea ori inavuable din pricina cenzurii, în numele „actualității” pe care o clama. „Actualitate” care nu exprimă altceva decît gîndirea unică a oficialității, adică o etichetă pe o marfă cu totul de altă natură decît ceea ce se pretindea că ar fi. Titlurile cele mai vehiculate în epocă nu făceau excepție în privința compromisului, de la *Mitrea Cocor la Desfășurarea, Șoseaua Nordului, Străinul, Setea* și chiar pînă la *Scrinul negru*. O supapă, foarte relativă și ea, o reprezenta plasarea acțiunii romanelor în trecut, precum în *Nicoară Potcoavă, Moromeții I, Cronică de familie, Bietul Ioanide*. Dar mai tîrziu, după 1965? Intervine ceea ce s-a numit momentul de „dezgheț”, care durează pînă la „tezele” din iulie 1971, făcînd cu puțință o apropiere de normalitate a literaturii. Fără însă ca veghea nefastă a „organelor” să înceteze. „Liberalizarea” se dovedea doar parțială. N-au dispărut nici filtrul cenzurii (doar aparent abolită la un moment dat), nici dirijismul ideologic, factori care s-au înăsprit progresiv pînă la finele „epocii de aur” ceaușiste: „A existat și a funcționat întotdeauna un cod nescris, mai ales pentru literatura inspirată din perioada postbelică, de ascensiune și de instalare a comunismului (lăsînd la o parte encomiastica și literatura «angajată» de bună voie, în spirit oportunist). Acest cod stipula că partidul are întotdeauna dreptate, numai oamenii greșesc. El permitea critica unor aspecte particulare, dar nu contestarea comunismului ca regim și ca soluție a umanității”. S-au ivit în acele împrejurări tulburii ale antiliberalizării și cîțiva defensori „de subțire” ai liniei partidului, care se străduiau să justifice într-un limbaj diferit de „limba de lemn”, tot mai repulsivă, obligativitatea doctrinei oficiale, „intelectualizînd” cerințele din nou foarte presante ale autorităților, precum Al. Ivăsiuc și Nicolae Balotă.

E drept, regimul n-a mai putut retrage complet libertățile acordate scriitorilor. A fost tolerată pînă la un punct critica unor fețe întunecate ale „socialismului biruitor” din oficiu, însă cu prețul, admis cu voioșie de numeroase condeie, pe care ambiguitatea nu le stînjenea, al adaptării lor la noul rețetar al partidului. Fațada intangibilității acestuia se cuvenea neapărat păstrată. Mai întîi tot ce era rău era azvîrlit în ograda perioadei Dej, ceea ce implica în subsidiar un elogiu la adresa comunismului „luminat” al succesului său. Obiecțiile apăreau circumscrise, precum în romanele lui A. Buzura, unor medii

de jos, provinciale, ori focalizate pe figurile unor personaje obscure care, în realitate, n-aveau în niciun caz posibilitatea intervenției în sfera unor subiecte esențiale, prohibite chiar și la Centru: „Toate stipulările (nescrise) de mai sus erau obligatorii, restul se mai putea negocia. Esopismul încerca să împingă, totuși, pe baza pactului secret cu cititorul (numai că primul cititor era cenzura!) micile (niciodată marile) dezvăluiri pînă în contemporaneitate”. O îndeajuns de complicată textură de posibile aluzii și tilcuri parabolice se străduia să împace atît intenția unei emancipări, cît și obligația supunerii la cerințele puterii totalitare. Nu întîmplător autorii unor atari pagini beneficiau adesea de elogiile Europei libere, ca și, simultan, de îngăduința autorităților din țară. Nu-i deranja circulația lor în două luni. După cum nu întîmplător respectivii autori, precum E. Simion sau A. Buzura, au defectat, după decembrie 1989, relațiile cu influentul post de radio, simbol al libertății de conștiință, raliindu-se grabnic guvernării postcomuniste conduse de Ion Iliescu, în virtutea unor evidente interese de carieră. Scrierile care nu respectau prevederile pactului, fie și tacit, cu ideologia, ocupîndu-se de gravele neajunsuri ale obștii noastre, nu aveau, bineînțeles, drept de apariție în țară. Ca urmare creatorii lor fie se cufundau în tăcere, fie, trecînd peste mari riscuri, le publicau în străinătate (Paul Goma, Bujor Nedelcovici).

Meritul lui Tudor Cristea este nu numai cel de a atrage din nou atenția asupra acestor lucruri, cunoscută s-ar zice, dar asupra cărora trecem adesea cu ușurință, ci și de a poposi asupra cîtorva nume „de vîrf” ale trecutului apropiat. Emițînd asupra lor observații pertinente, incomode inclusiv pentru cei ce se arată înclinați a le acorda o trecere necondiționată în zona pozitivă a istoriei literare. Fără a le contesta valoarea cîta li se poate acorda, punctează decepționantele lor compromisuri, neajunsurile lor anevoie de contestat: „Cazul lui Petru Dumitriu este, poate, doar mai evident, iar aceasta se întîmplă, pe de-o parte, din pricina talentului excepțional pe care el l-a trădat, acceptînd, cum însuși spune, «pactul cu diavolul» (roșu!), iar pe de alta condiției de privilegiat al regimului comunist din «obsedantul deceniu», care a acționat după principiul (deloc comunist) *do ut des*: scriu cum îmi cereți, dar trebuie să-mi dați ceea ce aștept de la voi – bani și poziție socială. Atitudine care nu i-a fost iertată pînă la moarte, nici în țară dar nici în exil”. Și încă, mai puțin previzibil, punînd în lumină labilitatea permanentă a romancierului: „Scrisoarea (înmărmuritoare!) în limbaj de lemn pe care i-o trimite lui Gheorghiu-Dej, imediat după decizia de a nu se mai întoarce, e una a cuiua care parcă n-a plecat de tot. La fel sînt și romanele «Ne întîlnim la judecata de apoi» și «Incognito»”. În legătură cu Marin Preda, apare scoasă în evidență „duplicitatea morală a autorului, care pe de-o parte dezvăluie adevăruri, pe de alta le ascunde”. În vizor se află nu altă creație decît *Moromeții*, socotită drept „capodoperă”, se vede că totuși amendabilă pe alocuri. Despre ce e vorba? Episodul revoltei țărănilor, din pricina cotelor împovărătoare, la Siliștea-Gumești, capătă sub pana lui Marin Preda o turnură comică, în profund dezacord cu realitatea. Deoarece există în cartea lui George Geacăr, *Marin Preda și mitul omului nou*, un pasaj privitor la un analog protest al țărănilor din Vlașca, în 1950, soldat cu arestarea a 285 persoane, trimiterea la Canal a 64, deportarea în Bărăgan a 24, executarea (*nota bene*: executarea) a 10 țărani. Comentariul lui Tudor Cristea: „Nu știu ce-ar fi răspuns Preda dacă ar fi fost întrebat (trînd după 1989) despre asta. Știu însă ce-a răspuns Petru Dumitriu, întrebat de Eugen Simion dacă știa că la Canalul pe care-l cînta în «Drum fără pulbere» existau deținuți: anume, că n-a aflat decît după ce publicase prima parte și nu mai era nimic de făcut. Ceea ce reprezenta o minciună sfruntată”. Un alt autor răsfățat foarte de regim a fost Eugen Barbu, a cărui operă „oferă din plin motive de îndoială și de contestare (...)”. Este vorba mai ales, de manifestările tezismului epocii, dar și de suspiciunea plagiatului parțial, și nu neapărat cel din «Incognito» (considerat, cu îndreptățire, o scriere de valoare modestă), ci și din alte lucrări. Deoarece plagiatul patronului *Săptămîni* e mai extins decît ne reamintim îndeobște. În *Facerea lumii*, continuă criticul, există „un plagiat mai discret, dacă se poate spune astfel: Barbu rescrie o scenă din romanul «Desculț» al lui Zaharia Stancu”. La fel există un „scandal mai mic”, referitor la *Princepele*, provocat de

Comedia numelor (52)

De la Vladimir Tismăneanu la un nume mai cuprinzător: Vladimir Mănăstireanu.

x
Poetul, semnînd o dedicație: „Ovidiu Genaru, în curînd octogenaru, cu voia lui Dumnezeu”.

x
O prigoană a micului ecran poartă chiar numele de Prigoană.

x
Oare de ce nu-l mai prea vedem la televizor pe Floriîn Călinescu? Nu cumva fiindcă e supărat că numele d-sale n-a fost scris cu mai mulți *î*?

x
„Paul, fie și Georgescu”, obișnuia să spună Zaharia Stancu.

x
Intitulîndu-și o carte, **Poetul trivalent**, oare piteșteanul Nicolae Oprea n-a fost inspirat de zona Trivale?

x
Ioan Hirghiduş: variantă românească pentru *Herr Ghiduş*.

x
Un nume de bună seamă invidiat de către bărbați: Ioan Afetelor.

x
Nu e o minciună, e un adevăr. Un „purtător de cuvînt” ieșean, care apare frecvent pe micul ecran, poartă numele (adekvat?) de Ion Minciună.

Ștefan LAVU

un serial publicat în *România literară* de Fănuș Neagu, în 1971, care precede scandalul „enorm”, cînd prozatorul a inclus în volumul III din *Incognito* zeci de pagini străine, mai ales din Paustovski, scandal isprăvit printr-un „comunicat tipărit în o parte a tirajului «României literare» din 22 februarie 1979, de către Consiliul Ununii Scriitorilor, care dezavuează «procedul plagiatului (...) contrar normelor profesionale și morale, incompatibil cu principiile eticii și echității scriitoricești» (de ce doar „în o parte a tirajului”? ce se ascunde aici?) În altă ordine, în legătură cu limba lui Eugen Barbu: „Felul în care acesta arhaizează este însă artificial și dovedește o crasă lipsă de competență în domeniu”, căci aflăm formele vechi alături de neologisme care fac ca expresiile arhaizante „să pară de o afectare ridicolă: *instrucțiune, feronerie, disciplină, favoruri, consecințe, atribuită, situație, minoritate, ceremonial și altele*”. Demnă de reținut și această din urmă remarcă, dovedind că nici alibiul estetic al ultraoportunistului prozator nu e foarte solid.

Gheorghe GRIGURCU

Tudor Cristea: *Revizui și consemnări*, Ed. Biblioteca, 2012, 294 p.

Flux-Reflux

O piramidă de cărți

Dacă m-aș fi gândit vreodată să întocmesc lista ideală, de pildă a 101 cărți mai importante citite în opt decenii de existență alfabetizată, aș fi renunțat, covârșit de subiectivitatea întreprinderii, cu scuza că rezultatul nu merita efortul. Împrejurarea că ideea nu m-a preocupat nu înseamnă însă că operația nu merita a fi efectuată, mai cu seamă când ea ar fi însemnat pentru

întreprinzător o aventură a spiritului, dacă nu un rămășag de câștigat, iar când cineva mi-ar fi luat-o înainte puteam trece la numai zece cărți sau, dimpotrivă, la 1001. De ce nu, la o adică?

Și apoi, din care motive 101? Precum loviturile de bici pe spinarea nenorociților de condamnați, din Siberia lui Dostoievski? Leporello număra la o mie lanțul de femei seduse de Don Juan în Europa, poetul Ion Barbu ridică baremul isprăvilor sale erotice la cinci mii, dl. Corneliu Vadim Tudor, într-o emisiune televizată, la zece mii. Neîndoelnic, va fi fost citit cel puțin tot atâtea cărți. O mie de cărți a citit, recitat dl. Eugen Istodor, întru pregătirea cărții sale „101 cărți românești de citit într-o viață” (Editura Polirom, Iași, București, 2012). Alegerea privește opere literare în principal, dimpreună cu altele din mai vastul domeniu al culturii – filosofie, de exemplu. Date cuprinzătoare cu trimitere la viața și activitatea dlui Istodor preced înșiruirea respectivelor cărți, spre a înțelege mai bine raportul între cărțile selectate și criteriile ce au stat la baza piramidei. Fiecare carte își are nișa ei unde comentariul auctorial îi succede un altul, lectorial – unde răsună vocea publică într-un registru stilistic întâmplător asemănător, colorat, tensionat, liber, un joc, s-ar putea spune. La finele cărții sunt trecute în revistă viețile autorilor figurând în paginile parcurse – cei 101 firește, căci nu numai despre ei va fi vorba, odată ce există și alte câteva cărți esențiale din domenii adiacente – sociologie, științe politice, istorie, religie, acestea întocmite de specialiști precum dnii Vintilă Mihăilescu, Sorin Vieru, Cătălin Cioabă, Cristian Preda, Lucian Boia, Andrei Găitănanu. Privilegiate, trei din operele dlui Boia sunt cuprinse în piramida celor 101.

Este limpede că, cuprins de mila cărților meritorii rămase în afara celor privilegiate, dl. Eugen Istodor a găsit, deci, modalitatea de a aduna sub cortul său mai multe – pe de lături. Scopul său este, în realitate, unul exhaustiv. Cum se armonizează aceasta cu modalitatea reductivă aleasă, e o altă problemă. Mai puțin acută decât aceea a confruntării cu lectorul, mai precis cu particularele preferințe ale acestuia. Oricare scară de valori poate fi contestată, oricare alegere pusă sub semnul îndoielii în gingașul paradis al gustului, totuși o selecție există prin chiar aceea că timpul aruncă în uitare valuri de opere, până acolo unde un critic de seamă le-a contestat pe toate! Lărgind, pe margini, tabloul cărților alese cu altele venind aproape, să zicem așa, dl. Istodor și-a redus riscurile, acceptând un altul – al confruntării cu enciclopedismul. Acesta ar lucra cu 1001 de cărți, poate.

La încheierea excursului, autorul – era să spunem eroul – învingător încearcă satisfacția lucrului bine făcut, rotunjit/slefuit, cu strigătul: „am învins”. Antrenamentul a fost intens, acele peste o mie de cărți citite, efortul gigantic, nu mic rezultatul. În bună parte, cartea e o monografie a spiritului dlui Eugen Istodor care, de altfel, ni se povestește pe larg, cu patima-i de literator. Învingător, se întreabă dacă va ști vreodată și câte alte multe lucruri a pierdut, împas din care nu-i este dat scriitorului să iasă. A părăsi zona scrisului din imaginație pentru aceea a criticii/ istoriei literare reprezintă în sine un sacrificiu care nu se poate compensa decât stilistic. Pe terenul unde dl. Eugen Istodor este cel mai tare. Limbajul lui este direct, colorat, plastic, variat în mijloace, neprevăzut chiar – de pildă, la Bacovia, prezent cu volumul „Plumb”, citim, într-un comentariu de opt rânduri, sub genericul „Eul alienat”: „Simbolist. Citadin. Teritorii sufletești obscure. Incertul. Vagul. Nevroza. Maladiva acuitate a simțurilor. Descompunerea materiilor organice. Catastrofa. Sinistrul. Tenebrosul. Negrul (–) Cavoul. Plumbul. Cadavrul. Singurătatea. Pustiul. Obsesivul. Apăsătorul. Monotonul. Zadarnicul. Teama. Ploaia...” și lista continuă. Cartea i-a plăcut și lui Constantin Barbu, funcționar bancar. O a doua voce – din public – se pronunță, la fiecare autor, câteodată cu fosforescente sclipiri.

O carte aleasă printre cele 101 poate trimite la o alta, ce nu figurează între cele norocoase, bunăoară „Craii de Curtea-Veche” intră în rezonanță cu Bucureștii mahalalelor lui Adrian

Pe scurt

O epopă eroi-comică a vieții în comunism

IOAN GROȘAN.

Un om din Est e o carte de zile mari, o epopă eroi-comică a vieții în comunism. Romanul, considerat de unii neroman, funcționează ca caleidoscopic, reorganizând în repetate rânduri datele despre societatea românească

dinainte de 1989. Prin însumarea variantelor se ajunge la o reprezentare cuprinzătoare și plină de dinamism a unei lumi care ar părea doar terifiant-irațională dacă autorul n-ar privi-o cu umor. Dar ce umor! Nu umorul unui umorist, ci umorul unui spectator competent al comediei umane.

Romanul lui Ioan Groșan îl cucerește pe cititor – ceea ce se întâmplă rar în literatura de azi. El poate, într-adevăr, să nu pară roman, prin raportare la romanele plicticoase de care sunt pline librăriile.

PETRU POPESCU. Când scrie la persoana întâi, Petru Popescu înregistrează cu *voioșie* tot ce trăiește și tot ce se întâmplă în jur, ca și cum viața ar fi un continuu spectacol captivant. Din numai câteva cuvinte el face portretul oricărui personaj, chiar și al unuia greu de portretizat. Numai la Petru Dumitriu mai sesizăm acest talent de portretist expeditiv, cu precizarea că autorul *Cronicii de familie* este invariabil sarcastic în caracterizările sale, în timp ce Petru Popescu jubilează trecând în revistă galeria de personaje.

CORNELIU ȘTEFANACHE. Dacă ar fi transpusă pe ecran, proza lui Corneliu Ștefanache ar face necesară folosirea peliculei alb-negru. De un patetism auster, vorbind mai mult despre oameni și problemele lor decât despre frumusețea atemporală a naturii, această proză sacrificială, în favoarea intensității dramatice, diferitele posibilități de seducție de care dispune spiritul moldovenesc. Într-o anumită măsură, Corneliu Ștefanache s-a conforma în demnului, pe care G. Călinescu îl adresa romancierilor români, de a se smulge din contemplarea extatică a peisajelor pentru a-și privi și studia cu atenție semenii.

MIRCEA CĂRTĂRESCU. Superînzestratul Mircea Cărtărescu are mai mult de pierdut decât de câștigat din participarea sa la un program agresiv de promovare a cărților pe care le scrie (sau pe care le confecționează din cărți mai vechi). Literatura de bună calitate nu este compatibilă cu vulgaritatea implicită a oricărei forme de reclamă. Un parfum fin nu trebuie pulverizat din avion deasupra unui stadion cu mii de oameni agitați.

Altfel ar trebui să se desfășoare propagarea textelor sale: ca o acțiune conspirativă a cititorilor rafinați, și nu ca o glorificare de iarmaroc, în stilul „Lume, lume, veniți să vedeți femeia-sarpe!”

ADRIAN PĂUNESCU. Pentru Adrian Păunescu, ca și pentru Eminescu, ca și pentru Blaga, ca și pentru Goga, România a însemnat foarte mult. Știa aproape totul despre lumea românească. Dacă printr-un accident nefericit s-ar fi virusat toate computerele cu informații despre cultura și

civilizația românilor, s-ar fi putut reconstitui o enciclopedie de urgență valorificând memoria lui. Acest fenomenal hard disk de rezervă acum nu mai există.

MIRCEA DINESCU. Rămâne o enigmă siguranța cu care un băiat de 17 ani, dintr-o familie de oameni simpli, fără nici o legătură cu literatura, și-a format și a impus un mod de a scrie, nelăsându-se nici intimidat de oficialitatea comunistă și nici influențat de mediul literar bucureștean. Cert este că el știa încă din adolescență ce avea de făcut în literatura română. Părea *programat* să reinventeze poezia, poezia compusă din cuvinte, nu din necuvinte, poezia care cucerește și amețește instantaneu, șampanie lingvistică menită să transforme orice lectură într-o sărbătoare.

CONSTANTIN NOICA. Cei care l-au judecat acum mai bine de cincizeci de ani pe marele filosof Constantin Noica nu aveau nici măcar cunoștințe elementare de gramatică (după cum reiese din procesele verbale întocmite de ei). Toate discuțiile elevate la care au luat parte Constantin Noica și prietenii săi, întreaga creație intelectuală din acele momente, pe care azi am studia-o fără îndoială cu încântare dacă un martor competent ar fi în stare să o reconstruiască reprezentând, din perspectiva primitivilor judecătorești ai ei, „calomni și instigări”.

OVIDIU HURDUZEU. Eserurile lui Ovidiu Hurduzeu, reproduse (o parte dintre ele) în volumul *Sclavii fericiți*, cuprind o analiză lucidă, din multiple unghiuri de observație, a democrației americane, care nu mai este, cum era în vremurile ei romantice, o meritocrație. Această democrație degradată – crede autorul – înlocuiește în tot mai mare măsură cultul învingătorului cu un cult al victimei, permite acțiunile revendicative abuzive ale minorităților solidarizate împotriva majorității și promovează apariția unui om comun, standardizat și interșanjabil, împotriva omului cu identitate, din culturile umaniste tradiționale.

SORIN LAVRIC. Nimeni nu știe când a apărut Sorin Lavric în spațiul culturii române. Parcă există dintotdeauna. Articolele sale pe teme filosofice din *România literară* și din alte reviste, cărțile pe care le publică sunt scrise cu atâta franchețe și ajung atât de firesc la conștiința noastră încât ni se par un bun comun și accesibil tuturor, a cărui absență nu ne-o putem imagina. Cine este Sorin Lavric? Este un om pașnic și discret care trezește pasiuni violente. Unii îl admiră cu ardoare. Îi citesc cărțile cu creionul în mână, subliniind anumite pasaje, și îi decupează articolele din reviste. Alții îl contestă furibund, exasperați de evidența talentului său.

CAMIL BALTAZAR. Versurile pe care le-a publicat la scurtă vreme după instaurarea comunismului dovedesc că autorul nu are vocația entuziasmului. El face eforturi mari să pară voios, pentru a respecta voința partidului aflat la putere: „nu există să existe cetățeni cu fețe triste”. Elanul lui simulat este sesizat repede de cititor, care se distanțează ironic de o poezie falsă, ca de orice text propagandistic.

De altfel, lui Camil Baltazar nici nu-i stă bine să o facă pe cântărețul vremurilor noi. Nu are suflul necesar. Ca un astmatic, el se îneacă ori de câte ori suflă în goarna triumfalismului.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Majuru. Subreptice, se mai introduce un titlu: Comentatorul secund, provenind din diverse profesii oferă surprize. La „Baltagul” lui Mihail Sadoveanu, dl. Tiberiu Cazacioc, proiect manager se exprimă așa: „asasinul este victima nefericită a justiției soții”. În tandem cu sibilinicele cuvinte ale dlui Istodor la „Flori de mucigai”, se știe de Tudor Arghezi, „Poezia puroaielor. Vigoare, umor. Învârte bolgia pe degete”, dna Andreea Pleșoiu, profesoară de limba spaniolă adaugă: „Flori de mucigai e o culegere de *koan*-uri, mai ample, e drept, aparținând unui spațiu creștin, și scrise de un răsopot”.

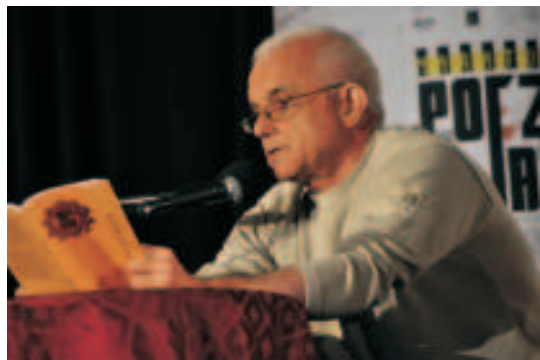
Un cusurgiu ca mine va căuta zadarnic clasici precum Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc, romanul „La Medeleni” al lui Ionel Teodoreanu sau romanul „Sfârșit de veac în București” al lui Ion Marin Sadoveanu și nu-i va găsi pe poezii Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Ion Caraion, din numita Generație pierdută, tot de acolo și romanele anilor '43-47, ale lui Mihai Villara, Pavel Chihaia, Sorana Gurian. Binevenite în sumar, trei lucrări ale dlui Lucian Boia, nu mai puțin relevante ar fi fost, în domeniu, lucrările lui P.P. Negulescu, Mircea Florian, Ion Biberi. Dar să nu-i batem capul autorului cu preferații de-ai noștri, precum Ion Pillat, Adrian Maniu, Al. Philippide.

La finele volumului, scurte biografii ale autorilor nemuriți,

de la Ion Neculce și Dimitrie Cantemir la Lucian Teodorovici, substanțiale, evoluează pe același ton economicos. Cezar Petrescu: „Scria cu succes și trăia din scris. Lumea interbelică toată defilează în cărțile lui. Copil și bătrân a fost marcat de boli”. Despre Camil Petrescu aflăm că a fost crescut de o doică din mahalaua Moșilor – modalitate de a ne sugera că a fost copil din flori. Iar la Ion Barbu – în acte Dan Barbilian –, matematician de talie internațională ni se comunică, spre a ne lumina, că a dat o procedură de metrizare, recunoscută ca „spațiile Barbilian” și a inițiat cercetări de geometria inelelor, prezentând și o gamă largă de funcții la distanță.

Ar fi, după recomandarea de pe cea de a patra copertă a volumului, vorba de o Istorie a literaturii române, de la origini până în zilele noastre, rodul a cinci-șase ani de istovitoare alegeri, cu cine știe câte ștergeri și adaosuri, la ceas de zi și de noapte. O lectură pasionantă, pe urmele unui spirit sagace, alert, decis, o listă căreia fiecare cititor îi va aduce corecturile sale, belferești sau circumstanțiale. Baza este solidă, lectura haioasă, ca să nu trădăm limbajul autorului – și iată cum înșine ne-am contaminat, din sau cu obișnuitul mimetism al croniciarului.

Barbu CIOCULESCU

Înecat în rachiu

Un corp verde și vâscos.
Amestec de sentimente la prima mână, femei
indiferente și tâmpiți ca tine care
dau peste mine – ești un bou! Ai dreptate, nu
sunt bun de nimic, mi se scurge
mereu tensiunea în pământ și nu mai apuc
sfârșitul fericit,
îmi curge sângele prin corp degeaba,
o tot lungesc, văd în fața ochilor numai șosele
care se bat cap în cap. La
ce-mi folosește că mai sunt pe aici? Fiindcă

ești – și se va pune lumină
aprinsă în mână când vei da colțul, și
se vor tăia unghiile, vei fi pieptănat și îmbrăcat
frumos... Asta, după ce mi
se vor trage în jos pantalonii și izmenele și
voi fi bătut cu un ștreang ud
până voi fi omorât. De ce nu? Dar poți să mori
și neatins de nimeni, îți face poc
pupăza din piept... Nu, eu aștept vârtejul acela
care a ridicat copiii satului
Ajdu Vechi în văzduh... Tu? Eu aștept să
putrezesc de viu, împodobit cu
tot ce-mi cade în mână, beat mort, înecat în rachiul
făcut în casa părintească...

Premiat

Înghițat, suflă în pumni și fluieră a pagubă: ești
fără suflet, tataie, de aia bați
clopotele, ce naiba cauți? Nu mă mai pipăi atâta,
că sar pe tine... În

simplicitatea firii sale, premiat al sortii, prea
târziu, înconjurat de fete în
hlamidă, care-i aruncau flori: ce caut? Tu n-ai
căutat niciodată scandalul?
În curtea miracolelor? Nu... Ia mâna de pe mine,
tristule, tu, ofilitule, mai bine
ai prinde pentru mine corabia aia. O prinzi? O

corabie liberă ce plutea pe
un vânt prielnic, uitată în el însuși, lăsată în
neorânduială de către
demoni. În definitiv, câți dintre demonii lui erau
nesupuși, câți se mai lăsau
pedepsiți? „Mai bine ai prinde pentru mine corabia,
n-auzi?”
Mai cu amenințări, mai cu mici rugăminți,
camarazi: plus ritmul

cosmic, fanfare în trăsuri și grupuri de oameni
mascați care dansau, legănându-se
braț la braț.

Iată de ce

Trec nopțile, dar nu trec secretele: umblu
clandestin atâta cale, urc
până la etajul șapte cu liftul și bat la ușă, deschid
vecinii, mă sperii, dacă mă dau de gol?
Apoi, pisica vopsită, albastră,
care mă întâmpină mieunând, galeșă, imediat

ce sunt invitat să intru: plus
sărutul
ideii! Idee cu spatele tatuat, păroasă, durdulie,
amenințătoare, o ascuți? Toți
o ascultă, spune ea... Toți cei cu mintea

rătăcită pribegesc să închege

Poezie

un rost, tu de ce nu te regăsești? Trecând de la
o stare la alta. Îi răspunzi,
iată de ce: „e greu să fii virtuos până la capăt”.

Plin de creier

Sângerări, rătăcirii de nebun pe străzile
umflate, circumvoluțiuni în
căutarea unui xerox cu tuș fosforescent care să
te copieze în amănunt:
scurgeri printre grătarele de canal și vizita scurtă
în subteranele

mortii, „ce caut eu pe aici”? Plin de creier pe mâini
și pe haine: în duminica
grasă, de Lăsata Secului! Cu mici împrumuturi

indiscrete făcute de la profeți:
câtă vreme toate își
au obârșia în ignoranță... Bolnav de neputință,
călcând pe moliciunea sufletului:
plecat pe urmele roților de trăsura ce au rămas întipărite
pe cărămizile de sub bolta de la intrarea în

trecut, fostă stație de poștă.

Nu mai iubi atât

Mă ridici pe umerii tăi: acum, vezi? Tu,
care abia ai coborât de pe
umerii mei. Dă-te jos, că nu te mai pot ține. Ce
facem? Urcăm până la schit? Cu
zahăr, ulei și orez în spate – pentru preotul
Ciprian. Vom înota
în zăpadă până în vârful muntelui.
Lasă, pentru noi va coborî sperietoarea Ceahlăului și-o
să ne ia în cărcă... Să

vină careva ca să-ți țină lumânarea... Doar
n-oi muri. N-ai venit
la mine ca să mori, te-om face bine... Baba
pune lemnul Domnului, rămurele,
rămurele într-o oală cu apă la foc mic, atât cât să
nu mocnească – bre, dacă
apa asta se face roșie, mori, n-are nimeni ce
să-ți facă. Matale
iubești fără speranță, aici greșești, nu
ești înțeles, nu te pricepi la muieri, ia nu mai iubi
atât, dă-o-ncolo de iubire, te simți
singur-singurel? Nisipul
din inimă e de vină. Te temi că mori și n-ai pe
nimeni lângă tine, care
să-ți închidă ochii? Ce mai contează,

după 25 de ani în care biserica a fost folosită
ca grajd.

O noapte de neuitat

Doar chin, străzi lăturalnice, șobolani
care-ți trec printre pantofi:
îți apropii pulpele, strângi din dinți, te dezbraci
din mers, el te așteaptă în pat, îi
săruți sânii, îți vin
în minte cei

ce numesc lumea a fi o peșteră,
coborâm? El
îți răspunde că a primit cu
bunăvoință mantia albă, îți mulțumește, păcat că
trebuie acum s-o boțească,
în ce o privește...
Mantia

albă e sub ei, întinsă pe
pat: de pe vremea când reușiseră amândoi să pună
deoparte câțiva bani,
să plătească o cameră la hotel, pentru o
noapte de neuitat... O revede: ea, crudă, în genunchi,
cum stă de-a dreptul în apa gârlei din
copilărie, cum spală rufe și le bate cu maiul pe
niște căpriori de lemn lustruit!
Până se sperie:

Doamne, câtă dragoste am adunat în mine...

MENDICANTI E MISERABILI

Petersburgul meu este oradea,
neva mea crișul repede,
oblomovul meu sunt eu,
gorohovaia mea o stradă
tristă, a meșteșugarilor,
adesea rătăcesc pe ea de la
un capăt la celălalt cu autobuzul 14,
zona industrială, ioșia, cimitirul rulikowski și invers,
în dreptul prefecturii mă privește în ochi îmbătrânită
salamandră

mă electrizează, mă complexează,
abia peste ani am îndrăznit să desprind de pe retina ei
chipul meu de atunci, tras, palid, mort,
azi îl privesc îngrozit, îl recunosc cu greutate în fotografia
cu noi

în curtea liceului (eu, ea și copiii),
chip de monstru, monstru mărturisitor
pe neva mea, gorohovaia mea, în petersburgul meu,
aici, unde în aceeași zi soarele răsare o singură dată
și apune de mai multe ori.

IMPOSTORUL

După ce a murit cu greu ne-am oprit din plâns
cu greu am reușit să oprim venirea nopții și a zilei pe
pământ,
după ce ne-am saturat să-1 privim i-am urat odihnă veșnică
I-am dezbrăcat de haine și l-am spălat cu apă și săpun
i-am scos costumul de mire din șifonier și l-am îmbrăcat cu grijă
(a îmbrăca un mort, o artă în care primează o singură
esență: frumusețea),
i-am închis gura și ochii cu arta geometriei exacte
I-am așezat pe tron de parcă ar fi fost domnitorul *Mircea*
cel Bătrân,
așa a devenit un om nou, pregătit să treacă pădurea de
mesteceni
în fruntea oștilor sale,
un om cum n-am mai văzut vreodată și tocmai de aceea
I-am privit

cu sporită atenție și uimire,
și atunci i-am deschis ochii și în ochii lui am citit
nemărginită durere
și atunci i-am deschis gura și în gura lui am văzut lucruri
care nu pot fi spuse în timpul vieții noastre,
și atunci i-am aruncat florile de pe piept, l-am dezbrăcat
de costumul
de mire, l-am murdărit din nou cu mizeria din preajmă,
l-am îmbrăcat cu vechile lui haine,
și așa ne-am plictisit de el și nu i-am mai urat nici măcar
bun venit
și așa l-am palmuit pentru prima oară în viață și el nu a zis nimic
și așa i-am strigat de la obraz „*impostorule!*”, dar el tot tăcut
a rămas
(doar un strop de apă dulce, cât o bobită de orez, i-a
brăzdat obrazul).

După aceea i-am astupat groapa cu pământ
dar nu poți astupa niciodată o groapă numai cu pământul
scos din ea.

Lucian SCURTU

De ce, nu?

Cuiburi spurcate în copacii bătrâni, în
vârf, în creier și
răsufletori cu ușile de pivniță țintuite, la rădăcini,
la picioare: să nu scape liliacul

înflorit! Ține, bă, șandramaua asta? Ține, stai
numai la un loc. Unde te uiți: trec
două adolescente cu
căști în urechi, cu coșuri pe față, ele-or fi
mirosind în halul ăsta,
ațățător,

a carne tranșată, de abator? Ceva nu e în regulă, hai
să ieșim din pușcăria asta a noastră
interioară și să ne cățărăm până în vârf, să preluăm
puterea – liliacul
a înflorit? Ura: e o prostie să
te întrebi de ce. Nu e nici o prostie, din contră.

Liviu Ioan STOICIU

Fericiri pe margine de prăpastie

Scriitorul Gh. Penciu, a cărui suferință în închisorile comuniste i-a sfințit sufletul, îmi povestea nu demult că poetul Dimitrie Iov, pe care-l cunoscusem bine în vremea studenției mele, deținut politic și el, a murit la Gherla și nu la Aiud cum auzisem. S-a stins cu febră mare, în brațele lui: o

zdreanță umană voioasă până la moarte...

Precizarea dureroasă a prietenului Gh. Penciu mi-a adus în minte un episod dramatic trăit de mine însumi și pe care sunt dator să-l povestesc.

Una din ființele fascinante pe care le-am cunoscut în studenție a fost doamna doctor Virginia Munteanu-Cârnu ("Veguța" pentru ai ei, "Doamna Doctor" pentru mine), sora lui Pamfil Șeicaru. Avea forță, era bună, era mărinoasă, era veselă și nu-i era frică de nimeni afară de Dumnezeu. O energie uimitoare îi armoniza făptura, fără să introducă în feminitate notele de șarjă, zvâcnetul ascunzătorilor sau consecvența rigidă propriei unor Doamna Chiajna, Vitoria Lipan ori Lady Macbeth. Era prietena multor anonimi nenorociți, dar și a Elizei Ionel Brătianu, fiica prințului Alexandru Barbu Știrbei, pe care o asista medical. Sărea în ajutorul tuturor, fiecare era cel dintâi și nimeni cel din urmă... Compozitoare, își cânta romanțele, liedurile și marșurile simple acompaniindu-se la chitară. Pe vremuri, organizase rețeaua spitalelor din Basarabia, lăsând amintirea unei destoinicii legendare.

Am întâlnit-o întâia oară la mijlocul deceniului al cincilea. Să fi avut vreo 60 de ani. Locuia în subsolul proprietății imobil, naționalizat de comuniști, de pe strada M. Eminescu 35, aproape de Piața Romană. Sus, în mansardă, își duceau zilele, săraci lipiți pământului, jovialul bătrân Dimitrie Iov, poetul volumului *Covor basarabean*, și soția lui, pe drept mohorâta doamna Aglaia. Fecundul și veselul poet și prozator cobora în subsolul întâlnirilor literare cărora le dădea girul lui de scriitor vârstnic și de erou în războiul ce tocmai se terminase. Muziciana de la subsol și poetul de pe acoperiș păreau cele două mâini ale unui înger, culegând din smârcurile otrăvite ale unei lumi pe care parcă n-o vedeau tijele lor celești... Mai coborau aici, ca să se înalțe, scriitorii formați, ca Virgil Carianopol, G.G.Ursu, Constant Petrescu și alții, ori studenți ce scriau, ca nepotul ei de soră, Ovidiu, ori Silviu și Mimi, veri ai bunei mele prietene și colege de facultate, Veronica Constantinescu, toți trăitori în aceeași clădire. Aici a citit Ion Larian Postolache un poem izbitor, intitulat *Decembrie 1947*, din care îmi amintesc versurile: *Pe unde a călcat odrasla domnească/ Mărie o cătea muscălească... și distihul final: Doar peste-adunătura fără știre./ Curge din megafoane fericire... Casa de la Ciolpani a familiei găzduia în răstimpuri câte unul-doi poeți, atrași de adierile răcoroase ale Vlăsiei. O evoca Doamna Doctor în cântecul din vechime, *La Ciolpani, la crucea-înaltă...*, ori Dimitrie Iov în poezia inedită *Interior la Ciolpani*, scrisă în 1945 și pusă pe muzică de formidabila doctoriță: *Fotolii vechi în care-au stat străbuni/ Așteaptă largi, în strai de vremuri șters/ Să se oprească umbrele din mers...**

Într-o seară însă ne-a cântat în gura mare *Marșul victoriei*, o compoziție închinată – imaginați-vă! – deținătorilor politici! Dacă scriu această evocare o fac mai ales pentru a-i elogia postum curajul neobișnuit, forța patriotismului și fericirea pe care o trăia iubindu-și patria. O mai fac pentru a îmbogăți memoria neamului cu actul de eroism al unui medic artist. Nu-mi aduc aminte decât două versuri, scrise, cred, de Dimitrie Iov: *Veniți cu toți, veniți val după val/ Cei din Aiud, trimiși de la Canal!*, am reținut însă perfect muzica de dr. Virginia Munteanu-Cârnu (1954).

Dezastrul nu putea să întârzie. Un denunțator, un sicofant, o iudă a dirijat în toilul nopții securitatea spre sălașul artiștilor de pe strada Eminescu, nu departe de căsuța marelui

O carte a umorului și a gentileții

Cu umorul său inteligent, cu talentul recunoscut în arta portretistică, Alex Ștefănescu publică o carte despre prieteni sau despre personalități pe care le-a cunoscut în ipostaze inedite:

Un scriitor, doi scriitori (Editura Alfa, București, 2014, grafician Bogdan Petry). El este receptiv mai ales la evenimentul anecdotic, scoțând în evidență latura sensibilă, vulnerabilă, lipsită de sacralitate a protagoniștilor. Ne invită la un fel de exercițiu alternativ (spatele covorului) al *Istoriei* sale. Textele sunt cu totul captivante, relevând firea jucăușă, emoțională, tandră, de răsfață a marelui scriitor. Pare a nu exista criterii de selecție, în afara celui afectiv. Eroi, în majoritate scriitori (dar și publiciști, filosofi), fac parte din generații diferite. Reprezentat grafic de Bogdan Petry ca un Gulliver (în țara piticilor), Alex Ștefănescu se include, într-unul dintre articole, chiar pe sine însuși, în postura (autopersiflantă) de victimă eternă a femeilor care și-l doresc cu nesăț. Desigur, strategic, ni se oferă mai ales imaginea scriitorului din tinerețe. Fidelitatea față de soție se dovedește salutară: „Țin minte ce simțeam îndreptându-mă împreună cu ea [este vorba de o poetă bucureșteană, cu influență politică, venită la Constanța, unde Alex Ștefănescu era redactor la revista *Tomis*, n. n.] spre hotel: că sunt un miel dus la tăiere. Mi-era o milă fără margini de mine și mi se făcuse un dor sfâșietor de Domnița.” (p. 104). Autorul este jovial, savuros, administrând gradat umorul, pregătind soluția finală delectabilă, ca în secvența în care produce perplexitatea responsabilului din blocul în care locuiește, fiind adus acasă cu mașini oficiale de câțiva confrăți aflați în momentele lor de vizibilitate maximă, politică sau mediatică. Interpelat de acesta (fost colonel de Miliție), îi răspunde cu aplomb: „Am renunțat la serviciile lui Nicolae Manolescu, ca și la cele ale lui Octavian Paler. Nu sunt deloc mulțumit de ei. De acum înainte o să mă aducă acasă George Pruteanu” (p. 107).

Deși vorbește despre numeroase personalități, în centrul atenției se află întotdeauna autorul, actantul întâmplărilor, observând, punând la cale farse, sesizând aspectul umoristic al lucrurilor. Se creează, astfel, o succesiune de momente ale unei intineranțe spirituale, făcându-se familiari, prin haz, oameni proeminenți. Dintre afiniții săi, George Arion este prezent cu întâmplări nostime din studenție, în privința Anei Blandiana, este amintit, un moment ludic și drăgălaș, acela când, într-o livadă, și-a așezat cireșe după urechi, precum și temeritatea de a citi la întâlnirile cu publicul, în perioada comunistă, poezii de revoltă și mesianice, despre Geo Bogza vorbește cu simpatie, cu toate că fusese dezamăgit în copilărie de oportunistul lui politic. Emil Brumarul apare în postura sa de om distrat și ludic, cu Augustin Buzura joacă, pe plaja de la Neptun, partide pasionante de șeptic, dovedindu-se imbatabil, Șerban Cioculescu, pe care l-a avut profesor la facultate, „era un erudit de modă veche, cu o serioasă cultură clasică” (p. 36), lui Daniel Cristea-Enache, cel mai

eminescolog Perpessicius, ce avea să treacă și el, nu peste multă vreme, printr-o tragedie similară. Cuibul visător era supravegheat. Într-o teroare de nedescris, au fost arestați Dimitrie Iov, Doamna Doctor și studenții. N-a scăpat nici Virgil Carianopol: a fost ridicat, concomitent, de acasă. Au scos până și scândura dușumelor, au înjunghiat pernele. Cărțile de poezii închinare Basarabiei au devenit pe dată delict, după cum delict a devenit și manuscrisul, ascuns în beci într-un bidon, al lui Ovidiu, având eroină o pisică autohtonă tângind după Occidentul liber... Am scăpat însă și eu și G.G.Ursu. Eu, pentru că putusem pleca de acasă, proprietarul impunându-mi să părăsesc în patruzeci și opt de ore odaia închiriată, iar G.G.Ursu din cauza febrei mari a fetiței. În tensiunea „civilă” în care mă aflam, și uitaseam că trebuia să fiu în seara aceea la Doamna Doctor, ca să citesc poezia *Moartea florilor*, pe care urma s-o pună pe muzică, și un act din piesa în versuri *Ion Neculce*. Prezența mea în acea seară acolo fie m-ar fi ucis, fie mi-ar fi schimbat firul vieții.

C.D. ZELETIN

tânăr dintre cei prezentați, îi admiră umorul și abilitatea în momente riscante.

Secvențele comice, întotdeauna cu schepsis, impresionează prin franchețe și prin cordialitate, prin lipsa de resentimente. Lui Nicolae Manolescu îi este rezervat spațiul cel mai amplu. L-a avut îndrumător la lucrarea de licență. Îl prezintă cu evidentă simpatie, deși, amintind o întâmplare cu o călugăriță care l-a așteptat la redacție trei zile și trei nopți pentru o audiență, îl taxează ca insensibil. În compensație, altădată, este uluit de generozitatea marelui istoric literar, făcându-l să exclame: „Nu l-am invidiat. L-am admirat, cu inflăcărare, cu o candoare pe care mi-o păstrez și azi. Fiecare succes al său m-a bucurat mai mult decât propriile mele succese.” (p. 72). Afectiune arată și față de Gabriel Dimisianu, coleg de redacție la *România literară*, cu care, la începutul anilor '90, a flămânzit prin himericul Paris. O poveste plină de umor este cea despre furia obstinată a unui câine care i-a urmărit, fără niciun motiv, pe străzile Bucureștiului.

Criticul sesizează cu rapiditate perla anecdotică și știe să o monteze într-un context narativ adecvat. Ingeniozitatea și jovialitatea se împletesc în mod strălucit. Din câteva replici se deduce spontaneitatea specifică lui Mircea Dinescu. Sunt creionate profiluri, caractere, mai autentice decât biografiile anoste. Farsa este omniprezentă, precum cea jucată lui Geo Dumitrescu (semnatarul rubricii *Poșta redacției*, la *Contemporanul*, apoi redactor-șef la *România literară*), căruia îi trimitea poeme semnate cu un pseudonim feminin, reușind să-l inducă în eroare. Suportă, însă la rândul său, consecințele unei farse a lui Adrian Păunescu, care îi pune clei pe scaunul pe care se așază.

Alex Ștefănescu, cum am spus, se simte adorat și disputat de toate femeile (uneori, simplă cochetărie). Printre victimele lui se numără și Ileana Mălăncioiu, care consimte să participe la un astfel de joc. Pe lângă pătrunzătoarele observații psihologice, autorul probează că este un narator de talent. Remarcabilă este sensibilitatea sa, relevarea gestului discret, a amănuntului ascuns, gingășia *citirii* lumii din jur: „Înaintam cu toții cu dificultate, dar foarte decizi, pe o plajă imensă, afundându-ne în nisip până la glezne. Vedeam destul de bine prin întunericul străveziu, specific zonelor nordice. Ne ajuta și lumina intermitentă a unui far. Bătea un vânt puternic și marea, furioasă, lovea violent ghetarii între ei, făcându-i să răsună lugubru.” (p. 74). Competențele scriitorului sunt diverse: practic, se pricepe la orice. Nu-i este străină arta gastronomică, asociind-o pasiunii pentru vânatoare a lui Eugen Negrici. Portrete, directe și indirecte, sunt creionate rapid la tot pasul: „Constantin Noica era în halat și papuci și avea în cap o bască ponosită” (p. 81), Florin Mugur, „un bărbat scund și obosit, cu mers greoi, un anxios, hotărât însă să nu-și arate lumii fața sumbră și să zâmbească tuturor încurajator” (p. 77), Barbu Brezianu „se apropia de 100 de ani, dar se îmbrăca șic, de obicei într-un halat de mătase, și făcea conversație într-un mod curtenitor” (p. 23).

Câteva proze anecdotice sunt remarcabile. Plimbându-se prin București, împreună cu Gabriel Dimisianu, sunt urmăriți cu insistență și vehemență de un câine vagabond. Par a fi, mai bine de o oră, singura țintă a acestuia: „În ceea ce mă privește, ajunsesem să cred că nu vom mai scăpa *niciodată* de înfoiața jigodie. Îmi și închipuiam cum vom merge la redacție, la teatru sau la întâlnirile amoroase urmați neconținut de ea, ca de o umbră malefică. Exact atunci mi-a venit și ideea salvatoare. I-am propus lui Gabriel să ne despărțim. La o intersecție, el a luat-o pe o stradă, iar eu pe alta. Câinele – sau ce-o fi fost – s-a oprit, nedumerit, ca și cum *am fi dispărut*. Apoi s-a întors brusc și ne-a părăsit, legănându-și gânditor ciotul de coadă.” (p. 51). În cazul lui Marin Preda (povestirea este de-a dreptul memorabilă) se insistă pe comportamentul țărănesc al acestuia, dar și pe replicile sale spirituale.

Evocați cu mare drag sunt Marin Sorescu, Nichita Stănescu, jovialul George Pruteanu (căruia simte subit dorința să-i dea un telefon, deși era mort), Laurențiu Ulici („un om fundamental bun”).

Cartea este agreabilă, captivantă, proiectând vocația narativă a lui Alex Ștefănescu, umorul fin, cultural, solidaritatea de breaslă, gentilețea, afabilitatea. I se pot adăuga noi personaje și noi întâmplări, pentru că aventura comică a existenței este fără sfârșit.

Paul ARETZU

Desene în peniță

Croaziera (2)

Prinsesem obiceiul să stau de vorbă seara, după cină, când „lumea bună” rămânea la bar să bea un păhărel, cu un bărbat ce apăruse pur și simplu din senin în timp ce leneveam pe punte, singur, rezemat de balustradă, privind prin întuneric marea, se așezase lângă mine cu o naturalețe agresivă și mă întrebase ceva cu totul insignifiant, trădând intenția de a intra în vorbă, mi s-a părut simpatic, deși la drept

vorbind mă deranja, detaliu ce părea că nu-l interesează. În câteva minute am încheiat o conversație, preopinental, de profesie avocat, mi-a povestit între altele cum câștigase câteva procese zgomotoase în perioada interbelică, îl ascultam tăcut, n-aveam motive să-i pun la îndoială sinceritatea, de altminteri nu mă emoționau succesele la bară ale tipului, după o oră de taifas mă tutuia. Era trecut de 65 de ani, după mărturisirea lui, deși părea cu mult mai tânăr, călătorise prin toată Europa, trăise cu femei superbe, le însoțise prin țări exotice și prin metropole ale desfrăului, bătuse toate barurile din Montmartre, pierduse sume fabuloase pe Riviera la ruletă, făcuse ascensiuni în Alpi și croaziere pe Mediterană, băuse din cupa otrăvită a politicii și încă nu descoperise elixirul fericirii. „Te plictisesc?” m-a întrebat, apoi „ce-ai zice dacă așa fi agent provocator?” Mă urmărea cu o atenție nedisimulată, căutându-mi privirea în lumina palidă de pe covertă. E drept că mă gândisem la eventualitatea aceasta, pe navă mișunau o sumedenie de securiști – „e cam târziu”, mi-a spus deodată, „pe mâine” și a dispărut după un maldăr de otgoane.

În dimineața următoare am acostat la Yalta, orașul pe unde își va fi plimbat Cehov tristețile și unde va fi însoțit pe aleile cu sicomori de pe faleză, stângaci, miop, romantic vreo grațioasă „doamnă cu cățelul”. Am năvălit cu toții în port, grăbiți, n-aveam prea multă vreme la îndemână, ne-am risipit pe plajă, de fapt o întindere de piatră lipsită cu desăvârșire de nisip dar nu și de atracție, turiștii, puțini la număr, fiind nevoiți să facă băi de soare pe saltele pneumatice. Felii de stâncă înaintau cutezător spre țărmul înspumat al mării, priveliștea era magnifică. Ne-am atașat unui buchet de excursioniști danezi care dorea să viziteze palatul unde se consumase „conferința celor trei” ce a deturnat destinul țării noastre pentru aproape cinci decenii dar din păcate palatul nu figura pe lista obiectivelor turistice. Ne-am rezumat să vizităm orașul și să ne pierdem vremea prin magazinele mărunte ce expuneau brățări, mărgelile, verighete, porțelanuri ieftine și alte fleacuri de ocazie pentru amatorii de suveniruri ieftine dar cea mai mare parte a timpului am petrecut-o în preajma mării, pe drept cuvânt încântătoare.

Seara, la cină, străinul s-a așezat din nou la masa noastră. Devenise cu timpul stăruitor, fără să depășească limita decenței. Vorbea cu o distincție a exprimării specială, își alegea cuvintele cu grijă, la o judecată aspră ar fi putut să treacă drept pedant. Evoluase cu vremea de la considerații generale la confesiuni intime. Mi-a spus că se însurase cu o englezoaică, Brenda, că locuiseră într-o vilă în Cotroceni, în preajma pieții Sf. Elefterie („aproape de stadionul Venus”) dar după ce se întorsese din detenție a fost silit să închirieze o garsonieră în Colentina. Făcuse în tinerețe o sumă de năzdrăvănii. Era pasionat de cursele de cai („ai fost vreodată la Băneasa-trap?”) și că pierduse la pariuri trei moșii în Vlașca și o rezervație de mistreți în Făgăraș, zburase cu avionul propriu peste Atlantic, avea o masă rezervată la Jockey Club unde făcea politică și bea un șnaps cu oameni de afaceri, trecea apoi la spovedanii cel puțin suspecte, cum că cinase cu Rabindranath Tagore în sala mov de la Continental și că participase la un picnic cu contele Ciano la Messina, îl bănuiam că fabulează, intrase într-un joc al fanteziei cu care încerca să-și amăgească plictisul și nevoia de comunicare și totuși, de ce mă alesese pe mine dintre atâția nătăfleți ce băntuiau pe punte, căruia să-i nareze aceste fantasmagorice băsniri, în fine, dacă evadase cumva dintr-un așezământ de boli mintale? „Mă crezi țicnit?” m-a întrebat de parcă îmi citise gândurile. Zâmbea. M-a strâns de braț, pâlsem, în depărtare se zăreau clipind luminile unei salupe ce se îndrepta spre Sevastopol, „poate că sunt”, a continuat, „dar nu-ți fă griji, te poți simți în siguranță”. În clipa următoare s-a scuzat, era târziu, trecut de ora zece, trebuia să plece. Am mai rămas o vreme pe covertă, „deasupra cerul

înstalat” mi-a năzărit deodată, îmi pierise chef, mă străduiam să descifrez pe boltă capricioasa ordine a stelelor.

x

La ora opt ni se servea micul dejun, turiștii soseau doi câte doi în sală cu fețe buhăite și ochii roșii de alcooluri, luam loc la mese, ospătarii se grăbeau să ne aducă meniul matinal – cafea cu lapte (sau lapte simplu), unt, brânză și mezeluri – mâncam în fugă, căpitanul, ce se gândise să ne agrementeze dimineața cu muzică de Mălineanu transmisă la niște difuzoare uriașe, ne-a anunțat că într-un sfert de oră acostăm la Soci și ne-a urât petrecere plăcută, era răcoare, bună dispoziție, călătoria noastră se apropia încetul cu încetul de final.

Escala de o zi la Soci s-a șters aproape fără urmă de pe ecranul amintirilor, nu mi-au rămas decât imagini la nivel aperceptiv, de pildă splendoarea peisajului subtropical, lumina orbitoare a soarelui muiată în roua dimineții și măreția bulevardelor din centru flancate de chiparoși, pe care nu i-am mai regăsit decât mult mai târziu, în peisajul de legendă al Jaipurului. În spatele palatului și vilelor încântătoare am întâlnit aceleași magazine goale, aceeași sărăcie, aceiași oameni triști, în goană după zilnica agoniseală, cu observația că în acest decor de paradis mizeria se oferea cu o insolentă ostentație. Femeile din grupul nostru de turiști, pragmatice, vindeau prin locuri dosnice chiloți, furouri, sutiene, rom, coniac pentru a cumpăra cu banii obținuți bijurii ieftine și suveniruri iar soții lor se înfundau în cele două-trei localuri mai acătării ale stațiunii și beau votcă. În jurul prânzului am revenit pe vas ca să luăm masa iar după-amiaza ne-am petrecut-o lenevind pe plajă – o zi bifată în istoria croazierei.

La cină căpitanul ne-a anunțat că „Transilvania” ridică ancora îndreptându-se spre patrie (aplauze), în cinstea evenimentului se va organiza o mică petrecere de despărțire, căpitania ne invită să participăm cu toții (din nou aplauze, animație). Ne-am sfătuit în doi – să mergem, să nu mergem? –, Cornelia prefera să ne retragem, era prea ostentă, pe mine m-ar fi interesat spectacolul, până la urmă am hotărât să ne îmbrăcăm.

Salonul de festivități al „Transilvaniei” era mai plin ca niciodată, se etalau toalete curajoase, decolteuri largi, brățări și coliere scumpe, la mese se serveau antreuri, am comandat un vin ușor, la urma urmei croaziera fusese dacă nu mai mult, măcar prilej de relaxare, de refugiu din monotonia vieții zilnice. Căpitania ne avertizase că noaptea vom avea furtună și într-adevăr, nici nu începuse bine chef și vasul s-a pornit să balanseze, mai întâi ușor apoi s-a angajat cu hotărâre în jocul fantezist al hulei dar pasagerii păreau deciziți mai mult decât oricând să se distreze, în noaptea asta se încheie huzurul, de mâine își vor relua preocupările cotidiene, vor reintra în mecanismul trepidant al vieții. În ambianța aceasta de banchet al despărțirilor ne-am pomenit cu avocatul, mi s-a părut preocupat și palid, a schițat cu curtoazie un gest de reverență și ne-a întrebat dacă-i permitem să stea cu noi la masă, firește i-am permis, „sunt singur, s-a scuzat cu o sfiiciune pe care nu i-o cunoașteam, dacă vă deranjez, s-o spuneți cu franchețe”.

În câteva momente amicală părea la el acasă, i-a adresat Cornelinei cuvinte de conveniență („dacă așa fi fost flăcău, mi-aș fi permis să vă fac curte”), a comandat votcă și un pahar cu suc de portocale, „în vremuri bune, ne-a mărturisit, vă invităm să vă petreceți o vacanță la vila mea de la Chateaufort-sur-Loire (pe buze îi apăruse un zâmbet indecis) dar iată, și și-a îndreptat privirea spre ringul unde se dansa frenetic, astăzi vedeți ce se întâmplă”. Ne-a povestit apoi fără vreo legătură de vânătoarea de tigri întreprinsă cu câțiva ani înainte de război în jungla Indiei meridionale, de vremea când predase dreptul constituțional la Universitatea din Upsala și mai ales de anii petrecuți la consulatul nostru din Calcutta. Ne urmărea atent, nici nu-i păsa de larma iscată de nebnaticile doamne pe ringul unde se dansa bezmetic, doar în răstimpul când negresa își lua o pauză de odihnă și bea un coniac cu bateristul din orchestră, abia atunci se auzea de-afară vuietul năpraznic al furtunii, din ce în ce mai amenințătoare.

O vreme am rămas tăcuți, bărbatul și-a aprins țigara (nu înainte de a ne cere politico permisiunea) privind cu indulgență isteria într-un fel patetică a dansatorilor – o lume amestecată ce se ridicase prea repede de la condiția în care o găsisse revoluția, un trompetist execută cu brio un solo de mare virtuozitate, femeile, grizate, dansau lasciv cu fruntea sprijinită pe umerii de vată ai partenerilor. „Când am ieșit de-acolo după o absență de cinci ani, și-a reluat bărbatul solilocviul, m-am dus direct la Cotroceni, aveam cu mine doar o traistă cu bulendre, 30 de lei și buletinul de

LUCARNĂ

Șerban FOARȚĂ

William Carlos Williams

AȘA

Așa se cocota pisica pe raftul de sus al băcăniei

mai întâi precaut piciorul drept din față

căprioara dispărea pe urmă

în glastră de flori goală

identitate. M-a întâmpinat o doamnă în capot, se tot uita cu circumspecție la mine, eram cam zdrențuit, mi-a explicat că fostul proprietar murise, oricum nu se mai știa nimic de el iar „doamna” se mutase în vila unui funcționar de la Externe, de fapt ce vreau, pe cine caut?

mi-am luat bocceaua și m-am întors să dorm în gară (o pauză, gest cu mâna de dezgust), dar n-aș vrea să vă plictisesc cu fleacuri, mai bine să vă povestesc de serile pe care le-am petrecut cu Brătianu la Florica”.

La unsprezece noaptea amicul s-a uitat la ceas, s-a ridicat, ne-a mulțumit pentru „plăcuta companie”, i-a sărutat mâna Cornelinei și a dispărut lăsând în urmă o dără de lavandă. Deodată m-am simțit îngrozitor de singur, la urma urmei ce căutam pe navă, ce rost aveam aici printre aceste manechine ce-mi erau străine și grețos de antipatice? Orchestra executa un blues și dansatorii se mișcau ritmat, lipiți unul de altul, excitați, un domn „la patru ace” pipăia dibaci corsajul unei doamne împodobită cu un colier de perle mari, o cuconiță nostimă își deșertase paharul cu șampanie în decolteu și emitea sonorități isterice, cei vârstnici moțâiau cu un pahar de băutură în față. Cornelia ar fi dorit să plece, am plătit fără să mă mai uit la notă. Pe punte ne-a izbit un val ce ne-a udat până la piele, rădeam ca nătăraii, în jurul nostru se ridica un vuiet monstru din adâncuri în timp ce nava se clătina amețitor, așa arată, deci, furtunile pe mare, la urma urmei spectacolul era încântător, așa fi putut rămâne acolo până dimineața.

Din cauza „balului” restaurantul s-a deschis a doua zi cu o oră întârziere. Luam masa cu Cornelia, cafea cu lapte, ouă, cașcaval și șuncă, ne aflam și unul și celălalt în dispoziție proastă, furtuna zguduise toată noaptea vasul. Comandasem chelnerului o cafea turcească fără zahăr și mi aprinsesem o țigară, când a apărut în sală căpitanul, a luat în mână microfonul, avea o mină gravă, nici vorbă de jovialitatea pe care o afișa cu profesionalism în fiecare dimineață, și ne-a înștiințat că în cursul nopții domnul Stavri, distinsul tovarăș de călătorie dispăruse, se presupune că s-a aruncat în valuri. Și-a exprimat regretul că trebuie să ne dea o veste atât de tristă și ne-a rugat să ținem un moment de reculegere pentru companionul nostru de o săptămână. Cornelia pâlise, mi-am aruncat privirea în sală, după consumarea pioasei clipe de tăcere vilegiaturii s-au aruncat cu înverșunare asupra feliilor de parmezan și șuncă și salamuri, evenimentul le sporise apetitul.

Înainte de a-și încheia cuvântul, căpitanul ne-a anunțat că peste o oră „Transilvania” va intra în rada portului Constanța (aplauze prelungite), ne-a mulțumit din partea lui și a echipajului pentru prezența noastră „amabilă” pe vas și ne-a transmis urări de sănătate, spor la muncă și succes. O parte a comesenilor s-a ridicat să plece, la radio cânta celebra Natașa Sorocinskaia. „Mergem?” m-a întrebat Cornelia. Cortina cădea în falduri veștejite peste această întâmplare de vacanță.

Constantin MATEESCU

Scriitori și teme

Mihail Sebastian. Muzica și dragostea

Mihail Sebastian a scris dramaturgie lirică-intelectualistă, un roman admirabil despre adolescență (*Orașul cu salcâmi*), un roman de notă mare (*De două mii de ani*), un pamflet trist și de eleganță ironică (*Cum am devenit huligan*). În gazetărie și critică-eseu a fost printre primii din generația lui. Jurnalul postum e ca o renaștere axiologică a scriitorului.

Omul a avut un destin

nefericit și o moarte tragică la vârsta de nici 38 de ani. Dar pentru că s-a născut în octombrie 1907 (în același an cu prietenul Mircea Eliade, acesta în luna martie), e bine să privim și fața (mai) luminoasă a existenței sale, dorul de a trăi „fericit”. Caută, în acest sens, consolidarea prietenilor puține, muzica și iubirea, literatura, evadările în *week-end*-uri și în scurte vacanțe. Numai că libertatea și privațiunile materiale nu se împacă, mai cu seamă în cazul celui care dorește un trai decent, chiar oarece bunăstare „burgheză”, căci este cu desăvârșire neputincios în ordine practică. Și, precum scrie în gena lui, scepticul se lamentează, iar spiritul critic îl determină să facă eforturi pentru temperare: „Nu voi izbui niciodată să trec dincolo de mizerie mai mult sau mai puțin suportabilă, nu voi face niciodată carieră, nu voi avea niciodată bani... Și, sincer vorbind, foarte sincer, fără nici un motiv de a mă păcăli pe mine însumi, cred că banii îmi și sunt indiferenți. Aș cere vieții doar puțină liniște, o femeie, cărți și o casă curată”.

Cel mai bun mod de „purificare” este muzica. Frecventează concertele la Filarmonică și la Ateneu, devine dependent de radio (ca noi, astăzi, de televizor și de internet), prinde toate posturile muzicale, Berlin, München, Zurich, Breslau, Viena, Varșovia, Paris, Lyon, Praga, Budapesta. În jurnal și pe alte caiete, consemnează cu maximă rigurozitate. Chiar așa debutează jurnalul: „Radioul e deschis la Praga. Am ascultat un concert în G-dur de J. S. Bach, pentru trompetă, oboi, cembal și orchestră. Urmează, după pauză, un concert în sol minor pentru pian și orchestră de același. Sunt în plin Bach. Aseară, în timp ce îi scriam o lungă scrisoare lui Poldi (fratele său, medic în Franța, n. C. T.), ascultam de la Lyon – pentru prima oară prins extrem de clar – al patrulea concert brandenburgic. Pe urmă, un concert pentru pian și orchestră de Mozart.”

Gheorghe Nenișor, cunoscându-i pasiunea pentru muzică îi propune, și Sebastian acceptă, să scrie cronică muzicală la *Indépendance Roumaine* (semnează cu pseudonimul Flaminius). Când Antoine Bibescu îl întreabă dacă are înclinare naturală către muzică, îi răspunde cu modestie în ce raporturi se află el cu muzica pe la începuturi: „Nu am încredere în reveria confuză, puțin destrămată, să ascult o bucată în care mă las în timpul unui concert. Încerc, dimpotrivă, să ascult frază cu frază, analitic, gramatical. Încerc să ascult o bucată așa cum citesc o carte”. Nu trebuie neglijată nici puterea exemplului: opera proustiană, Thomas Mann, Romain Roland, Hortensia Papadat-Bengescu. „Abandon adevărat” se produce când ascultă *Eine Kleine Nachtmusik*. Pasiune „exclusivă”, Mozart. În rest, nu-i atins de „sindromul Stendhal”. E un om lucid, cu capul pe umeri, sănătos în sensul superior al cuvântului. Înțelege numai, ca și De Sanctis, că lirismul și muzica sunt ultimele forme ale artei. Într-adevăr, muzica poate reinvia extazul, experimentat până și în prezența durerii. Artă a timpului și paradis artificial, muzica însoțește ființa dedublată, ca plenitudine inteligibilă și sensibilă. Preferințe, fără număr, până ajunge „familiar” cu compozițiile lor. În ultima vreme, muzica este „singurul lucru consolator”, „liniștitor”, apoi devine „un fel de narcotic”, „salvare de la angoasă”, „o consolare, un stupefiant”, „un ceas de uitare”...

Repet, pagini întregi sunt dedicate concertelor sub formă de consemnare scurtă și uneori cu impresii de meloman mult cunoscător, despre diversele modulații și măsuri, valori timbrale, tonalități și ritmuri. Prin muzică înțelege și simte că se poate asocia vieții cosmice, până la limitele divinației, dar fără pierderea de sine, cum preține snobismul și încearcă să acrediteze Thomas de Quincey în *Confesiunile unui opioman englez*. Potrivit acestuia, cunoașterea instrumentală a muzicii împiedică extazul. Reacția lui Sebastian: „Dacă aș scrie cândva un eseu despre muzică (la care mă gândeam acum vreo 2-3

ani), aș încerca să arăt că înțelegerea muzicală nu e nici «entrancement», nici «lull» – ba chiar că ele sunt forme inferioare de sensibilitate muzicală”. Emoția estetică nu are a face cu lacrimile și leșinul. Totuși, întors dintr-o zi grea de la regiment, melancolicul total ascultă, târziu în noapte, „mai decât cu o emoție muzicală”, *Simfonia a IX-a* și *Concertul al treilea brandenburghez*: „era în tot acel concert, pentru mine, tristețea atator lucruri pe care le pierdeam în modul cel mai stupid, mai criminal, mai dement”. Adeseori, însă, reveria este supravegheată de „analiza gramaticală”. „De la Berlin (dirijor Abendroth), *Variațiunile și fuga* de Reger pe o temă de Mozart – și pe urmă un *Concert pentru pian și orchestră în re* de Mozart (K. 357), pe care cred că nu-l mai cunoașteam. Am încercat să-l ascult măsură cu măsură. Totul mi s-a părut cântător, «cantabil», plin de ușurință. Din andante detașam o frază care putea fi o adevărată romanță. Azi după-masă, cu totul pe neașteptate, *Sonata* de Frank, pe unde scurte, de la Berlin. O ascultam totdeauna nu numai cu plăcere, dar cu sentimentul că-mi este favorabilă, ca un presaj, ca o promisiune”.

În vremuri mai grele, în afară de muzică nu i se mai întâmplă nimic. La Filarmonică, César Frank (cu Arthur Rubinstein), la Ateneu, seară Casals (Beethoven, Boccherini, Bach) și mereu, „mereu Enescu”. Că Beethoven începe să-i placă mai puțin (la care surprinde „vulgarițati” ca la Kalman și „ușurătăți” ca la Rossini), nu războiul poate să fie cauza, căci dacă are ceva reticente „politice”, după multe dileme și remușcări, Sebastian merge totuși la Filarmonică, în octombrie 1941, unde cântă Gieseking (Schumann, Bach, Beethoven): „E oare posibil să am ușurință, frivolitatea, lipsa de scrupul de a mă duce la un concert nemțesc, în zilele acestea amare! Sute de familii evreiești din Bucovina în chiar clipa asta în pribegie! Mii de evrei sunt în lagăre de muncă și între ei Benu (fratele mai mic al lui Sebastian, n. C. T.)! În fiecare zi, în fiecare ceas, alte orori, alte umilinți ne înconvoaie, ne doboară – iar eu mă duc la Filarmonică! Mă hotărâsem să dau biletul înapoi. Eram decis să nu mă duc în nici un caz la concert. Dar, în clipele de mai mică indignare, o altă voce, insidioasă, începe să vorbească: De ce să ne mortificăm? De ce să ne impunem renunțări absurde? De ce să ne interzicem noi înșine puținele bucurii care ne mai rămân? N-am ascultat muzică de astă-primăvară, de când mi-au luat aparatul de radio. Un concert – și încă un atât de frumos concert – va fi un ceas de uitare, de bucurie. Câte bucurii îmi mai rămân? Până aseară, până azi-dimineață, nu știam dacă mă voi duce. M-am dus”. Dacă muzele nu tac nici în timpul războiului, inspiratul n-are vreo scăpare, cedează în brațele lor.

Nevoia de a fi fericit îl poartă pe Sebastian și pe tărâmurile atât de vii ale lui Eros, temă capitală a vieții și a artei. Vitalitatea masculină își cere imperativ drepturile: „acum singurul lucru de care aș avea nevoie ar fi să iubesc o femeie”. Și inima îl duce către ispititoarea actriță Leni Caler, căsătorită cu Scarlat Froda, amândoi libertini până în pânzele albe. Nu contează, el vrea să iubească și să fie iubit. Înainte de a se întâlni personal, el o văzuse pe scenă, scrisese despre actriță, ea îl prețuia mult pentru „inteligenta, verva polemică, talentul puțin obișnuit” din scrisul său. „În entuziasmul și în graba tinereții mele n-aveam dorință mai vie decât să cunosc, cât mai curând, autorul al cărui scris mă fermeca, mă tulbura chiar. Și într-o zi mi-a fost prezentat. Am fost surprinsă și – de ce să nu mărturisesc – chiar puțin dezamăgită când l-am văzut. Nu-mi venea să cred că tânărul din fața mea, timid, stângaci, cu înfățișare insignifiantă, este autorul, talentatul autor al articolelor din ziare, al nuvelor care mă încântaseră. N-aveam atunci de unde să știu că Sebastian, timid din fire, era așa de intimidat de prezența mea. Mă văzuse pe scenă și aveam pentru el – ca pentru orice tânăr spectator – mirajul actriței de succes pe care o admirase”. Erau cam de aceeași vârstă și s-au legat „cu o tandră prietenie”, va scrie ea.

„Romanțul” începe cu plimbarea la șosea, Sebastian – mândru că lumea întoarce capul după ei... Simte nevoia irepresibilă de a o vedea, o așteaptă la ieșirea de la teatru, „încep să iubesc serios”, „e atât de frumoasă”, „gesturi de o simplitate adorabilă”, „amorul nostru e un lucru cert”. Ea pretinde că o intimidează el, dar, suspect, devine repede expansivă când, de pildă, îl zărește pe actorul Willy Ronea, subtilă *mise a l'aise*, care îl infurie. În *Rampa* scriitorul îi ia un interviu, și în *chapeau*, profesionistul e mai puțin avântat decât alți comentatori. Când ea se arată afectuoasă, fără false abilități, cum crede el, dar cu puțină cochetărie, i se pare că a ajuns la un punct de „fericire”, o remarcă din care nu lipsește puțină autoironie. Mai rău e când nu mai încapă niciun fel de „joc” al dragostei, ci pasiune nestăvilă: „Ne iubim, – ne-am spus-o și

ne-am despărțit în plină concordie, sărutându-ne”. Și mai rău e când amorul îl rănește până la disperare; s-ar sinucide împăcat, „aproape cu voie bună”. „N-am să-i pot explica niciodată cât de mult înseamnă – sau putea să însemne – ea pentru mine. Și nici nu-mi dau seama dacă o iubesc cu mare amor sau cu ultimele mele rezistențe de viață”. E patetic și, de aceea, nu-i înduioșător.

Într-adevăr, Leni e frumoasă și talentată, dar Eros cel preocupat nu doar cu inimile, ci și cu întreaga ființă de carne, o îndreaptă către alte direcții, către regizorii Soare Z. Soare, Sică Alexandrescu, către George Vraca (marea ei feblețe), Elly Roman, Nicușor Constantinescu, Aristide Blank, Camil Petrescu, un Walter, altul Wieder și nu se mai știe cine. Îndrăgostitul simte enorm și vede monstruos probe numeroase de frivolități, unele amplificate de zvonuri de-a dreptul incredibile, cum ar fi aceea că soțul ei, Scarlat Froda, o așteaptă în stradă până iese ea de la amant și apoi pleacă împreună la cafea. O urmărește la Continental, „e frumoasă, mi-a făcut plăcere s-o văd”, dar e „indiferentă” la asiduitățile lui. Acasă, la Aristide Blank, observă niște intimități suspecte între ea și amfitrion. „Nenorocul”, sport de capriciile copilului pribeg, atentează nebănuit la inteligența și sensibilitatea lui. Suferă de gelozie și de lipsa de receptivitate mai mult, parcă, decât Ștefan Gheorghidiu. Camil Petrescu, care știe el ce știe, îi atrage atenția amozului că, de fapt, are soarta lui Ladima.

Încearcă să se reechilibreze, își reproșează acest „sentimentalism comic, de licean, adolescent, o poveste de amor „stupidă” și „copilăroasă”. Face eforturi să nu se mai asemene cu Swan și găsește un remediu în jocuri sentimentale, mai ales că, după cum scrie el în *Jurnal*, e asaltat de fiecele Evei. Se simte bine în anturajul lor: Marietta Rareș, Beate Fredanov, Elvira Godeanu, Marietta Sadova (exagerat de legionaroidă), Alice Theodorian, Cella Serghi, Nina Mareș (!), Dorina Blank (nimfomană), Wendy, Ricci (pictoriță, cea mai „apropiată”), Thea, Marie, Maryse, Madeleine, Lilly ș.a.m.d. Literatură de jurnal intim și, pentru că aparțin „vieții” autentice a lui Sebastian, indiscreția poate fi iertată.

Cea mai „pură” poveste afectivă este aceea cu o anume Nadia, asupra căreia în jurnal e lăsat un intenționat văl de mister. S-au găsit însă scrisori și taina a fost dată în vileagul lumii. Fantomatica adolescență s-a îndrăgostit de ficțiunile din *Jocul de-a vacanța* și apoi de cele din *Accidental*. Și s-a hotărât să-i scrie autorului pe data de 6 iulie 1940: „*Dragă domnule Sebastian*, nu caut prea mult să-mi explic mobilul pentru care îți scriu: n-aș găsi niciunul valabil, ci numai entuziasmul celor 17 ani ai mei (...) M-am găsit în Ann în momentul în care cocoțată pe gard rupea o creangă de liliac, cum m-am regăsit în Paul când pentru prima dată fiind la schi și alunecând la vale a trecut prin acea gamă de frică la o indiferență totală de ce va veni, având în același timp clipe de un curaj uimitor (...) Și când am întors ultima filă a cărții mi-am spus: Aș vrea să-l cunosc pe acest om. Dar această frază m-a făcut să revăd o seară de acum doi ani, când ieșind dintr-o sală de teatru am spus aceleași vorbe. Văzusem *Jocul de-a vacanța*. Și atunci am avut aceeași senzație de plenitudine, de ceva care se aseamănă atât de mult cu ideile și sentimentele mele, încât se confundă și se completează”. Cum se vede, acest *coup de foudre* s-a produs când eleva avea 15 ani, dar tocmai perioada acestei corespondențe lipsește din *Jurnal*. E de înțeles că autorul e flatat de întâmplare. Reacția bărbatului de 33-34 de ani reiese din răspunsul său dat acestei admiratoare atât de fragede: „*Scumpă Dudaie*, scrisoarea D-tale mi-a făcut plăcere. Dacă ai ști ce departe sunt de Ann, de Nora, de schi, de vacanță, de literatură! Am primit-o aici, «undeva în zonă», unde mă aflu de trei săptămâni, fără să știu cât voi rămâne! D-ta îmi vorbești de lucruri pe care le consider pierdute, rămase în urma mea într-un fel de viață pe care nici nu știu dacă o voi mai regăsi. Tocmai de aceea rândurile D-tale neașteptate, simpatice în extrema lor tinerețe, m-au făcut câteva minute gânditor. Nu vreau, înainte de a reveni la viața mea de ostaș, să nu-ți trimit un gând de mulțumire pentru tot ce scrisoarea D-tale evocă. O clipă m-am crezut întors în civilitate. Cu bună prietenie, Mihail Sebastian”... O lună, doar atât, se vor vedea, căci Nadia pleacă împreună cu familia ei în Statele Unite, după ce fac o vilegiatură prin lume, la Istanbul, Sofia, Bagdad, Bombay.

Constantin TRANDAFIR

P. S. De curând, a fost publicat un interviu luat venerabilei doamne aflate pe tărâm american, de unde reiese că s-au mai întâlnit până la dispariția scriitorului în 1945.

ZIGZAGURI

Jurnal din anii '90 (XVIII)

De ce, în general, oamenii neînvățați par mai talentați

Dacă aș fi întrebat – fac și eu ca profesorul meu Al. Dima, obișnuit cu astfel de introduceri retorice –, aș spune că, în presă, în amfiteatre, în sălile de adunări publice n-ar trebui admisă „expresivitatea involuntară”, care, în cele mai multe cazuri, frizează vulgaritatea. Tendința – explicabilă prin calitatea îndoielnică, umană și intelectuală, a numeroși lideri, educatori și formatori de opinie – e spre dezmăț verbal. Repet: dacă aș fi întrebat, aș releva, din contra, necesitatea ca tot ce se formulează în spațiile amintite să stea sub semnul celeilalte expresivități: voluntare, responsabile, corecte și decente. Întrucât un asemenea punct de vedere nu prea are șansa de a fi agreat, îmi caut sprijin în lecturi. Azi am ajuns la *Arta oratorică* a lui Quintilian (tradusă de Maria Hetco). Și am nimerit, cred, la paginile care mă confirmă și pe care le simt ca actuale:

„Nu aș putea nega faptul că, în general, este acceptată ideea că oamenii neinstruiți vorbesc cu mai multă energie; această părere provine, în primul rând, din judecata greșită că tot ce nu este meșteșugit are mai multă forță; după o astfel de opinie e semn de mai mare tărie să spargi decât să deschizi, să rupi în loc să dezlegi, să tirăști în loc să conduci. [...] În al doilea rând, există o oarecare apropiere între unele defecte și calități; de aceea unui om i se poate spune «rău de gură» în loc de «liber», «necuşat» în loc de «îndrăzneț», «prolix» în loc de «bogat în posibilități de exprimare». Un avocat neinstruit își permite să calomnieze cu mai mare îndrăzneală și mai des, fie chiar în dauna clientului și, adeseori, într-una sa proprie. Tocmai acest fapt face impresie, deoarece oamenii ascultă cu mai multă plăcere ceea ce ei personal n-ar îndrăzni să spună. Un astfel de avocat evită și mai puțin o a doua primejdie, care rezidă în stilul însuși, ba chiar o înfruntă cu îndrăzneală nemaipomenită; așa că uneori descoperă ceva măreț; dar aceasta se întâmplă rar și nu compensează defectele reale.

De aceea, oamenii neînvățați par uneori mai talentați la vorbă, pentru că spun orice; dimpotrivă, omul cult are și grijă și măsură în alegerea termenilor. La cele spuse se adaugă faptul că acești avocați nu sînt preocupați să facă dovada celor spuse; așa se face că ei evită, în fața unor judecători corupți, răceala pe care o aduc chestiunile și argumentele; și nu caută decât să încinte urechile auditorilor, fie chiar prin delectări de prost gust. La ei aforismele, singurele după care aleargă, apar în mai mare strălucire, fiindcă tot ce le înconjoară este vulgar, căci, după cum spune Cicero, razele de lumină sînt mai strălucitoare nu în umbră, ci în plin întuneric. Deci să li se spună deștepti, așa cum le place; să se știe, însă, că pentru orator o astfel de laudă este o jignire.

Trebuie să mărturisim că, totuși, cunoștințele teoretice înlătură de fapt ceva, așa cum face pila cu obiectele lucrate, gresia cu fierul tocit, ori vechimea cu vinul; dar îndepărtează defecte; și șlefuirea datorită învățării micșorează numai cu cît îmbunătățește” (vol. 1, Ed. Minerva, 1974, p. 170-172).

Cine se va îndoi că am ales bine, să înlocuiască pe avocați și oratori cu parlamentari, ziariști, scriitori...

Un poet al romanului polițist

Ca redactor, sînt nevoit să fac, fără să le semnez, anumite introduceri la unele din textele pe care urmează să le public. Pentru a fi corecte și sugestive, cel mai adesea mă documentez cît pentru o cronică literară. Ca să mă despăgubesc de „timpul pierdut”, uneori le trec în „jurnal”, *pro memoria*. Așa o să procedez și acum cu introducerea la „serialul” *Zina carabină*, cu fragmente din romanul omonim al lui Daniel Pennac. Cine e acesta? „Un autor de al treilea tip”, care, indiferent de gen (literatură pentru copii, eseu, roman), „transcende categoriile literare obișnuite și adună în jurul lui cel mai mare număr de cititori”. S-a născut în 1944, la Casablanca, în timpul unei escale a părinților săi în faimosul oraș marocan. Tatăl său era ofițer în armata colonială. Școlariția i-a fost cam accidentată. E licențiat în literatură modernă. A preferat învățămîntul jurnalismului. În ultima vreme însă, dedicîndu-se și mai mult scrisului, deține numai o jumătate de normă. A călătorit în Africa, Asia, Europa, America Latină (unde a stat doi ani, ca lector de franceză în Brazilia). A debutat în 1973 cu eseu *Serviciul militar în serviciul cui?*. Popularitatea sa a început cu *Șansa căpăunilor* (*Au bohneur*

des ogres, 1985), care i-a adus Premiul pentru romanul polițist al orașului Reims și a crescut cu *Zina carabină* (*Le fée carabine*, 1987) și *Micuța vînzătoare de proză* (*La petit marchande de prose*, 1989), pentru care a primit Premiul orașului Grenoble și, respectiv, Premiul Inter. Apărute în „Folio”, aceste cărți alcătuiesc o trilogie, care, continuată, va deveni *Le quator de Belleville*, după numele cartierului parizian în care prozatorul locuiește de peste douăzeci de ani. Succesul cel mai mare l-a obținut cu eseu *Ca un roman* (*Comme un roman*, Gallimard, 1992): 200.000 exemplare vîndute în mai puțin de un an. Cunoscuta revistă *Lire* a vorbit de existența unui „Fenomen Pennac” („Le phénomène Pennac”, nr. 207, decembrie 1992).

Miterrand pensionar

A „domnit” 14 ani și a imprimat un stil „epocii” sale. Recent a plecat de la Elysée și e „simplu cetățean”, „pensionar”. Din această calitate, primul interviu i l-a acordat editorialistei de la *L'Express*, Christine Ockrent. Rețin aci partea de convorbire care ar merita să fie cunoscută și la noi; mi se pare instructivă din mai multe puncte de vedere:

– „Ce ați redescoperit [în acest interval]?, l-a întrebat Ockrent.

– Mai întii gustul plimbării prin Paris. Respir cu bucurie acest început de vară. Privesc culorile cerului. Totul, sau aproape totul, mă interesează. Sînt pe de-a-ntregul liber.

– Cum reacționează oamenii cînd vă văd?

– Ei sînt foarte amabili, adesea călduroși. N-am întîlnit nici o singură dată un trecător dezagreabil. E sigur că unii nu mă iubesc, însă nu-și exprimă nici o ostilitate. E adevărat că asta n-ar mai avea prea mult sens.

– Ce ați citit în această vreme?

– Termin cartea lui Pierre Grimal *Procesul Neron* care mi-a retrezeit gustul pentru Imperiul Roman, așa că m-am repezit imediat asupra *Istoriei generale a Imperiului Roman*, de Paul Petit, și asupra celor șapte volume din *Istoria romanilor* ale unui autor pe care dv îl găsiți poate cam depășit, Victor Duruy.

– Și ziarele?

– Primesc ziarele de dimineață, mă țin la curent.

– Interesat ca întotdeauna de politică?

– Da, însă nu numai. Nimic nu este neglijabil într-un ziar. Și apoi eu am reînceput de trei săptămîni să scriu” (v. *L'Express International*, nr. 2293, din 13 iulie 1995).

Moartea Regelui Ferdinand

Adevărată surpriză! În dosarul 62/1927 din Fondul Primăriei Bacău, am găsit (ferpar de mărimea unui afiș, imprimat la Tipografia Gutenberg din localitate) *Comunicatul* privitor la moartea Regelui Ferdinand I. Deși datele lui sînt unora cunoscute, l-am transcris cu febrilitate, ca și cum documentul ar fi înedit:

„M.S. Regele suferea de bronchopneumonie declarată în luna martie.

Starea sa generală a declinat continuu. Inapetența, anemia și greutatea respirației au îngreunat din ce în ce munca inimii, provocînd în noaptea de 20 iulie 1927 o stare de colapsus, în urma căreia Majestatea Sa a sucombat la ora 2 și 15 minute în brațele M.S. Regina, în prezența medicului curții Dr. Mamulea și a surorii de caritate Amekint.

Pină în ultimele momente Majestatea Sa și-a păstrat întreaga conștiință și a încetat din viață fără durere.

Ultimele cuvinte adresate Majestății Sale Regina, care-L susținea, au fost «Mă simt foarte obosit».

Ministru de Interne,

Duca” (f. 2).

Fila următoare din dosar conține anunțul referitor la „serviciul divin pentru odihna Majestății Sale Regelui Ferdinand I”, în ziua de 24 iulie. Pentru participanți, „ținuta: haină neagră”.

Scumpi, dar nu prea buni

Mai multe publicații, diferite ca orientare, au arătat recent cît costă un deputat (salarii, sporuri de vechime, diurne de ședință, deplasările în teritoriu, cazarea, telefoanele). Răspunsul, dat ca la tablă, e următorul: 2.852.737 lei pe lună și 34.232.844 lei pe an. Nu pot altceva decât să întreb: cîți îi merită?

Ion Cristoiu – „suflet curat”

„Numai o teribilă ură acumulată, în timp, împotriva mea, l-a putut determina pe acest ziarist atît de inteligent și curat la suflet – cum sînt mai toți copiii de țărani români – să găzduiască, valori-valuri de abjecții împotriva unui om ca mine” (Corneliu Vadim Tudor, „Frații Păunescu”, în *România Mare*, nr. 338, 27 decembrie 1996, p. 14). Ar fi fost mai bine, cred, să se oprească la prima caracterizare, căci inteligența nu e

întotdeauna în cea mai strînsă legătură cu morala. Eu mă îndoiesc de „curățenia sufletească” a cuiva care, din ziarul său, își zăpăcește cititorii cu senzaționalul cel mai ieftin. Lucru evident, cînd încearcă să se împace, pamfletarii se innălbesc într-un mod neverosimil.

Unghi

Andrei Pleșu consideră guvernul actual „mai fin” decît precedentul. (v. *Azi*, 7 aprilie 1997, p. 5). Pe cine avem? Pe Vlad Roșca, pe Traian Băsescu – intelectuali de cea mai aleasă spiță.

Ideii care explodează

Magazine littéraire nr. 357, septembrie 1997, publică extrase din *Caietele inedite* ale lui Cioran, care urmează să apară în noiembrie la Editura Gallimard. Ca să împărtășesc și altora emoția lecturii, am tradus imediat preț de o coloană, pe care am s-o dau și-n supliment. Un simplu semnal! Sper ca fragmentele să fie dintre cele mai semnificative.

– Dacă există un ratat absolut acela sînt eu. O spun cu toată mîndria necesară.

– Sînt un filozof-urător. Ideile mele, dacă idei sînt, latră; ele nu explică nimic, ele explodează.

– Incapacitatea mea de a trăi nu are egal decît incapacitatea mea de a-mi cîștiga viața. Bani nu trag la mine. Am ajuns la 47 de ani fără să fi avut vreodată un venit. Nu pot gîndi nimic în termeni de bani.

– Doamne, de ce n-am vocația rugăciunii? Nu este om pe lume mai aproape de Tine, nici mai îndepărtat. O fărîmă de certitudine, un strop de consolare e tot ce-ți cer. Însă tu nu poți răspunde, nu poți.

– Sînt uimit de cantitatea de timp pe care am consacrat-o ca să mă lamentez de toate lucrurile, și îndeosebi de mine. Însă dacă eu însemn ceva e din cauza acestui timp pierdut după părerea oamenilor, nu după cea a lui Dumnezeu.

– Fără plictiseală n-aș fi avut identitate. Prin ea, și din cauza ei, mi-a fost dat să mă cunosc. Plictiseala e întîlnirea cu sine – prin percepția nulității de sine însuși.

– Nu pot să mă interesez cu pasiune decît de Dumnezeu și de infinitul mărunt. Ce se plasează între ele, afacerile serioase, mi-apare improbabil și inutil.

– Dacă în toate zilele aș avea curajul să urlu, timp de un sfert de oră, m-aș bucura de un echilibru perfect.

– Medicul pe care l-am văzut ieri pentru intestine m-a întrebat dacă am „idei de sinucidere”. „Toată viața n-am avut decît de astea”, i-am răspuns. M-a privit cu un aer mulțumit, vreau să zic timpit.

– Urăsc omul, însă nu pot spune: urăsc ființa umană. În cuvîntul ființă e ceva ce nu evocă precis umanul. Ceva depărtat, misterios, atașant, lucruri străine ideii de aproape.

Ce le-ar plăcea

Institutul Francez de Sondarea Opiniei Publice a efectuat, în august trecut [1998], pentru revista *Lire*, un sondaj privitor la practicile culturale ale tinerilor (15-25 ani). Au fost puse 12 întrebări. La prima, „dacă le place sau ar vrea să devină (un mare actor, un mare arhitect, un mare dirijor, un mare scriitor, un mare pictor)?”, majoritatea (32 și, respectiv, 22 la sută) au răspuns „un mare actor” și „un mare scriitor”. Ce fel de scriitor? Un romancier (37 la sută). Tinerilor francezi le-ar plăcea mai mult să le fie mamă Catherine Deneuve (48 la sută) decît Brigitte Bardot (15 la sută) sau Edith Cresson (7 la sută), iar printre înaintașii lor ar vrea să se numere Jean Gabin (42 la sută) și Albert Camus (29 la sută) și abia după aceștia Charles de Gaulle (18 la sută), Marcel Cerdan (campionul de box, 6 la sută) și Marcel Dessault (constructorul de avioane, 4 la sută). „Care din premiile Nobel le-ar prefera?”, a fost o altă întrebare. Nobelul pentru pace (34 la sută) și Nobelul pentru literatură (21 la sută), Nobelul pentru medicină (18 la sută), pentru fizică (16 la sută), pentru economie (10 la sută). Maximum de glorie ar fi pentru ei intrarea în Academia de Științe (35 la sută), în Academia Franceză și în *Petit Larousse* (20 la sută). Întrebați însă ce cărți le plac mai mult, 80 la sută au spus că le plac cele ușoare. Dar – a reieșit din anchetă – chiar și cei ce nu citesc refuză ideea unei lumi fără cărți: 42 la sută au spus că le-ar fi greu și 40 la sută că le-ar fi imposibil să trăiască într-o astfel de lume. Deși citesc mai puțin ca altădată, tinerii – se arată – citesc mai mult decît adulții. Care sînt „rivalii” cărții? Sportul, rock-ul, video-ul, dar mai ales „ieșirile”, pe care 70 la sută le plasează printre ocupațiile lor favorite.

Constantin CĂLIN

Interviurile Acoladei: RADU VOINESCU

„Critica de la noi a devenit mai competitivă decât poezia și romanul”

Dragă Radu Voinescu, am găsit pe un blog câteva fotografii din celălalt secol. Cu părinții și bunicii tăi. M-au emoționat acele detalii discrete de atitudine și port, pe care le-am regăsit și în mica istorie de familie a satului meu de la poalele Istriței. Cum explici uricul Dâmbroca și care sunt chemările numelui acestui sat în care te-ai născut?

În legătură cu toponimul Dâmbroca, explicațiile care s-au dat de-a lungul unui secol și ceva de existență a satului sunt toate fanteziste, inclusiv cea a lui Iorgu Iordan, din *Toponimia românească*. Adevărul e că nu știe nimeni de unde vine acest nume. E un sat aflat pe apa Buzăului, puțin mai la sud de oraș și de șoseaua spre Râmnicu Sărat, acolo unde începe Bărăganul. Dacă ieși la marginea dinspre nord, poți să vezi dealurile albastre ale Suburburii, iar ceva mai la stânga, mai înalt între toate celelalte, masiv, misterios și provocator, Dealul Mare sau Istrița.

Ai găsit, desigur, site-ul de Internet dedicat satului, realizat – materialul și iconografia –, de consăteanul meu, coleg de școală cu mama, inginerul Mircea Iordache, acum trăind la Suceava, iar „punerea în pagina web” de preotul Constantin Alexe, tot consătean, dar care îi păstrează pe românii dintr-o parohie foarte îndepărtată: San Diego, California.

În fotografiile pomenite, apare un unchi al tău pe linie maternă, care a îmbrățișat cariera militară. O profesie care are rigoare și legi dure. La rândul tău, ai cunoscut și ai trăit în această lume, pe care un roman arhicunoscut, Deșertul tătarilor, această tristă „utopie a așteptării”, a făcut-o celebră. În ce moment a devenit prioritară nevoia de literatură?

E generalul de divizie Nicolae Cojocaru, un unchi al mamei. Nenea Nae, cum i se zicea în familie, făcuse școala de război în Germania, luptase în primul război, în al doilea, și în Est și în Vest. Era prieten – nu am idee cum – cu Petru Groza, iar când acesta i-a oferit o funcție mare în Ministerul Forțelor Armate de după 1947 l-a refuzat și a demisionat. Dar dacă intrăm în legendele familiei nu ne ajunge spațiul...

Cariera militară? Dură, cum ai spus. Și oferă subiecte de literatură. Are o poezie aspră; de recitat poeziile lui Camil Petrescu. Am citit cartea lui Buzzati cu un an înainte de a intra la școala militară, după cei patru ani de liceu militar la Breaza. Am văzut și filmul lui Valerio Zurlini, cu Jacques Perrin în rolul lui Giovanni Drogo. Nu m-am regăsit în personaj, deși parabola lui Buzzati are soliditate. Dacă te referi la momentul când a devenit prioritară nevoia de literatură în raport cu armata, e deja o altă poveste. A trebuit să aleg la un moment dat și... asta a fost.

O dată acceptat de literatură, care ar fi putut fi examenul doveditor dacă nu debutul tău cu un volum de poezie, la Editura Vinea, în 1999? Hierofantul, preotul stăpân peste mistere și oracole. Poezia era un drum inițiativ, al esenței. Gheorghe Grigurcu îți face un portret memorabil: „Poetul Radu Voinescu e un homo duplex oscilând aparent conciliant, însă neîmpăcat, în fond, cum i se cuvine unui artist, între existențialismul damnării și idealitatea fastuos esteta”. Câte speranțe ai pus în debutul tău de poet, la o vârstă a maturității?

Când am scris poemele din *Hierofantul*, dar mai întâi pe acelea din placheta de *Poezii*, îmi imaginam că toată lumea literară le va înțelege. Abia după aceea am realizat că mulți critici au – sau aveau pe atunci – cultură eminentă literară. Fără Frazer, fără Mircea Eliade, mă refer la istoricul religiilor, fără Claude Lévi-Strauss și așa mai departe (am în vedere istoria religiilor, antropologia, etnologia), rămân necunoscute multe intenții ale autorului. Însă, în afara a două excepții, cartea a fost întâmpinată destul de frumos, a beneficiat de cronici bune, în general atente. Gheorghe Grigurcu a sesizat, foarte empatic, barochismul. E o dimensiune, ca să zic așa, vizibilă. Rămân multe ascunse, încifrate, fiindcă așa am urmărit sau fiindcă, uneori, așa s-a structurat textul.

Nu vreau să ocolesc întrebarea legată de debutul târziu. În parte, el s-a datorat exigenței mele; nu mi se părea că trebuie să public până când nu voi fi eu însumi convins că textul rezistă, până când nu voi reuși să îl scutesc, atât cât pot, de stângăciile celor care scot prima carte la o vârstă prea neocoptă, cu experiențe de lectură și de scris insuficiente. În parte, însă, întârzierea s-a datorat și editorilor nu prea binevoitori. Nicolae Țone a fost singurul care a acceptat cartea la editura sa, Vinea. A introdus manuscrisul într-un concurs prezidat de Laurențiu Ulici și... minunea s-a întâmplat. Aveam patruzeci de ani când a apărut.

Eseurile publicate în Luceafărul despre poezia franceză medievală, de pildă, trădau mâna speculativă a poetului. Cu timpul, critica devine „model cultural interdisciplinar”?

Din 1999, când am primit o pagină în „Luceafărul” lui Marius Tupan, am încercat un alt fel de metodă critică. Interdisciplinară, într-o oarecare măsură, dar cred că mai potrivită ar fi expresia de critică de tip cultural. Cu ani în urmă, mai exact în vara lui 2001, Sarane Alexandrian – cunoscut în România, din nefericire, aproape numai pentru *Istoria filosofiei oculte* –, care m-a onorat cu prietenia lui, vrând să știe cum interpretez cărțile, cum îmi gândesc și cum îmi scriu comentariile critice a concluzionat: „– *Mais ça c'est une critique culturelle!*” A trebuit să vadă un francez născut la Bagdad, secretar al mișcării suprarealiste o vreme, prieten devotat al lui Victor Brauner, ceva ce n-a observat nici un critic român. Trebuie să spun că în critică nu îmi permit să fiu speculativ. Aici, Gheorghe Grigurcu, un alt nume „greu” care mi-a acordat cu generozitate prietenia sa, avea dreptate când vorbea despre „*homo duplex*”. Mintea îmi funcționează într-un fel când scriu literatură, poezie, mai ales, dar și proză, cum știi, și în alt fel când scriu critică literară. De altfel, pasiunea pe care o am pentru teorie cred că nu mai lasă dubii. Ce încerc, totuși, este găsirea unei maniere a discursului care să facă textul critic mai viu, mai puțin plictisitor. Literatura nu e plictisitoare. Mi se pare, așadar, inadecvare, dacă nu o oroare, să scrii tern despre literatură. Țin să-l feresc de ariditate și pentru că lumea ideilor nu este una seacă, ci una pasionantă.

O remarcă s-a făcut: apropierea între volumul tău „Modernități” și cartea lui Houellebecq, „Les Particules élémentaires”...

Nu știi cine a făcut apropierea, dar este una întrucâtva naturală. Poate am știut la un moment dat și ai uitat. Rușine mie! O să spună unii că, vezi, Doamne, să ne vedem lungul nasului! Asta zic și eu, în multe cazuri. Dar Houellebecq și cu mine suntem născuți în același an. E, pe undeva, explicabil, să avem antene întinse către aceleași vibrații ale timpului, să avem *die Zeitgeist* în sânge. Cultura, în epoca democratizării ei, nu mai e apanajul unei caste de inițiați, restrânse. Dincolo de tonul glumeț de mai înainte, trebuie să mărturisesc faptul că o asemenea comparație, dacă a fost într-adevăr făcută, mă copleșește realmente. Poate de asta am și reacționat glumind. Houellebecq rămâne un scriitor excepțional și îl admir foarte mult în continuare. Știi că a făcut *Agronomia*? Și că la *Agronomia* franceză te îndopi de matematică și de astronomie, printre altele? De altfel, se vede că e un scriitor pregătit multidisciplinar.

Iar cartea ta Trivialul va fi o incursiune ingenioasă în literatura universală. Cum ți-ai construit imaginea?

Cu *Trivialul* e o poveste tare lungă, o aventură cu momente dramatice și cu momente ale extazului, pe care aș vrea să te rog să o amânăm ori să o ocolim acum. Pot să rezum spunând doar că este vorba acolo de un nou sistem estetic, de un domeniu nou al esteticii – acesta, al trivialului, azi bun comun aproape; acum douăzeci de ani nimeni nu visa la el în termenii aceștia – și de un câmp de categorii noi, identificate și introduse în gândirea estetică, de o estetică antropologică și de o abordare a filosofiei artei care a putut explica, dintr-o dată, lucruri care multă vreme rămăseseră neelucidate în relația noastră cu arta.

Ai stat deoparte o vreme față de comentariul de carte, apoi l-ai acceptat și ai fost mai vizibil cu ocazia diverselor lansări și a pregătirii unor colocvii serioase dedicate criticii literare.

Din 1991, când am început să scriu cronici literare, nu am stat departe de critică decât în perioadele cât am fost

foarte bolnav, în imposibilitatea de a scrie. Chiar și atunci mi-am făcut „datoria”, dar într-un ritm mai redus, publicând în reviste considerate de către unii mai fără pretenții, reviste unde nu aveam probleme cu alegerea cărților, autorilor, a subiectelor. Și acum prefer revistele care nu mi impun limite de spațiu. Mai fac, așa, mai de voie, mai de nevoie, câte o pauză relativă, publicând, adică, mai puțin, rămânând doar cu câte o rubricuță, apoi revin, la un moment dat, pentru că iubesc teoria și critica literară – nu vreau să zic, precum Țușea, că aș citi cărțile de teorie ca pe „Informația Bucureștiului”, dar mă simt cel puțin confortabil între concepte –, ba chiar și foiletonul, critica de întâmpinare, în care văd o caracteristică minunată a culturii noastre, un fel de marcă, dacă vrei. Să ne gândim puțin: ce rămâne din revistele literare dacă eliminăm cronică? O poate înlocui recenzia comercială?

Fața literaturii s-a schimbat cum nu ne-am așteptat. Nu numai fiindcă au venit generații noi de scriitori și legătura cu lumea largă a schimbat mentalul, fibra noastră. Cititorul e altfel, și greu de convins, odată pornit în aventura receptării numelor, cărților. Despre proza ultimelor decenii ale secolului ai o părere tranșantă: „alexandrinismul anilor '80-'90 a fost o orientare care a întârziat evoluția prozei la noi”. Aș dori să explici și să dai exemple, să denuiești alte trăsături pe care le acceptăm mai greu.

Nu pot să spun că fața literaturii s-a schimbat într-un mod la care nu m-am așteptat. În ce mă privește, am anticipat revenirea la poveste în proză, și nu doar că am militat pentru asta (așa s-au născut povestirile din *Erezi pioase*), am presimțit revenirea unui anumit romantism, într-o manieră care să reprezinte mentalul tinerilor de azi, tineri născuți într-o lume hipertehnologizată, informatizată, am prefigurat orientarea către trivial. Unele manifestări concrete ale acestor tendințe au fost sau sunt acceptabile estetic, altele nu, cum a fost „epidermismul” (să-i zic cu un termen pe care îl inventez acum) unora dintre discipolii lui Marin Mincu de la Cenaclul „Euridice”. Lumea literară le-a amendat pe unele, le-a criticat aspru pe altele, le-a primit bine pe cele care au dovedit că oferă ceva cât de cât interesant. Cititorul e altfel, astăzi, dar și scriitorii s-au schimbat. Internetul, pentru edificare, este plin de texte care circulă între membrii rețelelor literare, de aprecieri, de citate, comentarii. Internauții interesați, pasionați de literatură au așteptările lor, poncifele lor, modul lor de a le priza și de a și le împărtași. Nu tot ce se ventilează pe acolo va rezista, dar așa este lumea: diversă, eclectică, iar fiecare arie culturală are dreptul să se manifeste; desigur, cu condiția să nu se ralieze unor scopuri antiumane. Și să nu emită pretenția supremației în raport cu estetica adevărată.

Cum ai defini, Radu Voinescu, „critica la 2014”? Ține ea pasul cu poezia, cu proza, cu teatrul de azi?

Nu întotdeauna literatura anilor noștri se situează la înălțimea așteptărilor. Are, cum spuneam adineauri, un public al ei – cam fiecare tip de literatură își are publicul ei –, dar, din perspectiva unei estetici mai riguroase, chiar cu rădăcinile în solul acesta al divertismentului sau al fabulației delirante, rebele, amoraliste, tenebroase etc., multe apariții nu sunt suficient de izbutite pentru a trece proba timpului. Ele vor satisface o cerință a unui moment, a unei scurte perioade. Nu se exclude, de aici, nici rolul snobismului, bineînțeles. Critica, la rândul ei, ignoră, respinge sau elogiază. Până la urmă, fiecare tip de literatură își are și criticii ei. Cu toate acestea, în ansamblul ei, critica românească de azi este multe merite. Prețuiesc foarte mult această critică și pe cei care o practică. Este motivul pentru care, în ce mă privește, mă ocup sistematic de critica criticii (un volum a apărut acum zece ani, altul urmează), pentru care organizez, de patru ani, Colocviul Național de Critică Literară sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Părerea mea mai detaliată despre ceea ce se întâmplă în critica noastră de azi se poate găsi în eseul pe care l-am publicat de curând în revista „Hyperion”, numărul triplu, 7-8-9, pe 2014. De la un timp, critica de la noi a devenit mai competitivă decât poezia și romanul.

Interviu realizat de
Lucia NEGOIȚĂ

Interviurile Acoladei: RĂZVAN PETRESCU

„Nisipul pe care cineva scrie te iubesc cu font Verdana..” (II)

Care este relația dintre viața ta personală și viața de scriitor?

Una de completă armonie. Se suprapun. Orice lucru sau ființă care se suprapune peste o alta e fericit(ă). Dat fiind faptul că nu-mi trebuie vreun serviciu ca să am din ce trăi și, prin urmare, scriu tot timpul, neîncetat, mai ales noaptea, m-am dedicat în întregime literaturii de mai bine de două decenii, tocmai în ziua în care-am împlinit 35 de ani, în septembrie. Era ceață. Viața mea personală s-a împlinit prin viața de scriitor și în special viceversa. Am avut mereu norocul să primesc mulți bani din vânzarea cărților și, de asemenea, din traduceri. Luna trecută, când am semnat un contract pentru traducerea în Macedonia a celui mai recent roman al meu, mi s-au oferit aproape 150 de euro. M-am văzut obligat să renunț la retribuție, îmi cunosc totuși valoarea și nu este chiar atât de mare, dacă acceptam plata pentru drepturile de autor m-aș fi dezonorat total, așa că l-am rugat pe editor să mă lase să-i dau eu banii.

Când nu scriu, completez formulare de traducere și donații către copiii din Luxemburg. Viața amoroasă este plină de semnificații nebănuite, completându-mi în mod subtil literatura (care este, cum știi, eminentă erotică). Nu vreau să intru în detalii, doar atât: sînt stimulat continuu, stimularea se menține și cînd ajung în camera mea de lucru, la computer, de fapt imediat ce termin ce-am de făcut în pat sau în oriunde altă locație, bloc, cartier, oraș, fug cît pot de repede, sau iau trenul, uneori dezbrăcat, înapoi la birou ca să scriu la cald, cum se spunea pe vremuri, o formulă fericită, și nu găsesc deloc că sexul este ridicol, așa cum urmează să afirm chiar aici, dacă-mi pui întrebarea potrivită. Mă refer la organ, nu la act. Sau la amîndouă.

Ca scriitor și ca persoana ești foarte cunoscut pentru un cinism (cynicism) plin de personalitate și de umor. Crezi că cinismul (cynicism) te caracterizează ca autor, și dacă nu, cum ți-ai descrie filozofia vieții?

Să lămurim mai întîi ce înseamnă cinismul, că mulți cred că-i un instrument muzical (și-n unele cazuri este). Așadar: CINISM 1) Atitudine de ignorare ostentativă a moralei și a conveniențelor sociale general acceptate. 2) Inv. Concepție filozofică, care avea la bază o asemenea atitudine față de societate.

Nu. Nu ignor nici ostentativ, nici neostentativ morala și conveniențele sociale, din contră, le studiez din copilărie. Sigur că mi se par cu totul lipsite de noimă, dar nu despre asta-i vorba. Mă întreb însă dacă, din moment ce nu le ignor, măcar și le respect. Parcă nu. Și nici nu vreau să mă supun lor. De cele mai multe ori mă supun, pentru că nu pot trăi în peșteri, am încercat prin anii '80, urcam des pe munte pe-atunci, și, după două zile, cînd mi s-au terminat bateriile la radio, am ieșit la lumină și m-am îndreptat cu viteză spre civilizație, spre buletinul de știri. Se pune însă întrebarea ce este morala. Nu mai caut în dicționar: e o porcărie. Iar cinismul poate fi și „mărturisire obraznică și sfidătoare a unor fapte sau gânduri condamnabile”. Asta da, sînt (ușor) obraznic și sfidez (nu suficient) cretinii, adică societatea – alcătuită aproape exclusiv din cretini, și asta din vremuri fără vîrstă. Însă nu o mărturisesc decît public. Deci cinismul nu mă caracterizează în particular, cînd sînt de-o tandrețe și-o gingășie fără egal, se chircește ficusul dacă m-apucă, bine că nu-l am. Și nu am nici umor, sînt tragic. Las impresia falsă de individ cu haz poate pentru că cei mai mulți oameni au un umor abisal încă din epocile de piatră, așa că mă percep și pe mine la fel, nu mai pot fi selectivi. Să închid întrebarea, după ce am spus că nu mă caracterizează cinismul ca om (deci este posibil să mă cuprindă ca autor), ce-aș putea susține despre filozofia vieții decît c-ar fi năucitoare dac-aș ști ce e filozofia. Încă dinainte de-a-l citi pe Céline – „filozofia, o labă”, eram convins de același lucru, dar în termeni mai plauzibili. Céline nu poate fi crezut ad litteram, a mai fost și colaboraționist. Dar esența exprimării, masturbarea filosofilor, pare și este reală, am avut des ocazia de-a vedea mulți mari filosofi făcînd așa ceva direct la televizor, de față cu cameramanii la ore de maximă audiență, și nimeni n-a avut nimic de obiectat, nici Consiliul Audiovizualului, nici biserica, nici societatea copleșitor civică.

Așa că nu vreau să aud de vreo filozofie. Nu am. Însă mă întreb care-ar fi filozofia vieții. Păi, ce este viața? O sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele. Cum ar putea avea filozofie, de orice fel, o sinteză? Nu e periculos?

Care sunt motivațiile principale pentru a scrie ficțiune și cum s-au schimbat pe parcursul vieții și carierei tale de scriitor?

Mai întîi am vrut să scriu pur și simplu, din neprefăcută plăcere. Precum aceea de a sta la soare fără să te dai cu cremă factor de protecție 13. Sau ungîndu-te, de cele mai multe ori scriam la mașina de scris acoperit de sus pînă jos cu bronzol, fără factor de protecție, gresam și mașina, mirosea frumos. Apoi am vrut să intru în posteritate la mine acasă, la cinematograful, pentru a mă vedea din timpul vieții pe ecran panoramic așezat pe-un scaun din pluș verde. Am mai răspuns cîndva la o întrebare similară sau cu totul diferită, eram bîntuit de efemeritatea ființelor mici iar literatura îmi amplasa ocupația de scriitor cu caractere gotice pe cruce, sub poză – una din liceu, în care am gura strîmbă din pricina efortului de-a ține-n cîrcă o colegă cu șosete albe –, gata, scăpam de vremelnicie, de-acum oricine se va plimba printre morminte memorabile cîntînd la fluier ca de obicei mă va admira pentru că fusesem scriitor și încă sînt. Și pentru ce purtam în spinare. Pe urmă a venit perioada adicției, scriam fiindcă nu puteam respira adînc fără s-o fac, orice întrerupere îmi provoca fenomene de sevraj, mă apucau oriunde-aș fi fost, să zicem la cabinet cu bolnavă dezbrăcată pe canapea așteptînd să-i fac o injecție paravertebrală, apoi încă una, nu știu unde, iar eu simțeam că mă sufoc, mi se umflau venele, pulsau vizibil, îmi spunea chiar bolnavă, o stare de rău generalizat, abia puteam să mă mișc, în schimb mîinile mi se roteau dezordonat în cercuri punctate, tremurau și scăpam seringă, aveam senzația cumplită că mă usuc, mă zbicesc pînă la nivel celular, îmi pierdeam echilibrul chiar dacă eram întins pe canapea lîngă bolnavă, sau pe masa ginecologică, deoarece trebuia să facem control întregului lot fertil, femeile între 14 și 40 de ani, așa ne ordonaseră de la partid și mă supuneam cu bună-voie, dar cum să faci control cînd dîrdîii intruna cu mînușă cu tot, și întreaga stare era agravată de faptul că știam, de-aș fi scris fie și un singur paragraf acest sever tablou clinic s-ar fi prăbușit, ar fi dispărut ca un oftat în două secunde de parcă nici n-ar fi fost, așa că de cele mai multe ori cedam, mă apucam cu sete de scris indiferent unde-aș fi fost, la un botez, o slujbă de pomenire, la Ateneu. (Zgomotul mașinii de scris în timpul Concertului pentru pian nr. 2 al lui Chopin a creat furori, mai ales dirijorului. Era o mașină Remington, cu car mare.)

După ce am început să fiu mai ușor de recunoscut, apoi identificat cu precizie pe stradă de critică, cerșetori, gravide, polițiști amatori de proză scurtă, mi s-a părut că îmi atinsesem scopul și-am lăsat-o mai moale, în pauze. Dar încă scriam, aveam pusee, noroc că mi le potoleau diferite evenimente de viață, diferite și cotidiene, n-aveau nici o legătură cu Creația (consider indicat să pui majusculă acestui cuvînt, nervos, pasional, cu infatuare, am migrene pe litera mare sau mică.) Pe urmă mi s-a părut – era o iluzie pe care încercam să mi-o induc prin ședințe de meditație și psihoterapie în balcon – că-mi atinsesem scopul, scopul meu adevărat fiind acela de-a avea un copil, nu beletristica secția povestiri pe care i le spuneam acum fiului căruia i s-a schimbat pînă și culoarea ochilor în urma acelor lecturi, și-a ajuns la un metru optzeci și patru la doar treisprezece ani numai din cauza prozei extrem de scurte, pentru a echilibra situația. Apoi a revenit motivația principală de a scrie, s-o rezum: scriu pentru că dacă n-aș face-o n-aș mai trăi. Nu mai e vorba de toxicomania din urmă cu mulți ani, ci de ceva mai așezat, mai rural, mai matern, mai indian, dar la fel de acut. Și, cum nu am niciodată timp suficient pentru a scrie, trăiesc științific aparent, înșel lumea, sînt repauzat. Chiar dacă nu am deocamdată certificatul de deces, va apărea și el, însă atunci cînd îl va completa, medicul va fi nevoit să constate că am răposat de mult, la cauza morții scriind insuficiență cardio-respiratorie, fără să precizeze cauza cauzei, pentru că n-o va ști. N-o va ști nimeni. N-o știe nimeni nici acum, după cum constat cu încintare. E acea încintare care-mpinge un zombi să miroasă o begonie, o caisă, să inspire briza cu nesaț, să facă genuflexiuni.

De ce îți este cel mai frică? Ai vreun angst, ceva care transcende fobia într-o frică aproape metafizică sau existențială (deci angst)?

Mi-a fost mult timp frică de moarte. Chiar și acum îmi este, deși sînt mort de vreo opt ani. S-a mai estompat, mă ajută și faptul că trăiesc într-o țară unde totul se voalează dinainte de-a se face fotografia. Revin la băiatul meu, e ca un aparat de susținere a vieții (deci de sublimare a ideii de extincție), plus că-mi dă reconfortantul sentiment că va suferi atunci cînd voi sucumba oficial, cu toate că-i posibil să se bucure, s-o ia razna și să arunce cu bulgării de pămînt de veci în doamnele ce vor veni în număr mare-n negru să mă mai privească o ultimă dată, cu ochelari de soare, va fi iarnă, voi avea pomeții roz și ochii verzi, în sfîrșit, de cînd îmi doresc culoarea asta, ele se vor

apăra ridicîndu-și poșetele în dreptul chipului, li se va ridica fusta, preotul le va privi hulpav, de la un CD-player se va auzi *Love me or leave me*, și ele vor declama în cor perfect sincron că mă iubesc pînă și-n starea-n care sînt (eram), femeile au un dezvoltat simț al umorului și-al posesiunii în grup, dincolo de limitele fizice, apoi vor arunca cu bulgări în copil, el nu va putea rezista atacului neașteptat și se va refugia într-o capelă c-o duduie de marmură roșie deasupra, cu aripi. Înăuntru va găsi pere, o muniție excelentă, și va reveni în luptă.

Mi-e teamă de realitate, pentru că nu-mi e clar ce este. Mi-e teamă de fluturi și urși. Și nu fără teme, de multe ori îmi intră-n cameră prin fereastra deschisă, iar mișcările dezordonate ale aripilor mă propulsează instantaneu în domeniul ultrasensibilului, acolo unde studind ființa ca ființă, descopăr că lipsa profundă a aripilor, fie și de virtelniță, mă face deosebit de vulnerabil. Mi-e teamă de gîndaci, deoarece mă împiedică să stabilesc principiile ultime, indubitabile ale existenței și cunoașterii prin acel mod preistoric în care se deplasează pe diagonala peretelui. Poate fi bizar, deși nu este dacă ne gîndim la metamorfoza permanentă, gregoriană, însă cum să-ți fie frică de insecte căroră le este și mai teamă de tine și fug în timp ce fugi și tu, de sperat în direcția opusă, dacă ai înfruntat leoparzi cu pui în Africa cu mîinile goale, așa cum mi s-a întîmplat de cîteva ori în savană, dimineața, cînd abia ne turnaserăm cafeaua în cești. Ceștile erau chinezești. Iar existența nu există, deci cu atît mai puțin existențialul.

Crezi că există vreun scop al vieții (tale)? Care este?

Viața are nenumărate scopuri, unul sau deloc. Depinde de locul exact prin care spermatozoidul pătrunde în ovul. Dacă nu-i central, și doar întredeschis, celula sexuală a organismului animal și vegetal masculin intră pe jumătate, și, cînd se-nchide ușa, e decapitată iar destinul pe care-l va elabora va fi falnic, de președinte retardat. Dacă locul e lateral, iar celula de care vorbim doar șterge țînta cu capul, își va lăsa înăuntru codița, și viața căreia-i va da sens va fi una fără sens, cum este cea a marilor creatori. Dacă e supero-lateral spre est, urmașul va ajunge bețiv, dacă-i spre vest, va deveni astronaut. În cazurile infero-laterale, menirea descendentului va fi la fel de lipsită de teme ca și-n cazurile de mai sus, însă mai nobilă. Așadar, pentru stabilirea scopului vieții sînt de importanță capitală cadranul ovulului, viteza spermatozoidului, direcția și gradul lui de precizie (care depinde de unghiul sub care-i lansat), precum și puterea gametului femel de-a sta nemișcat precum băiețelul cu mărul pe cap în care-a tras Wilhelm Tell (în realitate l-a nimerit, mă refer la copil, însă dacă s-ar fi spus adevărul legenda n-ar mai fi avut forța fructiferă a marilor întîmplări educative).

Aș putea stabili care-ar fi în mod ideal scopul vieții, într-o ordine aleatorie, dar riguroasă. Unu, să iei mărul întins de Eva și să i-l dai lui Wilhelm Tell care-i va străpunge cu săgeata-n inimă pe cei doi păcătoși înainte să păcătuiască și, în felul acesta, să ne nenorocească pe toți pînă la adînci bătrîneți. Un al doilea ar fi o discuție serioasă cu Dumnezeu duminică, pe teme literare. Al treilea, să-ți găsești scopul. Al patrulea, să i te opui. Al cincilea, să nu-ți necinstești părinții și nici vecina paralizată. Al șaselea, să nu-ți omori dușmanii, mulți poartă fustă, soluția dînte pentru dînte poate fi aplicată numai de către dentiști, o castă de afemeiați, fiind interzis pînă și simplul fapt de a-i imita, adică să poțestești la ce-i al apropiatului tău (la roaba lui, la boul lui) chiar acolo, pe scaunul stomatologic rabatabil. Sau ai voie să poțestești, dar nu duce gîndul la îndeplinire, pentru că scaunul poate ceda. Al șaptelea, să preacurvești cu moderație, dar nu atunci cînd îți pui picături în ochi. Al optulea, să nu-ți faci chip cioplit, n-are noimă, ți-l fac alții. Al nouălea, să nu crezi că cine se scoală dimineață ajunge departe. Dimpotrivă, n-ajunge nicăieri, fiind beznă își răsucește glezna călcînd pe trotuarul ud, iar ceilalți, care s-au sculat tîrziu, îi succesc și glezna ailaltă ca să ajungă ei departe. Al zecelea, să nu furi decît dacă ești obligat și, dacă ești obligat de nedreptățile vieții, să furi. Al unsprezecelea, să pui la îndoială totul, începînd cu universul multiplu și carnea de cal, și sfîrșind cu Spania. Pe la mijlocul liniei scepticismului vei descoperi existența, evident că o pui și pe ea sub semnul mirării sau al întrebării, astfel, moartea capătă un plus de dinamism. Dacă ești mort, obligatoriu trebuie să execuți cele unsprezece dispoziții de mai sus și, în plus, să îndeplinești condițiile din Papirusul Ani pentru a ajunge cu țelu-n mină pe Lumea Cealaltă, care-i în partea opusă. În ce privește scopul vieții mele, am unele neclarități. La început părea mareț, mi-l stabilisem singur, să ajung cel mai mare scriitor din oraș, treptat s-a micșorat pînă a ajuns de dimensiunea unei mingi de handbal, apoi de tenis, pe urmă de ping-pong, a unei mărgeli, a unei gămălii, și-n cele din urmă s-a rostogolit pe dușumea și-a intrat sub o mobilă Louis X și n-o mai găsesc,

Claudia Moscovici

(Continuare în pag. 22)

ITINERARIILE PLASTICE

Corneliu Baba

2. Drama colectivă și jertfa individuală

Pe măsura trecerii timpului și după ce pictura lui Baba și-a precizat, prin extensie, toate coordonatele, începe un lent proces de restrângere și de aprofundare tematică. Obsesia de a investiga ipostazele multiple ale umanului, de a le determina existența pură și exprimarea în plan social, devine tot mai

mult o obsesie morală. Temele se organizează în cicluri, iar ciclurile urmăresc de aproape câteva motive mari. Individualizările intră acum într-un plan secundar, lumea fenomenală se stinge și ea, iar melancolia senină capătă accente expresioniste. Tușa largă nu mai descrie fizionomii sau psihologii particulare, nu mai decupează cu atita pregnanță forma pe ecranul fundalului, ci sugerează trăiri paroxistice, ființe dezagregate în convulsia colectivă și iminenta prăbușire în dezordine. Jertfa cristică, invocată din ce în ce mai des și în variante multiple, aproape deposedată de conținutul ei creștin și de sensul ei liturgic, este privită mai degrabă ca o dramă colectivă și ca o înfrângere individuală. Grupul de femei din Pieta, fără alte diferențieri decât cele derivate din succesiunea planurilor, se transformă într-o metaforă plastică a nonidentității și într-un sinonim al suspendării din real.

Correspondentul său într-un alt registru, mai amplu ca imagine și mai puternic susținut ca expresie, este ciclul Spaima, parțial asociat cutremurului din 1977, parțial urmărit în sine, ca situație limită a trăirii colective. Fără a-și modifica registrul cromatic și fără a se abate de la stilistica sa inconfundabilă, Corneliu Baba își schimbă, însă, fundamental, viziunea. Radiografia umanității, privirea ei pe dinlăuntru dintr-o perspectivă exclusiv morală, nu aduce cu sine și resemnarea. Stăpînul de altădată al unui univers creat prin conservarea deplină a reflexului demiurgic pătrunde acum în intimitatea creației sale și îi cîntărește puterea de conservare. Iconografia expresionistă, diformitățile care se nasc dintr-o condiție umană plină de tragism, nu degenerază niciodată în retorică grotescă și în simplu efect exterior. Identificînd fragilitatea și vulnerabilitatea propriei sale lumi, pictorul se așază în interiorul ei ca un participant și nu ca un martor. Disperarea umanității este disperarea lui însuși, așa după cum triumful ei era altădată semnul direct al unei victorii lăuntrice. Baba a descoperit astfel, încă de pe vremea în care forțele sale erau nealterate, că omul nu este un simplu subiect mitologic, o structură definitivă și incremenită, ci o succesiune de stări și un proces continuu, la capătul cărora pîdesc degradarea fenomenală și alienarea morală. În acest circuit sever al fatalității, individul se resoarbe în categorie, fizionomia lui se topește în atributele grupului și, finalmente, colectivitatea însăși se supune aceluiași scenariu. Antropocentrismul lui Baba capătă, în felul acesta, o semnificație mult mai largă. Departe de a fi un simplu poncif cultural sau un enunț născut dintr-un nemăsurat orgoliu, el este o meditație profundă asupra condiției umane și o încercare de mîntuire prin cunoaștere și prin asumare. Spaima, Pieta și jertfa cristică sînt chiar formele determinate ale acestei încercări.

3. Patetismul alienării

Dacă Spaima și Pieta urmăresc dezordinea și alienarea colectivă, reperul lor imagistic fiind întotdeauna grupul, ciclul Regele nebun urmărește același proces la scară individuală. Subiectul acestei decăderi nu este, însă, individul comun, ci individul exponențial. La prima expunere a acestui ciclu, în cadrul expoziției din 1978, motivul a fost receptat mai puțin în latura lui general-umană și mai mult ca o incriminare a unei idei politice, cu referire directă la dictatura personală a lui Ceaușescu. Indiferent dacă pictorul a avut sau nu în vedere

evoluția aberantă și grotescă a istoriei noastre contemporane, sau a pornit pur și simplu de la o sursă livrescă, anume nebunia regelui Lear, meditația abstractă asupra prăbușirii reperelor constituie problema de fond a întregului ciclu. Și ea vine în continuitatea firească a unei idei deja enunțată: ieșirea din regimul unei existențe normale. Privit de aproape, într-o multitudine de variante și de stări, Regele nebun este surprins în plină manifestare a unei duble degradări: pe de o parte, înțeleasă ca alterare a cărnii, ca ireversibilă ruinare somatică și, pe de altă parte, ca pierdere a naturii morale și ca prăbușire în regnurile inferioare. Altfel spus, de la ipostazele sale de ființă rătăcitoare, cu trupul împutinat și privirile golite, la cele în care drapajul, atributele și ceremonialul nu sînt decît semnele unei incompatibilități ridicole între formă și esență și pînă la starea umilă de tîrtoare antropomorfă. Pierderea verticalității și instalarea în condiția de patrupe, ca o umilitoare ieșire din natura umană, sînt întărite prin asociere directă cu imaginea ciinelui. Abrutizat și gol, singur și tragic, Regelui nebun nu-i mai rămîne decît instinctul de conservare și el arată cealaltă față a destinului exemplar. Dacă în varianta eroică, aceea a jertfei, era un izvor al durerii, în varianta decăderii, a pierderii de sine și a însingurării, nu este decît un biet subiect al milei. Și spre deosebire de compozițiile care aveau ca motiv grupurile depersonalizate, unde accentele expresioniste erau foarte puternice, în ciclul Regele nebun tușele sînt mai blînde și paroxismul expresiei mult atenuat. În schimb, din amestecul de ironie și compasiune se naște un anumit hieratism al decăderii. Regele nebun este simultan o ființă rătăcită, o fantomă hilară și un sacerdot al alienării. bsp;Dar, mai ales, punctul final, pus cu un gest care abia își reprimă patetismul, al unei aventuri umane care a traversat toate nivelurile existenței.

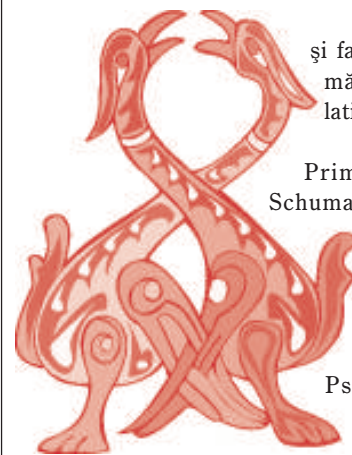
4. Suveranitatea și melancolia creatorului

Privită în timp, pictura lui Corneliu Baba este ritmată de nenumărate motive și teme, unele episodice, altele transformate în adevărate obsesii. Toate sînt, însă, legate de anumite momente din viața și din evoluția artistului. Peisagistica, naturile statice și compozițiile cu țărani și cu muncitori se situează, în cea mai mare parte, în perioada tinereții și a maturității, în timp ce compozițiile cu accente expresioniste și cu un mai apăsător conținut moral sînt mai degrabă interogațiile senectuții. Singura temă cu adevărat obsesivă și care se regăsește constant de-a lungul unei vieții este aceea a propriului chip. Și ea a generat cea mai fascinantă, mai complexă și mai cutremurătoare galerie de autoportrete din întreaga istorie a

picturii românești. Departe de a fi un simplu și îndelung exercițiu de narcisism, autoportretele lui Baba sînt dovada absolută a conștiinței sale morale și a incurabilei fascinații antropocentrice. Așa cum în viziunea și în filosofia antropocentristă chipul uman este imaginea rezumată a întregului univers, în viziunea lui Baba chipul artistului este imaginea esențializată și deplină a întregii sale picturi. Între primul autoportret, cel din 1924, imberb și de o suavitate rafaelită, și cel mai recent, din 1991, ascetic și pulverizat în lumină, se construiește și se întinde o întregă civilizație. Chipul artistului este, rînd pe rînd, stăpîn pe sine și ușor arrogant, orgolios și viril, vizionar și eroic, obosit și atins de melancolie, ezitant și interiorizat, pierdut în materia cromatică și iluminat spiritual. Într-un anume sens, aceste autoportrete sugerează celălalt versant al Regelui nebun. Dacă prin Regele nebun se urmărea un traseu descendent și entropic, prin succesiunea autoportretelor este dezvăluit, dimpotrivă, unul ascensional și luminos. Creatorul se îndepărtează tot mai mult ca ființă determinată, anatomia se stinge treptat, iar în locul ei se naște, din însuși procesul evanescenței, o făptură imponderabilă și spectrală. Ca și organismele vii care dispar spre a se resorbi în lumea elementară, chipul artistului se dizolvă în propria sa pictură. El repetă marile trasee ale vieții formelor, așa cum ontogeneza rezumă abisul itinerariu filogenetic. Și, în această perspectivă, autoportretele lui Baba sînt nu numai o componentă fundamentală a operei sale, ci și o cheie de lectură și o meditație profundă asupra condiției umane. În care forța, bărbăția și eroismul se împacă definitiv cu înălțimea contemplației, cu melancolia și cu vocația spirituală.

Pavel ȘUȘARĂ

Alambicul lui Ianus

Patria, steagurile, tobele și fanfaronadele eroice... Eu mă mulțumesc cu adagiul latin: „Ubi bene, ibi patria”.

Primesc o casetă Robert Schumann (piese pentru pian: *Papillons* OP 2, *Carnaval* OP 9, *Fantasiestücke* OP 12, *Davidsbüchertänze* OP 6, *Etudes symphoniques* OP 13).

Psihoza îl ucide treptat, lăsând intact procesul creativ, romantic „par excellence”.

Recitesc *Romanțe pentru mai târziu* (Ion Minulescu). În *Romanțe* vibrează sensibilitatea meridională în varianta românească, sensibilitatea bucureșteanului. Sunetul autentic nou al liricii minulesciene e în nota sentimentală bufă, în melodia ostentativ modernizată, spre a-i camufla articulațiile vetuste.

S-a stins Maria (verișoara mea de la Predeal, după o agonie infernală (cancer generalizat). A fost o femeie excelentă, o mamă devotată și-o prietenă fidelă. Ne va lipsi mereu acel surâs îngăduitor și bunătatea ei în tot ceea ce a realizat.

Începând cu secolul al VI-lea, chinezii descoperă imprimaria, iar în secolul al XI-lea Bi Sheng inventează imprimaria cu caractere mobile.

Errat, qui finem vesani querit amoris; verus amor nullum novit habere modum. (Sextus Propertius)

S-a stins JPM. Ne-am îndepărtat unul de altul, fără motiv. Vârsta sugrumă suflul prieteniei. În timp ce JPM a locuit în trei localități apropiate, nici un drum nu l-a condus până la mine.

Cuvinte de origine „gauloise”: *dartre, bahut, tumultra, baragouin*; sunt descriptive, plăcute urechii.

Un Boeing 747 a luat foc la decolare (Manchester), explozia pulverizând avionul și pasagerii. Bilanț: 150 de morți. Doar doi supraviețuitori.

Dacă libertatea are un sens, înseamnă că ea are dreptul de-a spune oamenilor ceea ce nu vor să audă.

Întâlnire cu Susan Sontag la Frankfurt (Târgul de carte). Mult mai frumoasă decât în amintirile mele de la New York. Părul gri-grizonat, ochi vioi, fața tânără. Mă onorează cu un cadou. O carte inteligentă: *Illness as Metaphor*.

A scrie pentru a pietrifica magma.

Ceea ce dă un sens comportamentului nostru referitor la viața și fidelitatea unui moment este efortul nostru de-a eterniza acest moment... Tot ceea ce întreprindem e rezultatul unei inspirații efemere, intangibile. Buddiștii numesc acest moment *Satori*, momentul în care conștiința întrevece ceva. De îndată ce momentul apare, el dispăre imediat.

„Il y a un peu de testicules, disait Diderot, au fond de nos raisonnements les plus sublimes et de notre tendresse la plus épurée.” (*Lettre à Falconer*, Juillet, 1767)

Nicholas CATANOY

Onestitate și malonestitate editorială

„Planul amplu și cutezător” al editurii Minerva, de a republica valorile literare interzise de staliniza(n)ți, ne spune Iordan Datcu în *Sub semnul Minervei* (ed. Universal Dalsi, 2000), l-a croit Mihai Șora. Minerva/ Pallas Atena, ieșită cu zvic din creierul lui Jupiter/ Zeus? Așa zice mitul.

Creierul Minervei a fost Șora, cum afirmă decis Iordan Datcu, lăudându-i inteligența, curajul, consecvența, ingeniozitatea soluțiilor în a fenta cenzura. Pe dreptate, îi apreciază diplomația, tactul în relațiile cu autorii, fiindte greu de mulțumit. Mihai Șora a profitat de momentele de respiro. Cu risc. Nealinieră la indicații era cu risc major: scoatere din sistemul editorial, cum s-a întâmplat cu directorul EPL Ion Bănuță și cu redactorul șef Mihai Șora. Chiar a doua zi după apariția antologiei lui N. Manolescu, *Poezia română modernă*, Bănuță a fost trimis la „Albina”. Dar de Crăciun făcut de Leonte Răutu. Pe Șora l-a eliminat peste un an același Leonea. Motivare: „preluarea necritică a întregii literatură din trecut”. Ceea ce se numea „valorificarea moștenirii literare” era primejdioasă.

„Celor cu ciocanul în mână toate în jur li se pare cuie”, sună o lege a lui Murphy. Cum să nu se aplice aidoma hotărârile și măsurile Secției CC/PCR de Propagandă și Agitație, în domeniul activității editoriale?

În fapt, cum bine se știe, prin antologia lui N. Manolescu, scăpaseră la tipar Gyr, Crainic, exilatul Ștefan Baciu chiar. Absent din sumar, Jelebeanu l-a reclamat pe critic „sus”. Acuză: antologase reprezentanți ai extremei drepte, „fasciști” sadea. Ce poet n-ar fi vrut să scrie *Iisus în celulă* sau *Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane*? El, Jebe, nu.

După eliminarea lui Ion Bănuță și a lui Mihai Șora, noul venit, Aurel Martin, a desființat Redacția de folclor. Așa cum se întâmplă la noi cu ce-i bun și bine făcut, succesele celor doi doiscuri, Ioan Șerb – Iordan Datcu, în editare n-au contat. Șerb a trecut la secția Ediții critice; Datcu, la Istoriografie literară și folclorică. Nu s-a mai putut publica etnografie. Nici albume. Albumul Ion Mușlea a apărut abia în '95, la Grai și suflet – Cultura națională, editura particulară a lui Ioan Șerb.

Pe Mihai Șora l-a înlocuit Zigu Ornea. Lucrase la ESPLA, între '55-'59, sub Petru Dumitriu, apoi la Meridiane, între '66-'69. Aurel Martin a fost și el înlocuit de Vasile Ileașă ('86-'89). Acest Ileașă se opunea publicării folclorului. I se părea (minte de activist „iluminat”) că tipărirea literaturii populare ar însemna un protest la acțiunea („dementă”, în opinia lui Iordan Datcu) lui Ceaușescu de demolare a satelor. Folclorul avea destui inamici: poetul Vasile Nicolescu, foarte activ (sau trebuia să-i fi spus activist?) pînă-n accidentul cerebral, se lăuda că el însuși desființase Redacția de folclor, că desființarea fusese „opera” lui. Nici lui Jelebeanu nu-i plăcea folclorul. Ca membru extern al colegiului editorial, se pronunța în ședință: Iarăși folclor? Folclorul la Academie! Să-l publice Academia!

În *Argument la Sub semnul Minervei*, autorul ține să precizeze: „n-am cunoscut printre colegii mei editori vreunul care să fi avut în structura lui intelectuală nici cea mai vagă fibră de cenzor”. Dimpotrivă, „spiritul minervist” în editare a fost benefic. Redactorii au vînat la unison perioadele de așa-zisă liberalizare. S-au bătut (și e verbul potrivit) pentru texte integrale, fără nesăbuitele croșete.

După scurtele momente de „dezgheț”, asupra lor se abătea potop de directive și de directive, ședințe de instruire și de consfătuiri. Cadre bine înfipte-n scaune urmăreau editarea cărții din punct de vedere politico-ideologic; se luau „măsuri de organizare și de perfecționare”. După acel hiatus, tezele din '71, claxonii științifici pregătiți de Academia „Ștefan Gheorghiu” au tot strîns șurubul. Trebuia să fim, după cenzori, „limbi fără gură”. „Reacționarii n-au ce căuta lingă noi”, s-a răstit la mine Virgil Cuțitaru. Se întâmplă ca Securitatea să fie mai blîndă decît lectorul de carte. Nu că la redactorul șef al editurii Junimea, V.C., nu intrau coloneii ca la ei acasă, conform documentelor CNSAS. În 11 august '81, pandant la tezele din '71, s-au desființat Direcția Monumentelor Istorice și organizația PCR a UR, mult prea răzvrătită, după foruri. De ce a căzut în dizgrație Aurel Martin? În '84, C. Mohanu publicase două romane ale sămănătoristului

Ioan Adam (1875-1911), *Rătăcire* și *Sybaris*. În cel de-al doilea, din 1902, apărea un cămătar evreu rapace, de unde acuza de antisemitism. Urma să fie scoși din literatură amîndoi, și Martin și Mohanu, dar s-a revenit după audiențe peste audiențe, jalbe peste jalbe la Suzănica Gîdea. Victima colaterală: Ioan Adam, criticul și eseistul contemporan, confundat cu sămănătoristul.

Lui Iordan Datcu, prietenia cu Ioan Șerb i-a schimbat destinul. Șerb l-a recomandat lui Șora și Șora l-a și angajat în '63, în Redacția de folclor a Editurii pentru Literatură din strada Orlando: „am învățat cît am învățat, scrie I.D., să redactez și să tipăresc o carte, ceea ce nu-i puțin lucru”.

Sediul din strada Orlando, unde am intrat și eu cu Petru Ursache, fusese sediul Editurii Fundațiilor Regale. Nu puteai să nu te gîndești că pe scările elegante urcaseră Argezi, Blaga, Ion Pillat, Voiculescu, Adrian Maniu, Sadoveanu, Gala Galaction, A.L.O. Teodoreanu... Eminentul editor-estet Al. Rosetti, fondatorul FRPLA în '33, i-a avut consilieri pe G. Călinescu, pe Camil Petrescu, pe D. Panaitescu – Perpessicius... În '48, editura a fost desființată, iar „Revista Fundațiilor Regale”, cu un an mai devreme.

Moștenită tot de la Editura Fundațiilor Regale a fost și biblioteca Minervei. Al. Rosetti crease „un fond național”. În '73, însă, sediul a fost închiriat, pe valută, Ambasadei Iranului; din str. Orlando, editura a fost mutată în Casa Școlii. De bibliotecă, sub directoratul lui Aurel Martin, s-a ales praf: cărțile au fost luate de Biblioteca Municipală „M. Sadoveanu”, fără a se constitui „fondul Minerva”, cum fusese convenit. Așa s-a întâmplat cu biblioteca Iorga (5.000 de volume), cu bibliotecile conacelor, cu bibliotecile episcopale, cu altele donații.

La Iași, după acel Decembrie, importanta donație Traian Chelariu s-a risipit aiurea. Dă-l încolo pe Chelariu, s-a spus, că-l avea pe Marx la raft. „Aceeși aroganță dublată de ignoranță a foștilor activiști”, s-a mîhnit Bătrînu meu.

După războiul komintern contra cărții (ca dușman al poporului muncitor) și culturii române, a venit și al doilea război, postsocialist: s-a început cu privatizarea editurilor și tipografiilor, cu biblioteci arse, închise, desființate, lichidate. În proletcultură, bibliotecile și librăriile erau golițe de clasici, după plan; acum, clasicii au căzut în dizgrație, ca să se facă loc te miri cui și de ce.

În anii '70, vitrina de librărie de la Continental (azi, dispărută în favoarea unui Outlet), recomanda cărți de mare rezonanță: *Rostirea filosofică românească* (Noica), *Iona* (Sorescu), *Moromeții* (Preda), *Animale bolnave* (Brebănuș), *Viața și opiniile lui Zaharias Lichter* (Matei Călinescu), *Sonetele închipuite ale lui Shakespeare* (V. Voiculescu). Acum, în vitrina librăriei Humanitas din Piața Unirii, stau șold la șold Mihaela Rădulescu și Esca, flancate de Pablo Coelho. Iar culturalizatorii de la Ministerul Culturii au distrus, uneori, mai eficient decît culturnicii.

Să nu fi avut tot ce s-a tipărit *ante* Humanitas nici o valoare? Iată una: *Antologia de poezie populară* a lui Lucian Blaga, cu ilustrațiile lui Mihaela Vulcănescu. Zăcea pe jos, în strada Lăpușeanu din Iași, aruncată pe asfalt de *buticarii obscuri*, vorba lui Patrick Modiano, instalați acolo. O perlă editorială, după Iordan Datcu: tipărită doar pe o față a filei (tehnică anopistografică). Cine a spus că sunt bune de zvirliț la gunoi cărțile de dinainte de Humanitas n-a știut ce spune. S-a vrut, pesemne, să nu se moștenească nimic. Nimic sau nimica toată. Numai că, atunci, apăreau cărți ciuntite de cenzură; acum, apar cărți ciuntite de superficialitatea editorilor, puși pe căpătuială rapidă, ca Ignat Hertz, negustor, nu editor de carte, cu Femei celebre, Doxuri etc. Să conteze interesul comercial mai mult decît profesionalismul? Da și da, aici am ajuns. În loc să se urmeze calea Rosetti, I.V. Socec, C. Georgescu-Delafras, Benvenisti, s-a urmat exemplul negativ al lui Hertz, publicîndu-se românește de iubire de 1 leu, spre bucuria prozatorilor industrioși și thrillerere de 2 lei, pe placul cititorilor de „almanah”, cărora nu le pasă de neglijențele ortografice. Editorul SRL nu este și paznic al limbii române corecte; nu gramatical incorect, ci politic incorect e cel preocupat.

Au auzit editorii noștri improvizați și lacomi de Benvenisti, al cărui nume e legat de Rebreanu? La „Ancora” au publicat Eugen Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Bacovia, Camil Baltazar, Aderca, Pompiliu Constantinescu... Prețurile lui modice („cu omenie față de condiția scriitorului român”, cum nota Lovinescu) au fost jertfă consimțită pentru literatura română.

Pe cine respectă Iordan Datcu e clar: pe Carol Mûler (director literar D. Stăncescu) despre care scria Argezi,

în '35, la falimentul editurii, că o idee bună, făcînd bine literaturii (Biblioteca pentru toți, 178 de numere) „i-a fost glorios fatală, tîrîndu-i în neant toată averea”. Binele public nu înseamnă și bine personal. Altă editură de urmat: Editura Librăriei Școalelor. Despre frații Șaraga de la Iași, G. Călinescu nota: „rămîne o uimire să vezi lista editorială a fraților Șaraga în care totul a intrat în istoria literaturii, în care nimic nu e obscur, efemer și plat comercial; Naționala Ciornei, Cartea Românească, Editura Institutului Grafic Minerva (importantă prin ed. I. Scurtu din M. Eminescu și prin lansarea celor trei volume Sadoveanu, în 1904) au trecut cu toatele peste interese strict comerciale.

Repet: marile edituri ne-au ținut treji spiritual. Ion Caramitru nu se simte vinovat, ca ministru al Culturii, de privatizarea editurilor Minerva și Meridiane? N-a citit nici un BPT scos de Minerva, n-a răsfoit vreun album tipărit de Modest Morariu?

După '89, timp de un an, directorul Minervei a fost D. Micu. A venit apoi Z. Ornea, care a desființat Redacția de istoriografie literară și folclorică. Omul denumit instituție literară era și domnul directori, deținînd post și la Minerva, și la Fundația Culturală Română. De la aproximativ 90 de titluri tipărite pe an, în '91 s-a ajuns la 36 și tot așa. Publicul s-a îngustat. În decembrie '93 (alt dar otrăvit de Crăciun), Minerva a fost încorporată Casei de Presă și Editură „Cultura Națională”. A urmat, în 8 decembrie '99, licitația, apoi dezastrul.

Iată și lista seriilor Minerva: „Universitas” (unde a debutat și Petru Ursache cu lucrarea de doctorat despre Artur Gorovei; chiar Iordan Datcu i-a împrumutat colecția întreagă a revistei „Sezătoarea”, din biblioteca lui G. Cardaș), „Opere”, „Restitutio”, „Scrieri”, „Arcade”, „Patrimoniu”, „Meșterul Manole”, „Momente și sinteze”, „Confluente”, „Documente literare”, „Memorialistică”, „Introducere în opera lui...” Toate lucrate cu știință. Iordan Datcu, editor cu răspundere în pregătirea manuscrisului pentru tipar, vorbește despre documentarea prealabilă în domeniu, pentru a se putea urmări originalitatea scrierii. Și-mi amintesc de un iașiote apropiat de editură, care, aflînd că anume lucrare era 95%, copy & paste, a re-publicat-o. Cum? s-a mirat (*sancta simplicitas!*) e posibil să plagieze o conferințiară de la „Cuza”? Să fure tocmai o universitară? Da, a făcut-o fără rușine.

Un exemplu de „devoțiune totală” față de procesul de editare dat de I. Datcu? *Sărbătorile la români* de Simeon Florea Marian, ed. Fundației Culturale Române, 1994, trilogia impunînd o muncă imensă, de la corecturi la sute de citate verificate. A realizat-o Ioan Șerb, unul dintre cei mai redevabili editori ai Minervei.

Numai Popescu-Dumnezeu n-a vrut să recunoască truda editorilor, refuzînd un statut al lor. *Nu merită*, le-a trîntit el capucul.

Spuî Pienescu, spuî ediția Argezi, spuî Corneliu Simionescu, spuî ediția Sadoveanu, spuî Delavrancea, spuî ediția Emilia Șt. Milicescu, spuî Andrei Rusu, spuî ediția Călinescu, spuî Elisabeta Brîncuș, spuî ediția Ion Creangă (în colaborare cu Iorgu Iordan) și ediția Al. Macedonski (în colaborare cu Adrian Marino) etc. După cum, cînd spuî Papadima, Caracostea, Caraman, trebuie menționat numaidecît numele Iordan Datcu. A debutat la EPL ca editor cu o antologie de cîntece bătrînești, în 80.000 de exemplare, tiraj prim; apoi, cu o ediție critică și studiu introductiv, în '68, a colecției din 1924 a maramureșeanului Ion Bîrlea. Din decembrie '69 (redactor șef Z. Ornea), a lucrat alături de Maria Simionescu, Rodica Rotaru, Gabriela Omăt, Victor Iova. Tuturor le face, în *Sub semnul Minervei*, portrete omagiale, prețuindu-le destoinicia și curajul. Cenzura, scrie I.D., se lăsa înșelată cu bună știință sau din ignoranță. Da, dar trebuia să vrei s-o înșeli.

Iordan Datcu a rezistat comitetelor peste comitete, congreselor și plenarelor, propagandei cultural-educative prin „Cîntarea României”. A fost recunoscut ca editor de întîiul dintre editorii români, Al. Rosetti. Șerban Cioculescu îi scria în '85, cu mulțumiri *ab imo corde*. La fel Papadima, la fel Ovidiu Bîrlea, dar și mulți esești care-și pot reedita textele fără revizuirii, grație lui Iordan Datcu.

Sub semnul Minervei ține loc, deocamdată, de o istorie a editării românești, lipsind din cultura noastră. Pe care o poate scrie, cu competență, impecabilul editor Iordan Datcu. O aștept.

Magda URSACHE

Pietre de râu

Comunicare politică și poliglosia în Europa de Est (I)

«Cerul deasupra-ți schimbi, nu sufletul, marea-trecând-o.»
Horatiu în versiunea lui Eminescu./

Pentru cititorii *Acoladei*, cred că trebuie să mă prezint, dincolo de paragrafele unui dicționar de autori. Sunt român ardelean, născut în 1941, la 15 iunie, la Sulina, dintr-o familie aflată în refugiu. Mi-am făcut studiile elementare la Sighișoara, în sud-estul Ardealului, unde părinții au ajuns în 1942, restul studiilor la Cluj, inclusiv cele universitare, având o diplomă de profesor de limbă și literatură română, obținută în 1963.

Drumul meu a fost și este o cale cu multe răscruci. Probabil ca al tuturor oamenilor. Răscruci vizibile sau invizibile. Dar de neocolit. Adică, trecând prin locuri și împrejurări unde trebuie să alegi între mai multe, dar cel puțin două soluții. Într-o atmosferă în care te puteai sufoca. Un drum care nu permite întoarcerea. Odată aleasă, la o răspântie, calea, drumul înapoi se închide. Ca în labirinturile construite de etologi pentru a studia comportamentul animalelor. Am citit de curând un roman ciudat intitulat *Sukkwon Island*, de David Van. Citesc mai rar literatură, de mai bine de două decenii ficțiunea epică nu mă mai satisface. Nu am putut lăsa cartea din mână. E povestea unui tată și a fiului acestuia care pleacă împreună într-un fel de călătorie inițiată pe o insulă nelocuită de om, din Alaska. Ceea ce începe ca o excursie se termină în coșmar, fiecare alegere a tatălui duce spre o situație incontrolabilă care pune în pericol viața amândurora. Catastrofa este ineluctabilă. Romanul acesta poate fi interpretat ca o parabolă despre omenire, cu elemente realiste de o cruzime rară. Nu atât experiența mea, cât mai degrabă sentimentul meu e similar cu cel al autorului.

Trăiesc în Franța din octombrie 1987 și, firește, am făcut multe, ca orice cetățean care își schimbă domiciliul, lumea, deprinderile și care renunță la multe din comoditățile pe care le putea avea în țara de unde provine. Am încercat să mă integrez, să cunosc mediul nou în care mă aflu, am încercat să-mi organizez existența de așa manieră încât să pot să fac față dificultăților de inserție și să le asigur copiilor mei, cu care am ajuns în Franța, condiții de existență rezonabile. Am încercat să mă apropiu de comunitatea din care fac parte, de exilații români din Paris, și să acționez în cadrul ei conform principiilor mele morale și idealurilor mele politice. Pentru a putea să-mi ușurez inserția, am urmat diferite stagii și cursuri, printre care unul de secretariat de redacție, în cadrul unei școli de jurnalism de la Paris. A fost meseria pe care am practicat-o până la pensie. M-am înscris, în calitate de student ordinar, la Institutul francez de presă, care este un institut ce aparține Universității Paris II și în care, în cadrul unor studii post-universitare, mi-am obținut o specializare în informații și comunicații. În cadrul acestei specializări am realizat un memoriu intitulat: «Intellectualii din Europa de Est la Paris. Comunicarea politică și țintele ei.»

Tema mi se părea și mi se pare de o importanță vitală pentru viitorul Europei de Est. Chiar dacă nu mai e vorba aici doar de Paris. Era importantă, pentru că tindea să analizeze pe baze obiective – adică pe baza unor anchete, a unor sondaje și a unor interviuri, precum și pe baza materialului pe care presa din exil îl oferă – raporturile dintre diversele grupuri comunitare aparținând țărilor din estul și centrul Europei, pe de o parte, raporturi care, în cadrul cercetării mele, se concretizează în tipul de comunicare politică pe care îl realizează și, mai ales, – ceea ce este, cum spuneam, vital – pe dificultățile pe care comunicarea politică le poate întâmpina: blocajele care există și care trebuie neapărat eliminate, blocaje care sunt legate de tradițiile istorice, de constituirea istorică a grupurilor de exilați și, în funcție de istoria diferită a țărilor la care ne referim, și de influența pe care mediul nou îl are asupra diferitelor grupuri, în sensul inserției, absorbției și, respectiv, autonomizării lor, într-un timp istoric relativ scurt.

Analiza acestui fenomen de comunicare politică lua în considerare două planuri: comunicarea intra și inter comunitară, precum și comunicarea extracomunitară, adică, altfel spus, contactele liderilor de opinie și grupurilor de presiune existente în cadrul comunităților estice, și relațiile acestor grupuri și lideri cu autoritățile politice, formațiunile politice și sistemele de informare și de comunicare din Franța. Mai clar: relațiile cu presa franceză, cu serviciile speciale, relațiile cu liderii politici aflați la putere și cu toate celelalte formații politice, care pot fi luate în considerare ca formațiuni politice capabile să controleze viața politică internă și externă a Franței, ca o punte, ca un canal de comunicare și de presiune asupra evoluției țărilor din est.

Mi-am restrâns cercetarea asupra grupurilor de intelectuali deoarece consider, ca o premisă evidentă, că ele sunt, în bună parte, și părți componente ale grupurilor de presiune și, respectiv, conțin lideri de opinie reali; că aceste grupuri de

intelectuali sunt accesibile, întrucât mentalitatea lor îmi era cunoscută și ar fi fost mai puțin probabil să pot contacta alte grupuri sociale în interiorul comunităților de exilați; și că, în ultimă instanță, grupurile acelea, altele decât cele de intelectuali, au o existență politicește amorfă. Sau, în orice caz, dacă nu este amorfă, este supusă mai degrabă manipularilor decât cealaltă categorie, la care mă refeream.

Mi se părea evident, ca o premisă a cercetării mele, că la nivelul comunicării interetnice există blocaje imense, că în ultimă instanță „discursurile” politice explicite și mai ales implicite ale liderilor de opinie sunt niște discursuri paralele și că, din pricina unor factori de natură obiectivă, aceste discursuri nu se interferează și, deci, experiențele diferitelor comunități nu se transmit de la una la alta. Există încercări, repetate de-a lungul a 40 sau 50 de ani, de a se realiza o astfel de comunicare politică, există – să nu uităm – încercările de antantă (= înțelegere), în sens politic, pe care le-au construit liderii politici, în țările respective, înainte de cel de-al doilea război mondial, și care s-au dovedit până la urmă, în fața presiunilor istorice, insuficient de stabile. Este probabil că o astfel de nouă încercare de înțelegere politică să fie necesară și deci relansată în viitorul apropiat, iar cercetarea mea voia să fie pregătirea teoretică a unei astfel de antante. Deci ea avea la bază un program politic clar, acela pe care-l consider singurul probabil și posibil de aplicat, în cadrul modificărilor istorice pe care le trăim și le presimțim, și anume acela al unei unificări de natură politică a țărilor din estul Europei, care pe această cale doar pot să facă față presiunilor modelatoare pe care marile puteri le exercită asupra lor. O unificare ce nu poate să se facă în cadrul Uniunii Europene, aceasta fiind un reziduu de proiect imperial.

Nu știm în ce măsură aceste țări din estul Europei mai reprezintă cu adevărat ceva în lume, altceva decât o simplă platformă pentru vânzarea bunurilor de larg consum produse aiurea, o sursă de materii prime, de terenuri agricole ieftine și de mână de lucru calificată sau necalificată vândută la preț de dumping. De aici derivă caracterul secundar al poziției lor în cadrul politicii mondiale. În orice caz, de răspunsul la această întrebare depinde pe termen scurt și mediu, până la urmă, destinul individual și colectiv al oamenilor care trăiesc în țările Europei de est.

Evocam la un moment dat un factor subiectiv care împiedică o bună comunicare. El nu apare numai la nivelul suspiciunii istorice datorată stărilor conflictuale pe care unele sau, în „binoame”, mai toate țările din est le-au avut, în decursul ultimelor secole, între ele – stărilor de tensiune, deci –, ci și datorită unui factor foarte precis care face să nu existe o tradiție suficient de puternică, în ultimele două sute de ani, a efortului programatic de cunoaștere reciprocă, culturală și, respectiv, la nivelul strict al vorbirii celui-alt. Or, o comunicare nu se poate realiza dacă nu cunoști limba celui-alt, dacă nu o cunoști chiar bine. Iar elitele intelectuale ale țărilor Europei de est au greșit profund în aceste două secole – care au fost secole ale naționalismului militant, constituitiv de state independente, nombrișt prin definiție – ignorând necesitatea învățării reciproce a limbilor vorbite în țările din est și preferând să difuzeze limbi intermediare în anumite momente istorice, – de tipul limbii franceze, limbii ruse, limbii germane, acum al limbii engleze, limbi „imperiale” care au funcționat mai ales ca filtre, prin reducerea contactelor directe. Or, tocmai lipsa contactelor directe a fost împrejurarea favorabilă manipularii din exterior, de către puteri pe care le consider imperialiste – imperiale, în sensul mai general al cuvântului.

Existența actuală în România a unor maghiari care vorbesc sau cunosc foarte bine limba română, cum sunt de pildă politicienii Kelemen Hunor, Frunda György, dar și publicistul, prietenul și partenerul meu de dialog, Cseke Gábor, și destul de mulți alții, nu are o echivalență, pentru limba maghiară, în lumea politică românească, care este incapabilă să acumuleze o cunoaștere fără intermediari.

Doar că prezența lui Frunda György, fost candidat la președinția României, consilier pentru probleme juridice al unui prim-ministru al României, e sursa unor distorsiuni periculoase pentru un dialog corect. Oricât de naivi s-ar dori să fim, sfaturile sale juridice nu pot fi luate drept neutre. Consider contrarietă, în acest context, organigrama conducerii și respectiv a compartimentului de studii a Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, nu doar din cauza dominării absolute a maghiarilor în schemă, ci ca expresie a unei situații de criză, lipsa unor români competenți în acest domeniu. Obiectivele instituției sunt „studierea și cercetarea inter și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.” Din perspectiva acestui program și a finanțării acestuia, instituția nu poate fi doar un instrument al minorităților pentru expunerea doleanțelor acestora ci și, mai ales, un instrument al statului, care oferă guvernului României, pentru consilierea obiectivă

și prospectivă a acestuia, un instrument științific și politic în cunoașterea realității și negocierea echilibrată, între dezideratele minorităților etnice din România, cele ale majorității, și interesele globale ale populației, indiferent de etnie.

Este evidentă necesitatea instituirii unor forme de culturalizare reciprocă, la nivelul formării unor specialiști care să aibă capacitatea de a cunoaște civilizația, cultura și cultura politică, mai ales, a celorlalți. Raritatea vorbitorilor de limbi ale vecinătăților în cadrul intelectualității române, din Ardeal sau din restul României este un dezavantaj, un handicap. Nu există deci nici o posibilitate intelectuală de verificare, confruntare, înțelegere și control a tezelor partenerilor din circumvecinătățile noastre esențiale.

Aici este izvorul dificultăților în stabilirea contactelor bazate pe încredere și reciproc verificabile moral, politic și intelectual, mai ales, de reciprocă informare despre tradițiile, despre mentalitatea contemporană și despre diversitatea de atitudini politice pe care comunitățile respective le cultivă acum.

Superficialitatea relațiilor asimetrice poate fi exemplificată simplu. În vreme ce există contacte între orașe și sate din Europa, în cadrul unor programe de îngemănare, nu există nimic asemănător între sate și orașe locuite dominant de maghiari sau români, din interiorul României. Iar în orașele mari, comunitățile trăiesc în lumi paralele, cu o relaționare strict protocolară, mai mult decât oricând fără o gestionare inteligentă a „divergențelor legitime”, ca să reiau formula fostului ministru de externe francez, Hubert Vedrine.

Țara Moților și Țara Secuilor. Două zone din Ardeal ar trebui să fie puse în contact direct, cu o pregătire adecvată instituțională, lingvistică și politică: Țara Moților și Țara Secuilor. Potriveala există, nu trebuie inventată. Muntele, istoria, caracterul de enclavă, sărăcia. Dacă aș fi mai tânăr, fără probleme cardiace și aș putea urca la munte, ar fi o activitate cu care mi-aș putea încheia bine rostul pe lumea asta.

Am fost cercetător la un Centru de cercetări la Academiei, tot la Târgu-Mureș, și începând din 1971 am intrat în redacția revistei *Vatra* în calitate de membru fondator al ei și de redactor, ocupând diferite funcții, inclusiv aceea de redactor-șef adjunct. Am practicat critica literară, am publicat două cărți de critică literară: una intitulată „Citind și trăind literatura”, cealaltă „Serii și grupuri”. Orientarea criticii mele a fost de natură sociologică, și în sensul acesta am fost atent nu numai la fenomenul literar în sine, ci și la contextele în care el se manifestă în România. Am mai publicat traduceri din limba maghiară, cunoscând această limbă de mic copil, fiind inițiat în cultura maghiară de părinți. Mă consider, deci, în primul rând un sociolog al literaturii, în al doilea rând un cercetător al relațiilor româno-maghiare într-un spațiu al contemporaneității; și în al treilea rând un intelectual, probabil, care încearcă să înțeleagă lumea și să acționeze asupra ei.

Să continui cu lămurirea titlului revistei pe care am fundat-o pe tărâmurile aparent supranaționale ale Internetului, dar pe sol francez ¹.

În Franța redactez din mai 2000 o revistă. *Asymetria* este revistă online cu frecvență nesistematică. O revistă care începe să aibă o vechime respectabilă. Paisprezece ani, pe vânt și pe ceață, pe soare și burniță, cu bani puțini.

Asymetria este o replică târzie și oarecum polemică dată revistei unor arhitecți și esești, G.M. Cantacuzino și Octav Doicescu, *Simetria (1939-1947)*, atât de frumoasă, de îndepărtată de mazăgă lumii încât îmi dăduse impresia că e nerușinat de liberă. Invidiam în anii șaptezeci, libertatea și distanțarea suverană a editorului și colaboratorilor, care părea că nu trăiau în lumea anilor treizeci. Totuși nu erau în afara timpului lor. Activitatea mea e pusă sub semnul acestei fraze a cărei autor mi-e necunoscut: „*Națiunea care separă înțelepții de războinici va avea lași care să cugete și proști care să lupte.*” Implicite, mă simt plasat, voluntar dar crăcănat la contactul cu aceste două funcții sociale, tocmai pentru că nu sunt nici suficient de înțelept, nici suficient de războinic.

Dan CULCER

Note

¹ <http://www.piatauniversitatii.com/forum/viewtopic.php?t=77>

De ce „asymetria”? Titlul revistei noastre reia „cu o mică dar importantă modificare” pe acela al revistei SIMETRIA, editată de arhitectul, eseistul și omul de cultură G.M. Cantacuzino, publicație trimestrială subintitulată *Caiete de artă și critică*, al cărei prim număr apărea în toamna lui 1939 la București. Revista era redactată de G. M. Cantacuzino, Octav Doicescu, Matila Ghyka și P.E. Miculescu. Printre colaboratorii principali se afla Tudor Vianu, iar Ion Pillat a publicat aici cunoscutul său eseu, *Poezie și plastică*. *Asymetria* se scrie în românește fără litera Y, litera de altfel foarte rară în limba noastră. Unul dintre rarele cuvinte care cuprind un Y e cel care dă nume singurului român care s-a ocupat de Numărul de

Poezie

cufărul

poemul acesta trebuia să fie despre un cufăr dar nu vrea să se scrie, ce poate face cufărul în fața celorlalte cuvinte? cuvintele sunt urmate mereu de alte cuvinte cum poate face tristețea să se alunge pe sine?

dar sufletul?
cum poate sa rămână singur
printre atâtea suflete?
voi nu aveți nevoie de sufletul meu
e cât se poate de clară treaba asta
nici mie însămi nu-mi folosește
fiindcă niciodată
nu-l ascult

și tristețea ca un cufăr
plin cu umbre
îmbrățișându-se.

deasupra abisului

am făcut înconjurul pământului
când deodată
m-am oprit la capătul unei
punți
ca orice femeie care își
aștepta destinul
cu brațele larg deschise
ai crezut că sânii mei
se-aseamănă cu luna
și te-ai pierdut în visare
împreună
am alunecat în apele involburate ale iubirii
și-am renăscut lumea
de la-nceputuri

gând

eu ce să fac dacă tot plouă?
mă întind
și-mi ies degetele picioarelor afară din vis
îmi fac o cafea amară
câteva cuvinte mi se varsă pe masă
caut adânc în zaful cafelei
și nu zăresc decât secolul ăsta ciudat

pe mine nu m-a întrebat nimeni
în ce vremuri aș fi vrut să mă nasc
dar bine că mi se spune
câte felii de pâine am voie pe zi
și că e interzisă visarea cu ochii deschiși

vin și-ntreb

de ce văd pitici ridicând din greu la haltere
candidând pentru funcții supreme în stat
caut să uit degrabă de gânduri nebune
fac înviore exersând
cum să-i dau papucii tristeții

dar când să plec
mă prind bine de stâlpii ușii de la intrare
(și-mi spun)
rămân aici
secolul ăsta-i al meu
viața asta e, și ea, a mea
încă sunt vie
și ploaia asta mărunță ce nu se mai termină
parcă tot ar vrea să mă învețe
ceva.

nepregătiți de luptă

mărșăluim fără oprire
cum niște soldați ai lumii
cărându-ne ranițele în spate umplute până la vârf
nu știm prea bine ce purtăm
în afară de gânduri și vise
ne-mpiedecăm de-atâtea suflete moarte
cu ceasurile oprite la mâini
crezând, vai sărmani, că poezia ne va readuce la viață

cerul se-ntunecă brusc
strângi tare cu palmele obosite
de metalul rece al baionetei
ce folos?
nici n-ai putea recunoaște inamicul
ai mai trecut pe câmpul ăsta de luptă
și-ai luat-o la fugă
apucând o raniță ce nu-ți aparținea

mărșăluim mai departe
sufletele, serpentine de temeri și griji
înainte-i trecutului
înapoi, nimic din ce nu s-a spus
prin buzunare ținem bine ascunse scrisori de demult
lipsindu-ne curajul să poposim
ca o taină
și să ne potrivim lumina
cu cea de mai sus.

asemănari

covorul meu din sufragerie e altfel
oh, amintirile mele
nu vă spun nimic
nici tristețile mele
(aliniate pe treptele casei
după înălțime să nu facă vreo scară măgărească
să-mi provoace, brusc, râsul)
nici șanțurile adânci din palme
nu ni se aseamănă
și-atunci de ce atâtea transfuzii
reușite
de la suflet la suflet?

sufletul pereche

omule, ce mâini îndemânatică ai
ți-ai putea face singur o casă
dar te-ai apucat
să-ți cauți
sufletul pereche
ai auzit tu că mișună pe undeva
nu prea departe
tot o casă trebuie să fie și femeia aceea
cu acoperișul de sticlă
vei locui în ea
albastru

de-ale ploii

uită-te înspre mine
omule trist
ridică-ți gluga întunecată de pe față
nu-i nimic dacă ploaia cade din norii cei mai de jos
căci tu ai chemat-o
tu cu singurătatea ta lucie
adunată cu buzele țuguiate

când erai mic
îți plăceau oamenii și cărțile lor
ah, cum tânjeai să apeși clanța unei case străine
nu știu cum ai crescut dintr-o dată
și ai început să iubești casele doar pe dinafară
străzile pustii noaptea
oamenii își vedeau de-ale lor
ca-ntotdeauna
uitând să-și aștepte semenii să învieze
ce rost mai aveau casele pline
părea un priveghi continuu
fără colaci proaspeți

dar vin și îți spun
lasă-i pe ei
lasă-te și pe tine
pășește încet
prin ploaia mărunță
spre mine.

exercițiu

cu ochiul drept voi citi
cu ochiul stâng te voi privi pe tine
apoi voi face invers
până când ochii mei vor obosi
după care îți voi spune
noi suntem centrul universului
nu! noi nu suntem centrul universului
încep să-nțeleg
eu vin de departe
cu mult mai departe și mai înainte
decât însuși
gândul meu.

Adela RACHI

aur. Iată deci explicația pe care o furnizez gratuit eventualilor internauți care vor ajunge pînă aici. Y din Asymetria este un omagiu adus Numărului de aur și lui Matila Ghyka. Îl mai găsim în numele de familie al grecilor Alexandru sau Constantin Ypsilanti, nici aici nefiind mereu ortografiat cu Y, ci cu I, de pildă în *Dicționarul enciclopedic ilustrat Cartea Românească*, realizat de Ion Aurel Candrea și de Gheorghe Adamescu, tipărit între 1926 și 1931 în 7.500 de exemplare. Numărul dintii al trimestrialului, din care au apărut, cred, doar trei numere pînă în 1941, conținea în motto această definiție a simetriei. „Simetria în sensul ei orginar înseamnă proporție fericită sau comensurabilitate.” Am sperat mereu că îmi va fi dat să continui această revistă, fără îndoială o aplicație tipografică a Divinei Proporții, atât de mult mă impresionase formatul și punerea în pagină, pe care le descoperisem în 1956, elev de liceu fiind, în biblioteca profesorului de matematici și teologului clujean Atanasie Popa, unul din mentorii mei spirituali. Omagiindu-i pe antemergători nu pot să nu-mi exprim bucuria că mi-au fost dați cei 44 de ani de care aveam nevoie ca să-mi împlinesc visul, chiar dacă revista noastră nu va fi poate niciodată tipărită pe hirtie frumoasă și bună, ci va bombarda o vreme cu electronii ei liberi ecranele unor ordinate de prestre lume. Deschisă unor colaboratori pe care îi avem în vedere de ani de zile și pe care sper să-i putem convinge să ne urmeze în această aventură, „Asymetria” nu va putea să ignore subteranele și fundațiile invizibile ale unei culturi care nu se constituie doar din ceea ce îndeobște numim cultură umanistă, universalistă și consensuală. [...] Proclamăm deschiderea ca o condiție a dialogului și nu ne înpăimintă nici eroarea nici dușmănia, nici violența, nici dogma. Dimpotrivă, confruntarea va fi căutată și provocată. Vom replica doar atunci cînd vom crede de cuviință, în funcție de importanța pe care o acordăm temei sau intervenției. Nu vrem să facem o revistă de literatură pentru literați. Vrem să unim într-o lucrare liber-consimțită oameni care, fără Internet, nu s-ar fi întîlnit niciodată și să împărțăm astfel o reflecție transversală, așa cum am fi dorit să o putem face și la revista „Vatra” între 1971 și 1987,

publicație la temelia căreia, împreună cu alți citiva literați, ne-am depus tineretea, ca un jet de spermă la picioarele furcilor spiritului, o sămîntă care ar fi putut genera mandragore cu siluete umane, cu efecte benefice și vrăji puternice, dar din care s-au născut prea mulți monștri, neori incurabile lașiți și slinoase adaptări. Nu căutam deci să punem împreună doar obiectele literare acceptate de gustul comun sau de cel al elitei, ci și obiecte, asemeni celor cu destinație necunoscută, despre care scriam acum treizeci de ani, care nu au fost generate pentru a se încadra în standarde de acceptabilitate, care nu vor să fie Ceva anume și totuși Sunt. În acest context, pentru noi, documentul brut are valoare tocmai fiindcă poate fi scos din context, și astfel poate deveni Altceva. „Romanul vieții” cuiva nu poate fi judecat doar din unghiul literaturii proustiene sau faulkneriene, ci și ca o parte a fundației mocirloase a societății în care băltim cu toții și pe care nu avem voie să o ignorăm, căci mlaștina, tinoava neștiută ne poate înghiți pe nesimțite. Broșurile imbecile de indoctrinare de toate culorile, care ne-au ars conștiințele și bătucit mințile, în acest secol ca și în altele, nu vor fi fiind ele literatură, dar tirajul și impactul lor era și este mai puternic decît scrisul demascator, al lui Soljenitin sau al acelor intelectuali care au avut forța refuzului. A le ignora natura și rolul, a le ocoli ca murdării sau lături ale spiritului înseamnă a (ne)metine în ignoranță: victime vinovate inocente, manipulate fără răgaz, incapabile de a se feri și de a se răscumpăra. De nu, vom trăi și privi mereu de la o prea mare distanță lumea, îi vom neglija puterile și nu-i vom pricepe exploziile, catastrofele și imensele, „nesfîrșitele primejdii” (cum scria M.H. Simionescu) și minunății, ignoranți, surprinși sau insensibili. În octeții informației transferate pe Internet își au locul și cuvintele pe care nu le iubim, cuvintele celor pe care nu-i iubim, celor care nu sunt din aceeași gașcă cu noi, nici din același grup, generație, specie sau regn, ca și cei care nu se supun aceleiași legi morale. Nevoia de cunoaștere, nevoia de comprehensiune și nevoia de eliberare sunt atât de nemărginite încît inșiși dușmanilor declarați se cuvine să le asigurăm dreptul de a ocupa o parte a spațiului

exprimării, fiindcă, suntem convingi, aceasta e singura cale de acces spre aceia care reprezintă, pentru noi, alteritatea absolută, cea pe care mulțimea o abhoră înpăimintată și fascinată, alteritatea numită, considerată „diabolică”, fără de care nici Binele, nici Dreptul, nici Divinul nu ar putea exista. Simetria e proporție fericită și comensurabilitate. Asymetria e proporția nefericită, disproporția, incommensurabilitatea. Și totuși, nu asymetria aduce răul. Nevoia de symetrie conduce la spațiile celulare ale utopiilor, la hrubele infernale ale cetăților celeste coborite pe pămînt și devenite închisori. Asymetria e condiția realizării „negentropiei”, refuzul uniformizării, diferențierea, condiția vieții. Universul din care facem parte este, din fericire, asymetric. Dar suntem neori incapabili să contăm pe forța acestui dezechilibru, neputincioși, în nevoia noastră de înlocuitori de ordine, de eratzuri de ordine, să ne imaginăm această asymetrie vitală și ne transferăm speranțele în universuri symetrice, concentraționare, concentrice. Îmi pare totuși că lumea în care trăim e mai aproape de model asymetric, de acest gabarit, de această macheta de univers pe care nu o mai privesc de sus un Arhitect, Dumnezeu atotputernic, Iertător sau Pedepsitor, sau un Fiu rătăcit în Labyrint, Icar, profet, Isus iertător și intelegător, ci Ei ca și noi, coborîți sau născuți **Yci și colo**, viețuim în interiorul acestei machete de lumi pe care altădată doar arhitecții și Dumnezeu (sau Marele Arhitect) aveau privilegiul de a o crea, a o stăpîni și a o distruge. Zeii păreau că ne asigură armura, hrana trupului și a sufletului, și ne cereau în schimb doar ascultare. Nici una din regulile acestui troc nu mai pare să fie valabilă. Acum privilegiile lor, ca și privilegiile noastre, au devenit bunuri de consum cu gust de eratz la un *pick-nick* pe țarmul oceanului care se cheamă Haos. Haideti să ne mîncăm conservele sau să inventăm împreună Altceva.

Dan Culcer

(Editorial asymetric. ASYMETRIA. Nr. 1/Anul 1. Mai 2000. Revista de cultura, critică și imaginație. Publicație electronică. www.asymetria.org Director: Dan Culcer

Așchii dintr-un jurnal de cititor

Comedia neagră a zilelor noastre

Nu sunt adeptul împărțirii cuvintelor în poetice și apoetice. Lirici mari au creat poeme antologice cu noțiuni din categoria așa-ziselor cuvinte nepoetice. Și totuși, cuvântul *căci* în poezie e ca nuca-n perete, indiferent de context.

Dintr-o cronică literară a lui Gheorghe Grigurcu, aflu că în 1951, Lucian Blaga îi scria fiicei sale Dorli: „...încerc să mă adaptez la noua viață cu ore fixe și nepoetice”. Iată că autorul *Spațiului mioritic* împărțea nu doar cuvintele în poetice și nepoetice, dar și orele zilei.

Singurul gen literar în care se poate scrie de România zilelor noastre este comedia neagră.

Lectura de dimineață, până-n prânz: critică, teorie literară, puțină filosofie contemporană.

După masa de prânz, fragmente de roman luat la întâmplare din raft. Citești un capitol întins pe canapea și adormi cu cartea pe piept. La trezire, nu mai reții nimic și pui tomul în raft, parcă cerându-i iertare pentru deranj.

După cină, versuri de Emil Brumar, de Petre Stoica... Să visezi frumos când vântu-ți bate ușor cu stropi de ploaie în geam.

Petru Creția, imaginând două lumi artificiale, mai mult chiar, propunând schimbul lor reciproc: „Am putea vinde o lume de reflecție în schimbul unei lumi de ecouri, de pure și oarbe ecouri a tot ce se aude ori s-a auzit în univers”.

Limba poetică mai aspru și mai dur decât cel al lui Arghezi? Poate cel al lui Ion Caraion: „...un imperiu a mâncat o muscă și s-a făcut bube, bube/bube bube bube bube/purtăm în noi puroi, nimeni nu câștigă/mâncăm ce suntem”.

Cioran crede că „momentul cel mai critic pentru un profet este acela în care sfârșește prin a se pătrunde de ceea ce rostește”. Este exact ca și la criticul sau istoricul literar.

Dacă s-ar putea face istoria (logică, psihologică, conjuncturală) a apariției unui vers... De pildă, aș fi fericit să aflu totul despre reacțiile din laboratorul lui Ștefan Augustin Doinaș care au avut ca rezultat final versul „încet ca o pierzanie vine desăvârșirea”.

În „Confesiuni”, zice la un moment dat Sf. Augustin: „Iubesc ideea lor nu pentru că e adevărată, ci pentru că e a lor”. Hm! Cui am putea face astăzi o asemenea... concesie? Întrebare, deci: Cine are o idee, adevărată-neadevărată, dar a lui?

A citi, ca verb peiorativ la un liceu. „Dom' director, ai cam citit azi-noapte, că ai cearcănele cât potcoavele de cai...” „Am citit până după miezul nopții, am citit un litru de țuică de Nucșoara cu un prieten, apoi trei sticle de vin sec cu o putoare la un restaurant...” „Astăzi citim ceva?” mai întreabă profesorul de educație fizică. „Citim, citim, măcar două-trei sticle de bere citim, să ne dregem...”

Pentru autori scrisul e și un tabiet, chiar și un fel de viciu ascuns: „Când vreau să scriu ceva în timp ce aștept o vizită, mă simt stingherit ca și când aș avea o mitralieră îndreptată asupra mea” (Cioran).

Artă poetică: „scriu cu aceeași grijă cu care sărut o sabie” (Ioan Moldovan).

Anamnesis? Viața concentrată într-un poem de patru versuri (două distihuri) de Ungaretti: „Străbatem deșertul cu, în minte, rămășițe/Ale câtorva imagini dinainte aflate./Despre Țara Făgăduită/ Un om viu nu știe nimic altceva” (trad. Ilie Constantin). La ce atâtea sisteme filosofice, pare a spune Ungaretti, la ce atâtea sute de mii de pagini, pentru ce mii de ani de dezbateri, când totul poate fi spus în circa douăzeci de cuvinte?

Portret de pisoi făcut de Henry Miller cu mai puțină răutate decât oamenilor din romanele sale: „Un animal epileptoid cu mustați mucezite. E Jocatha, motanul lihnit, o brută imensă și pederastă – are blana gri-roșcată și două alune negre ascunse sub coada întinsă. Se învârtă de colo-colo ca un leopard și ridică piciorul din spate ca un câine și micșionează ca o buhă”.

Petre Țuțea creionat de tizul său Pandrea: „El a fost

Melancolii de hedonist

Pavel Șușară are capacitatea rară de a te lua de fiecare dată prin surprindere. Cine l-a văzut măcar o singură dată vorbind la vreun vernisaj nu se poate să nu fi remarcat un soi de schemă a discursului său, care funcționează de fiecare dată impecabil, chiar dacă Pavel Șușară a văzut lucrările expuse cu numai câteva momente înainte de a lua cuvântul. Câteva glumițe introductive, o afirmație, la prima vedere șocantă, o artistică descindere în imaginarul tematic al expoziției, o trecere în revistă a tehnicilor artistice ale acestuia, pentru ca în final să închidă perfect discursul prin concluzia care demonstrează impecabil afirmația paradoxal-teribilistă din faza de *captatio benevolentiae*. Nu am să dezvolt subiectul, pentru că nu acesta este scopul acestui articol, dar am fost martor la o astfel de demonstrație, în urma căreia simpaticul pictor și grafician Devis Grebu a fost asemănat cu... Leonardo da Vinci. Și zău că, din unghiul său de abordare, cei doi artiști, despărțiți de atâtea secole, de imaginari artistice și de tehnici picturale imposibil de asemuit, își dădeau mâna peste timp, făcând afirmația, aparent teribilistă a criticului, să stătea în picioare.

La fel de surprinzător este proteicul critic de artă și atunci când se avântă pe teritoriul literaturii. Cele mai recente volume publicate de Pavel Șușară au darul să-i surprindă, să-i încante, să-i pună pe gânduri sau să-i nedumerească, dar nici într-un caz să-i lase indiferenți pe cititorii care au șansa să pună în mână pe ele.

Sissi, este un soi de poem în proză, scris sub forma unei epistole sublime pe care autorul, Pavel Șușară, o scrie legendarei împărăteșe, purtătoare pentru mulți dintre noi, cei crescuți și formați în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a trăsăturilor minunatei Rommy Schneider. Aflat la Viena pentru întâia oară Pavel Șușară este izbit de urmele foarte palpabile, vizibile la tot pasul, ale existenței lui Sissi în capitala fostului Imperiu Austro-Ungar. Suflul viu al împărăteșei, pe care îl simte în aerul Vienei îi aduce în memorie tot felul de întâmplări, dialoguri, chipuri uitate din locurile copilăriei sale, Banatul montan, în care poveștile având-o ca eroină pe această regină a inimilor se împletesc cu poveștile de viață ale oamenilor, mici banalități rostite în discuții purtate într-un dialect plin de miez, menit să deschidă în mintea și inima celui care le evocă porțile unei existențe din trecut, rămase și ea ca un fel de veche relicvă peste care s-a așternut praful. Tonul scrisorii este cel mitteleuropean, al melancoliei de la marginea Imperiului, după mărăția astăzi fanată a unei gloriei apuse. Zămbetul se împletește cu lacrima, grandoarea de odinioară cu naivitatea, banalul existenței, cu sublimul emoțional al rememorării. Tonul scrisorii este unul cald ceremonios, intens afectiv. Pavel Șușară se adresează împărăteșei cu respectul unui supus loial, dar și cu un soi de familiaritate, de prietenie afectuoasă față de o persoană pe care o cunoaște de când lumea, din poveștile copilăriei, care, în timp, a devenit aproape o membră a familiei, așezată în același rând cu rudele și vecinii din anii de formare. Cu gândul la ea, autorul își derulează prin fața locului propria sa viață, evocă întâmplări din secolul trecut (fascismul și comunismul, vienezul dr. Freud, apariția lui Stalin, cooperativizarea, căderea comunismului) și din propria sa viață. Bietul muritor este sub vremi, iar marea istorie acoperă destinele mici, de-o clipă, ale unor oameni care au lăsat în urma lor o replică, o întâmplare de demult, un chip răsărit ca prin minune din străfundurile memoriei.

Prin această carte, Pavel Șușară se încadrează ferm în ceea ce Cornel Ungureanu a denumit „geografia literară”. La fel ca la Sorin Titel, Viorel Marineasa, Livius Ciocărlie sau Daniel Vighi, Pavel Șușară reconstituie din vorbe puține ceva

născut să fie om liber, să fie slobod chiar de opreliștile pe care și le-a impus. Este un filosof de agora, un filosof din tagma lui Socrate. Era permanent înconjurat de amici, de admiratori, de ciraci, care-l ascultau. Când vorbește Țuțea, nimeni nu mai poate vorbi. S-a terminat. E concert de orgă, simfonie corală”.

Petru Creția cu spiritul său de observație: „În penumbra serii, cu chipul tău la mijloc, printre obiecte vag distincte, oglinda, lunga oglindă înrămată în negru din odaia dinspre apus, *părea viscolită de vise*”. Ei, dar tot textul de mai sus (în fond un minunat poem... intimist) are greutate în ultimele patru cuvinte, în observarea inobservabilului.

Alex. Ștefănescu face critică cu/prin comparații, într-o lume paralelă cu cea a literaturii pe care o consemnează și o analizează, printr-o „orgie a gândirii asociative”, ca să folosim propria sa expresie: „Proza sa (a lui Eugen Barbu; n.DAD) îmi pare extrem de grea – în sensul propriu al cuvântului – ca un vapor încărcat cu atât de multe comori încât se scufundă maiestuos în adâncul oceanului”; într-un roman de George Bălăiță, „imaginația se desfășoară în liniște, fără nici o perturbație, ca fumul de țigară într-o cameră nestrăbătută de nici un curent de aer”; cuvintele lui Alexandru Mitru „seamănă

din atmosfera plină de pitoresc și spiritualitate particulară Banatului arhetipal, tot mai greu de întrezărit în această epocă în care totul se amestecă fără speranță în malaxorul postmodernității.

Dincolo de text, volumul *Sissi* este un mic răsfaț pentru bibliofili. Tot gustul artistic al reputatului critic de artă contribuie la decorarea paginilor cu desene, fragmente olografe, fragmente de fotografii color sau în sepia, reproduceri de timbre, grafitti. Imagini savant distribuite în pagină, sub forma unui soi de colaje, menite să îmbogățească sensul și trăirea textului propriu-zis, oferind cititorului (privitorului) sentimentul unui mesaj dens, care trece dincolo de limitele literaturii. O frumusețe de carte, care oferă multă bucurie estetică celui care o ține în mână.

De cu totul altă natură este volumul *Amore more ore re*. Dacă *Sissi* este o carte scrisă sub forma unei scrisori-confesiune, aceasta este un soi de manifest *ars vivendi*, pe care un bătrân Don Juan (în care se întrezărește destul de clar portretul lui Pavel Șușară însuși) o predă tinerilor postmoderni de azi. O superbă pledoarie pentru dragoste în detrimentul „goanei după sex”, pentru frumusețea vieții în toată complexitatea ei, în locul surogatelor multimedia care au văduvit viața tinerilor de azi de fiorii trăirii și bucuria contemplației estetice. La fel ca filosoful Mihai Șora, Pavel Șușară observă că din viața multor oameni de azi a dispărut dimensiunea verticală, totul este o goană decerebrată pe orizontală după plăceri spontane și satisfacții de o clipă, văduvite de orice urmă de substanță. Scrie Pavel Șușară, și printre rândurile sale se aude vocea filosofului Mihai Șora: „tu n-ai știut niciodată ce-i aia verticală,/ axa aceea penibilă care leagă pământul de cer, care leagă carnea de spirit,/ care leagă întunericul de lumină,/ interiorul de exterior,/ moartea de viață,/ amorful de geometrie și orice mai poate intra în perechi similare./ tu crezi că totul e aici,/ pe pământ,/ că totul e aceea orizontală pe care lucrurile se înșiră ca mărgelile pe ață, că suflul e un moft, că dragostea e chiar ca în acel banc tâmpit,/ adică o invenție a evreilor ca să te poți fute gratis.” (pp. 19-20)

Cum se vede și din acest fragment, cartea lui Pavel Șușară este un soi de manifest hedonist, o pledoarie pentru valorile sigure, consacrate de veacuri de înțelepciune, tradiționale, într-o lume contemporană tot mai golită de sens, urățită de competiția tot mai dură pentru a poseda și a domina. Miza lui Pavel Șușară nu este aici una estetică, a perfecțiunii versului sau a măiestriei de a combina cuvinte. Accentul cade pe idee, pe reflecție, cumva ca în marile poeme din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Chiar dacă nu ocolește vorbele tari, fără perdea, mai ales când vorbește „în limba” tinerei generații de azi, tonul cugetării lui Pavel Șușară duce cu gândul mai degrabă la operele „didactice” ale clasicismului (Boileau).

Pavel Șușară e un „poet” aflat la confluența dintre clasic, ludic și parodic. Prestigiul criticului de artă omonim este atât de mare, încât numele scriitorului Șușară apare rar în discuțiile despre generații și curente literare, iar în istoriile literare mai deloc. Ceea ce este într-un fel o destul de mare nedreptate. Odată deschise, cărțile sale, atent elaborate, inclusiv sub aspectul ilustrațiilor ori al paginației, oferă cititorului bucuria întâlnirii cu una dintre cele mai complexe și rafinate inteligențe ale vremii noastre.

Tudorel URIAN

Pavel Șușară, *Sissi*, ilustrații și concepție grafică Mircea Bochiș, Editura Tracus Arte, București, 2013, 74 pag.

Pavel Șușară, *Amore more ore re*, Editura Tracus Arte, București, 2014, 82 pag.

cu copiii de mingi care, la un meci de tenis de câmp, aleargă neconținut, harnici și anonimi, pentru a asigura buna desfășurare a jocului”; „Personajele din romanul *Străinul* lui Titus Popovici seamănă cu niște statui desprinse complet din blocul de marmură și finisate cu atenție”; „...un planșeu de beton abandonat undeva pe un pământ fertil, plantele care răsăriseră sub el nu reușiseră să-l ridice – și nici nu muriseră, ci își făcuseră loc în mod trudnic pe dedesubt până ieșiseră la lumină. Privite cu atenție, tulpinile respective provocau admirație, prin formele lor complicate și ingenioase, dar, în același timp, produceau și un fior de oroare: fiind, totuși, niște malformații. Exact așa se înfățișează o mare parte din proza noastră actuală, ca o stranie inflorescență de stiluri fanteziste sau doar sofisticate care nu reușesc să exprime spiritul vieții de azi decât indirect”...

Imaginea criticului și istoricului literar înconjurat de rafturi grele de cărți din podea până-n tavan e spulberată de Alex. Ștefănescu. El pare a umbla pe străzi, pe drumuri de țară, prin parcuri și șantiere, cu cartea în mână, cu altele sub braț, căutând pentru ficțiunea din cărți o realitate adecvată, citind în paralel lumea de hârtie și lumea materială.

Dumitru Augustin DOMAN

Proză

Cârtitorii

(Fragment din romanul *Ca frunza în vânt*)

Reveni peste câteva zile în casa profesorilor Alexe. Purta cu ea în poșetă textul pe care nu avea cui să-l citească. Fu întâmpinată cu aceeași plăcută cordialitate, cuvinte simple alese exact pe măsura vanității fiecăruia, făcute să te urce în proprii tăi ochi cel puțin cu două trepte mai sus și să te oblighe, printr-o periculoasă echilibristică, să te menții acolo, cu orice preț.

– Uite cine a venit, izbucni Nina, mimând cu multă dezinvoltură surpriza.

Profesorul ocoli biroul și înaintă, fără să se grăbească, de-a lungul camerei către hol.

– A micuța noastră înțeleaptă, defini omul ridicând un deget, devenit maroniu de la atâta fum de țigară, în sus. Părul blonziu ce-i încadra capul mare, rotund, sta împrăștiat ca o coamă de leu. Poftește, o invită el, cu un gest larg, privind-o ca într-un fel de extaz.

– Uite ce superbă e, Nik, cu câtă grație se mișcă, exclamă Nina încadrând-o pe musafiră, când dintr-o parte, când din alta. Nu, dă-mi voie, Nik, să fac eu prezentările.

Pe un colț al canapelei ședea un bărbat în apropierea vârstei de patruzeci de ani. Avea părul ondulat, albit prematur, trăsături ferme, foarte accentuate, hainele de pe el erau scumpe, alese cu gust, asortate fără greș.

– Dragă poete, da-mi voie să ți-o prezint pe amica noastră. Îți atrag atenția că nu este o fată oarecare.

– Nici nu ar avea cum, glăsui profesorul, ocolind biroul și instalându-se în scaunul său. Țigara lăsată în scrumieră nu se stinsese încă, fumega subțire, vlăguit. La noi nu pătrunde oricine, cred că ți-ai dat seama. Părinții și celelalte rude sunt un dat al sorții nu avem nici un control asupra lor. **Dar pe prieteni ni-i alegem singuri**, spuse cu voce joasă, cu pauză între cuvinte, acompaniat ușor de glasul melodios al Ninei.

Numele poetului nu-i era necunoscut. Îl lecturasă mai demult, cu atenție, încercând să nu scape sensurile textelor. Chiar comentase cândva, împreună cu cei doi soți poemele acestuia, le ascultase opinia lor, rostită degajat, ca un cântec, amândoi se completau reciproc, când aluzivi, când exacti, ba chiar la unele faze tip, cunoscute doar de ei își uneau vocile și declamau fermi verdictul. Parcă le auzea replicile răutăcioase: **Încă n-a apucat să se cațare. Ține frăiele strâns până ajunge la fagure. Pe urmă să vezi cum se liniștește, cum șade cu botul pe labe, atent să nu supere pe cineva. Cum zburdă ca un mielușel cu lanțul strâns lângă țărș și nu mai zice nici păs, puah!**

Asistase de multe ori la aceste execuții rapide, precise, când avea loc plasarea unui autor într-unul din compartimentele selecțiilor lor rigide, asistase atunci cu detașare, cu uimire, niciodată nu se gândise că avea să cunoască în carne și oase pe una dintre aceste victime. Carmina stătea pe scaun, uimită, încordată, uitase de desăvârșire de cele două pagini culese ce așteptau cuminiți, împăturite în poșetă, să fie cunoscute de cei doi profesori. Era cumplit de mult fum, lumina becului de abia se mai filtra prin încăperea. Nina, așezată familiar pe canapea lângă oaspete, se apleca din când în când și apuca brațul bărbatului încercând să-l tempereze. Discuția era destul de avansată în momentul în care apăruse Carmina, de aceea continuă aproape spontan, imediat ce fata se instală pe scaun. Musafirul familiei Alexe lua cu vehemență apărarea unui confrate de-al său, considerat de el, atât ca om cât și ca autor, fără egal. Profesorul pufnea ironic, respingând cu îndârjire părerea poetului.

– Da de unde, intervenea cu vehemență, un miciman, un impostor, praf în ochii altora!

Aici intervenea și Nina, izbucnind în hohote de râs, râs până la lacrimi, la fiecare nou argument adus de impacientatul lor oaspete, ba chiar sărind cu haz nebun pe arcurile canapelei, dezlănțuită, în timp ce brațele sale, imitau un fel de zbor frânt, hidos. – Cum putea să creadă, hă, hă, ce absurditate, hă, hă, hă! Obrajii deveniseră rozalii de atâta haz.

Iritat de manifestările ludice ale femeii și de zâmbetul sarcastic al profesorului, ce urmărea printre norii de fum proiectați spre tavan discuția, în timp ce ochii bulbucați, albaștri se îngustau într-un zâmbet indulgent, poetul le reproșă fixitatea opiniilor și neputința lor de a privi lumea așa cum este de fapt.

– Spuneți-mi, concret, ce-i puteți reproșa acestui om?

– Multe, răspunse vag profesorul și trase adânc din mucul țigării fără filtru.

– Hă, hă, hă! se auzea și vocea femeii punctând tăcerea.

– Anume? Voi să rămână la obiect poetul.

Romancierii Paul Goma și Nicolae Breban în viziunea criticii, mai mult literale decât literare, a tovarășului Nicolae Ceaușescu

Stenograma ședinței cu membri ai ceceului peckeriu, din 4 februarie 1972, ținută la Huniunea Scriitorilor din Republica Socialistă a României Ceaușiene, conține, între multe altele, două bijuterii hermeneutice de neocolit: exegezele critice ale Lidărașului Suprem, în manieră

impresionist-dialectică formulate, poate chiar și nițelul malahist-leninifianță, la Paul Goma + Nicolae Breban, absenți în momentul respectiv din vâlăhie, plecați adicătelea, cu pașaport, să hălăduiască o vreme prin Vestul Decadent și Cacoșim.

Preocupat de receptarea romanului *Ostinato* peste fruntariile patriei, căci tradus, romanul în cestiune, și la Suhrkamp și la Gallimard, are Tovul Tovilor, în ce-l privește, idei puține, însă foarte fixe, iar filmul *Printre colinele verzi*, ecranizat de Nicolae Breban himself după romanul *Animalele bolnave*, i se pare «o porcărie». Cfr. Liviu Malița: *Ceaușescu critic literar*, Editura Vremea, București, 2007, pp.245-247, mai jos reproduse de noi cu filologicească acribie... *ad aeternam gloriam Genii Carpathici Foetulentis*:

+++

Ce poate căuta Goma în partid? El nu avea ce căuta, în general, în societatea noastră. Aici nu este vorba că a scris un roman bun sau prost. Romane bune și proaste se scriu multe. Nici pentru că a abordat o problemă care ar jena pe cineva. Eu am mai spus: noi dorim să abordăm problemele spinoase, inclusiv ale neajunsurilor societății noastre. Dar Goma, printre altele, nu a stat în închisoare pentru că a fost persecutat fiindcă a fost comunist, ci a stat în închisoare pentru că s-a alăturat unor elemente contrarevoluționare. Nu a desfășurat, într-adevăr, el însuși, direct, activitate contrarevoluționară, dar s-a alăturat acestor elemente. Sigur, se poate spune că a fost tânăr. Foarte bine, pentru asta a fost eliberat din închisoare, dar, oare, trebuie să fie în partid? Nici asta nu este exclus, ca cineva să intre în partid, dar, intrând în partid, trebuie să dea dovadă că a lichidat cu tot trecutul; el nu a dat această dovadă! Atunci, ce să caute un asemenea om în partidul nostru?!

Să nu credeți că, în străinătate, cartea lui are trecere. Desigur, este exploatată de unele cercuri reacționare, care încearcă, fără rezultate, să ponegrească literatura și regimul nostru. Noi putem fi de acord cu faptul că o editură putea publica sau nu cartea lui. Dar, dacă un membru de partid – chiar dacă a fost jignit –, prin activitatea sa, dăunează partidului și orânduirii noastre, mai poate el rămâne în rândurile partidului? Deci această problemă trebuie să fie clară și se cere s-o rezolvăm în cel mai scurt timp.

De asemenea, în ce-l privește pe Breban. Nu vreau să spun cum a ajuns el în partid, în Comitetul Central, pentru că sinteți aici câțiva – inclusiv Dumitru Popescu –, care purtați vina pentru

– Altă dată, când vei fi mai puțin aprins...

Poetul plecase nemulțumit, după rostirea unor formule sărace de rămas bun, luând cu sine încordarea creată de vehemența limbajului său, dezvelit de învelișul spumos, alunecos al diplomației, al tactului în conversație. Plecase și în urma lui liniștea părea apăsătoare. Derutată Carmina înțepenise pe scaun, abia dacă mai îndrăznea să respire. De la biroul său masiv, profesorul domina imperturbabil încăperea. Nu-i prea plăceau persoanele care discuta cu el în contradictoriu ba chiar mai ridicau și vocea. N-ar fi acceptat niciodată să-și modifice cu ceva vreo opinie formulată odată pentru totdeauna, după niște tipare îngrozitor de rigide, a căror formulă o cunoșteau numai cei doi soți. Privirile lui grave, clar-albastre secerau cu micală odaia. Dintre degetele îngălbenite, nemișcate, șuvița de fum mlădia spre tavan. Scrumul adunat la capătul țigării creștea în timp ce aceasta se consuma singură puțin câte puțin. Apoi scrumul se încovoie ușor și în sfârșit, brațul bărbatului se întinse, la timp, către scrumiera plină. Mică, pitulată într-un colț, ciufulită, soția profesorului își curăța pielea de la unghii cu o jumătate de lamă, sugându-și degetul ori de câte ori se tăia și operația îi absorbea toată atenția. Carmina privea nedumerită când spre unul când spre celălalt dar nimeni n-o lua în seamă. În cele din urmă, adunându-și curajul, ceru explicații și glasul îi tremura ușor de încordare. Ca la un semn, scena împietririi, consumată mai înainte, se pulveriză, probabil, după o înțelegere tacită și, stimulați puternic de controversa iscată de oaspetele absent acum, soții Alexe se grăbiră să pună în funcțiune mecanismul lor de sortare și etichetare a valorilor, un adevărat masacru, o suprimare sincronizată, susținută la unison, mergea ca pe roate, pe bandă rulantă, o claviatură bine pusă la punct, năucitoare, aparent implacabilă și omul despre care se discuta atât de furtunos, ocupă, în clasamentele lor un loc mediocru. Totul părea logic, exact și Carmina alungă clipa de cumpănă când pusese la îndoială judecățile lor.

recomandarea lui. Și eu port vină, pentru că am avut îndoieli, dar m-am lăsat influențat de tovarăși care au spus că este un om integru. Nu l-am cunoscut. De fapt, tovarășii respectivi nu au nici prea multă experiență în relația cu oamenii! Eu nu l-am întâlnit niciodată, nu știam cine este. El a ajuns în Comitetul Central pe nedrept. Dar, după aceea, era normal să se străduiască – cel puțin dacă am făcut noi o greșală – să dovedească că, totuși, este un om integru, că se străduiește să merite încrederea și calificarea care i s-a dat la Uniunea Scriitorilor, și a celor care l-au recomandat în partid. Nu s-a străduit să facă acest lucru. Dimpotrivă, alegerea lui în Comitetul Central i-a dăunat, pentru că, după cum se credea înainte de alegerea lui în Comitetul Central, că este printre puținii scriitori buni din România și ceilalți sint în urma lui cu câteva trepte, după alegerea lui în CC a început să se considere că este într-adevăr ceva, că, pe lângă el, Eminescu n-a fost nimic.

Lucrurile au dovedit îndeajuns ce este, știm că acea carte și filmul acela al lui, în România, au trecut neobservate și nici nu au fost lăudate. Deși eu, când am văzut filmul, am spus că este o porcărie, dar am zis: *În sfârșit, dați-i drumul, ați cheltuit atâția bani cu el*. Într-adevăr, nu l-a luat nimeni în seamă; nu știu dacă cineva dintr-o fabrică își mai aduce aminte de filmul acela. S-a dus apoi la Cannes, și acolo oamenii nu sunt ca românii, l-au făcut praf. Dar el, în loc să tragă concluzii, s-a supărat tot pe români. În loc să spună: *Totuși, românii aceștia mi-au scos filmul, au cheltuit 3,5 milioane de lei cu el*, s-a supărat tot pe români și a plecat în străinătate.

Dar mai poate fi acesta membru de partid? Mai poate fi membru al Comitetului Central? Eu aș propune ca organizația de partid și chiar Biroul Uniunii Scriitorilor să propună – pentru că nu au dreptul să îl excludă, fiind membru al CC –, să propună de a fi scos din rândurile Comitetului Central și să fie exclus și din partid. Firește, rămâne în străinătate – bine, vine în România – bine. Dar în Comitetul Central și în partid nu are ce căuta!

Vreau să fiu înțeles: aceasta nu va fi urmată de măsuri represive. Eu nu sunt împotriva ca cărțile lui să fie editate, dar în partid nu putem păstra asemenea oameni, care nu-și fac datoria. În definitiv, Everac – după cite știu eu – nu este membru de partid și, cu toate acestea, scrie lucruri foarte bune. Nu este vorba că, dacă luăm măsuri să fie scos din partid, să îi interzicem și lucrările. Până la alegeri ar trebui să-l scoateți și chiar din conducerea Uniunii Scriitorilor.

Luca PIȚU

Acum, dacă era să se gândească la soții Alexe, murmură împietrită CÂRTITORII și își masca ușorul sentiment de jenă, o oarecare alterare a propriului său cuget, o dereglare de-o clipă numai, după care totul reîntra în normal, se scutura de ei ca de o conștiință prea săcătoare ce nu-ți dă voie nici măcar să respire. Dar atunci când era atât de tânără și soții Alexe exercitau asupra ei o atracție explicabilă, o dominare netă, nu se gândea decât arareori să le pună la îndoială cuvântul și în seara respectivă prezența poetului, felul lui inchiitorial de a pune întrebări cu tăiș clar, limbajul său lipsit de cuvinte alese și tonul prea ridicat, îi zdruncinase puțin credința.

– E drept, recunoscu într-un târziu Alexe, omul mai face și lucruri bune și asta derutează de multe ori, așa se explică și entuziasmul de adineauri al prietenului nostru dar problema e că n-o face din convingere, ci mai degrabă din refuzări trecătoare, neimportante. Și mai ales, cu o nevastă ca a lui, ultra pozitivă, o hienă, nu alta, plină de bijuuri și blănuri, nici n-ar putea fi altfel decât este oricâte eforturi ar face. Nu domnule, nu este posibil să faci dintr-un ins oarecare un obiect tabu, intangibil când are atâtea părți moi, teribil de ușor de înțepat. – Oho! glăsui și Nina întărind spusele profesorului. Amicul nostru nutrește suspect de multă înțelegere pentru oameni ca ăștia. Mai că-ți vine să întrebi dacă nu țințește undeva atunci când îl apără cu atâta aplomb! Ori poate crede că e suficient să scrii. Să scrii și atât? Da de unde...e o himeră de care este și el conștient atunci când se află în fața propriului sine... Trebuie să...Aici Nina se învioră brusc, căută cu vârful picioarelor micuțe, ca de copil, papucii lepădați pe covor și acompanie cu multă voioșie vocea soțului. **Trebuie să fii super genial ca să ți se ierte că ești porc.**

Doina POPA

Paradigma „Arsenie Boca-Părăian” din seria Eliade-Culian’ și Noica-Liicean’

Motto: „Părintele Arsenie a purtat și a menținut aprinsă în veacul nostru o conștiință creștină, duhovnicească, filocalică, apostolică și patristică de cel mai înalt nivel și de cea mai adâncă și profundă trăire... Simțeați, când îi vorbea Părintele Arsenie, că îi vorbește Dumnezeu prin Sfinția Sa” (P. Daniil Partoșanul, Episcop de Dacia Felix).

Î.P.S. Serafim Joantă, Mitropolitul Germaniei, Europei Centrale și de Nord, spunea că „urmărirea Părintelui Arsenie Boca a fost încheiată doar cu o lună înainte de moartea sa, deși, din cauza unei paralizii, n-a mai putut ieși din casă în ultimii doi ani ai vieții” (*Fost-am om trimis de Dumnezeu*, Ed. Agnos, Sibiu, 2012, p. 20).

Documentele ce „atestează”, vezi-Doamne, „scoaterea de sub urmărire” cu „o lună înainte de moartea sa” au fost cu grijă îndosariate. Documentul – „cheie” (citată mai peste tot) îl constituie propunerea de încheiere a urmăririi scrise de Cocârlea Constantin pe 29 septembrie 1989. Spre a părea cât mai convingător așa-zisul dezinteres oficial al Securității față de Părintele Arsenie Boca, documentul-cheie este precedat de note ale aceluiași maior de la Securitatea din Sinaia în care Părintele este prezentat ca **țintuit la pat și în imposibilitate de a se deplasa** în decursul anilor 1988 și 1989 (cum reiese și din opinia Î.P.S. Serafim Joantă mai sus citată), tocmai în perioada când fusese văzut la Mănăstirea Prislop (pe 17 dec. 1988 de către Preasfințitul Daniil Partoșanul, vezi vol. *Părintele Arsenie Boca, Sfântul Ardealului*, Ed. Agnos, Sibiu, 2012, p. 13) și la Biserica Drăgănescu (de Sfințele Sărbători de Paști ale anului 1989), cum aflăm din diversele mărturii ale celor care îl cunoscuseră pe „cel mai mare duhovnic român din secolul XX”.

Varianta cu așa-zisa „moarte naturală” a Părintelui a fost difuzată și de arhim. Teofil Părăian care, deși ar fi avut loc în mașina care se ducea de la Mănăstirea Brâncoveanu la înmormântarea Părintelui Arsenie Boca, nu și-a „arătat dorința de a merge” la Prislop pe 4 dec. 1989. Aceeași variantă contrafăcută apare și în revista „Rost”, an II, nr. 20/2004, într-un articol semnat de Adrian Nicolae Petcu, după ce fusese publicată într-o anexă a unui volum de compilație apărut la Editura Teognost în 2002. Cu diferența că în volumul scos de editura clujană, moartea nu mai e pusă pe seama infarctului din februarie 1988 și a paraliziei la piciorul stâng, adică a unor suferințe cardio-vasculare, cum lasă de presupus notele Securității din Sinaia: „A avut ceva la rinichi” preciza Teofil Părăian într-o înregistrare din 2001 făcută la Mănăstirea „Sub Piatră” și cuprinsă ca anexă în volumul de la Teognost.

După alte opinii exprimate în 2001 de călugărul cel orb, Părintele Arsenie Boca ar fi stat nouă luni la Canal (p. 205) și ar fi avut multe „nereușite” (p.200) în povețele date celor care îi cereau sfatul. Pe 22 august 2001 arhim. Părăian avansase și niște acuzații nu numai extrem de grave ci și în contrast flagrant cu realitatea. Anume că Părintele Arsenie „căuta să facă pe omul care știe multe” (înregistrarea din 2001 este cuprinsă în vol.: I. Gînscă, *O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie Boca în 800 de capete*, Editura Teognost, Cluj, 2002, p. 200, p.201 și p.205).

Fără a-și da seama de conținutul celor spuse în august 2001, Teofil Părăian și-a mai amintit tot atunci cum Părintele Arsenie Boca i-a spus la Drăgănescu că se bucură de orice critică, dar nu și de criticile nedrepte, cum fusese cea înainte menționată, prin care Părăian a „criticat” un om „foarte smerit” (pr. Crăciun Oprea în vol.: *Părintele Arsenie Boca. Sfântul Ardealului*, Ed. Agnos, Sibiu, 2012, p. 58) că ar fi fost mândru și ipocrit.

Dintre amintirile sale gata oricând a ieși la lumină, călugărul orb a repovestit-o pe cea în care Părintele Arsenie Boca vizitat de el la Schitul Maicilor n-a dat semn că l-ar mai fi întâlnit vreodată. O altă întâmplare (din aceeași categorie) era din vremea Prislopului, când Părintele Arsenie Boca [scăpat cu viață după 14 luni de Canalul „Morții”] îi expediasă înapoi o scrisoare fără nici un răspuns, care i-a ajuns lui Părăian, spre deosebire de scrisoarea din anii cincizeci a Părintelui Cleopa către Părintele Arsenie confiscată de Securitate și pusă la dosar. Arhimandritul cel orb venerat „oficial” la Sămbăta de Sus păstrase în memorie și anul 1949 când Arsenie Boca (ajuns stareț la Prislop) venise într-o scurtă vizită la Sibiu și nu voise a sta de vorbă cu el. În mod ciudat, chiar și îmbrățișarea

prietenească din 1980 – când Părintele Arsenie „trecuse în taină” la Mănăstirea Brâncoveanu în postul Crăciunului (P.S. Irineu Duvlea, Episcop vicar al Episcopiei Ortodoxe Române din America, în op. cit., p.21) –, nevăzătorul a reținut-o laolaltă cu amintirea refuzului Părintelui Arsenie de a scrie în Cartea de onoare (op. cit., p.47) a Mănăstirii Brâncoveanu, unde fusese îmbiat să se întoarcă doar „ca magazioner” (apud. Părintele Arsenie Boca). Acesta era unicul post disponibil la Sămbăta de Sus pentru iconarul de la Drăgănescu în mănăstirea pe care în anii patruzeci el însuși, în calitate de stareț, de fapt o rectorie (1940-1948). Din amintirile lui Părăian mai aflăm că a existat „la vechea stăreție, lângă cancelarie” (așadar în 2001 nu mai era expus!) un „epitaf pictat de Părintele Arsenie, cu Adormirea Maicii Domnului” foarte admirat de profesorul universitar Bologna din Sibiu (ibid., p.50).

Prin aplicarea strategiei cripto-comuniste de mediatizare a „înlocuitorilor” – cea mai bătaoară la ochi fiind înlocuirea prin mediile universitare post-decembriste a lui Mircea Eliade, „cel mai mare istoric al religiilor din secolul XX”, prin I.P. Culianu, fost profesor de română (în Olanda, 1976-1986) și de italiană (în SUA, 1988-1989), aflat pe punctul de a fi angajat ca profesor asociat de istoria religiilor (1990-1991) la Chicago în momentul asasinării sale din 21 mai 1991 (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Micșorarea lui Eliade și gonflarea lui Culianu*, în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 266/2013, pp. 7-8 și nr. 267/2013, pp. 5-6, sau <https://fr.scribd.com/doc/179318328/IsabelaVScrabaMicșorareaEliadeGonflareaCulianu>) –, se pare că s-a găsit și pentru Părintele Arsenie Boca, „unul dintre cei mai mari teologi-duhovnici ai neamului românesc” un înlocuitor. Chiar în persoana lui Teofil Părăian (1929-2009) de la Mănăstirea Brâncoveanu. Fiindcă în vreme ce chilia Părintelui Arsenie Boca (1910-28 nov.1989) din stăreția veche de la Sămbăta e [permanent] „în lucru” (apud. Părintele Mihail de la Mănăstirea Brâncoveanu) și nu poate fi vizitată, chilia arhimandritului nevăzător poartă o placă cu litere aurite și este oferită spre vizitare, iar în București, la Pangarul de la Patriarhie nu exista (în ianuarie 2012) expus spre vânzare nimic legat de numele Părintelui Arsenie Boca

La Sămbăta de Sus, poza lui Teofil Părăian tronează și la izvorul făcător de minuni numit „al Părintelui Arsenie Boca”. E pusă chiar la intrare, luminată de o candelă pe măsuta din dreapta, în timp ce poza Părintelui Arsenie e agățată de stâlp în stânga. E drept că în cazul acestui „înlocuitor” n-a trecut suficientă vreme spre a se vorbi de „paradigma Boca-Părăian”, cum se vorbește în târgul Ieșilor (la Universitate) de „paradigma” (decan N. Gavriluță) Eliade-Culian’ sau prin universitatea din București de „modelul” Noica-Liicean’.

Supărat că Părintele Arsenie Boca niciodată nu l-a ținut de vorbă (apud. Bogdan Juncu în vol. *Părintele Arsenie Boca. Sfântul Ardealului*, alcătuit de Romeo Petrașciuc, Ed. Agnos, Sibiu, 2012, p. 155), Teofil Părăian nu i-a fost nicicând „admirator” (22 aug. 2001). Aceasta nu l-a împiedicat însă a prelua spre difuzare multe cuvinte duhovnicești ale Părintelui Arsenie Boca (vezi vol. *Părintele Arsenie Boca. Sfântul Ardealului*, pp.33-51).

După o mărturie a arhim. Paisie Tinca (n.1931) de la Sămbăta de Sus, Părintele Arsenie Boca (pe când era stareț la Mănăstirea Brâncoveanu) a curățat acel izvor (făcător de minuni) „care era plin de frunze și murdar” (vezi vol.: *Fost-am om trimis de Dumnezeu*, Sibiu, Ed. Agnos, 1912, p.155), și a făcut din izvorul (curățat cu mâna lui) locul unde obișnuia să se roage izolat de mulțimea de oameni care veneau la Mănăstire, apa devenind „sfințită de rugăciunile Părintelui Arsenie” (vezi *Mărturia din Țara Făgărașului...*, Ed. Agaton, Făgăraș, 2004, p. 74).

Și în această privință părerea nevăzătorului Părăian (ajuns călugăr la Sămbăta de Sus după mutarea la Prislop a Părintelui Arsenie Boca) diferă substanțial. Fostul stareț Arsenie Boca doar ar fi văzut izvorul semnalat de un frate de la mănăstire: „S-a dus Părintele la izvor și a văzut că e apă bună. Ani și ani izvorul acesta a rămas așa, fără să se îngrijească cineva să facă acolo niște bănci și o masă. Acestea le-a făcut Părintele Efreim. Nu el personal, ci a angajat niște oameni” (T. Părăian în vol.: I. Gînscă, *O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie Boca în 800 de capete*, Cluj, 2002, p. 210).

Într-o conversație cu Mitropolitul Antonie Plămădeală, Teofil Părăian și-a amintit scene din copilăria proprie când bunica-i zicea „hingher (/„horeriu”) și mișel”, un vecin fiind de părere că „nu-i botezat bine”: „pe ăsta să-l duci la popă, să-i mai citească ceva, că nu i-a zis toate” (vezi Teofil Părăian în vol. *Părintele Arsenie Boca. Sfântul Ardealului*, Ed. Agnos, Sibiu, 2012, p.40). La Mănăstirea „Sub Piatră” mediatizat nevăzător a spus că Părintele Arsenie Boca (prevăzându-i probabil viitoarea postură de „înlocuitor”) îl întrebase în 1942 dacă i-a venit vreodată în minte să omoare un om.

Geo Galetaru – „Întâmplările simple”

Poet grațios, maestru al metaforelor subtile, Geo Galetaru („Întâmplările simple”, editura Eurostampa, 2014) nu-și trădează stilul care l-a consacrat, chiar dacă poezia multora a migrat recent spre alte tărâmuri ale comprehensibilității, din nevoia urgentă de-a rezona, cu orice preț, cu cititorii. Dar el nu este născut în zodia febrei căutări de cuvinte potrivite, ci rămâne fidel „întâmplărilor simple” care îi marchează viața și îi sunt sursă de inspirație: „timpul și depărtarea, un tipăt peste mările din vis, un zbor înalt în inima celui care tace” (*Timpul și depărtarea*).

O altă sursă de inspirație a poetului cu suflet de copil este și visul, pentru că, după cum spune el, „în vis e totul”, „văile cu maci” și „cerul ca o cărare albastră”. Dar niciun vis nu este posibil fără inima care aleargă, aleargă... până „inima mea să alerge nu mai știe”, rămânând „ca o valiză uitată-ntr-o gară pustie” (expresie care devine și titlu de poem), „în care călătorii și-au lăsat cândva amintirile / ca pe niște saci goliți de răsuflarea iernii” (*Întâmplările vieții*).

Nietzsche spunea că viitorul aparține celor care au memoria lungă, iar Geo Galetaru nu pare a-l contrazice: „memoria este o sărbătoare a ființelor victorioase”. Însă „chipurile cu care am cucerit singurătatea” ar sugera o îngenucherie „în țara hazardului, acolo unde se nasc elanuri contradictorii”, o tristețe îndulcită de „gloria celui ce știe să piardă”.

Mulți se întreabă ce este poezia. Ca și „Vecinul Emanuel”, care este un „avocat” al cerului ce se desparte de pământ, confirmând versurile poetului din poemul *Cât timp*: „vom avea de toate cartofi și semințe / dezastre și micile secunde ale nemuririi / cât timp cuvântul va sta între noi / ca o sabie de aur.” Cuvintele înseamnă, pe lângă timp, și distanțe (*Distanțele se măsoară în cuvinte*), în momentul în care „fericirea are gust de întâmplare târzie / și am uitat deja cine vorbește, cine tace”. Ce este poezia, se pare că numai poetul știe, pentru că el simte cuvintele când vin în zori, „cuvinte care spun despre toamnă”, iar „pagina goală se umple de sânge”.

Nu putem fi de acord cu pesimismul poetului care crede că „nu putem schimba nimic”, pentru că tot el ne mărturisește că „ai fi putut învinge conceptul unei depărtări fără vârstă / cu surășul tău provizoriu”. Doar provizoriu? Ne-ar plăcea să vedem, în acest caz, un poet mai optimist, care percepe fericirea ca pe o perpetuare a zâmbetului. Tonul egal al poemelor lui Geo Galetaru și pesimismul lor nu reprezintă o rețetă a fericirii și ne lasă un gust amar. Omul a pierdut multe bălăii, a pierdut deja și războiul?, iar poetul seamănă cu muribundul de pe câmpul de luptă. Unde sunt întâmplările acelea simple care te fac încă să vibrezi, să exulți? Unde este iubirea, cea iubire ca un pod de flori între inimi? De ce aceste poezie, scrisă într-o manieră impecabilă de un poet atât de sensibil și cerebral, să fie doar „memoria unui fluture însângerat”? Căci fluturile este simbolul sufletului, iar sufletul este izvorul de optimism și speranță al lumii. Ce s-a interpus între inimă și suflet?

Ionuț CARAGEA

Despre săvârșirea din viață a Părintelui Arsenie Boca, arhim. Părăian credea că de la rinichi „i s-a tras sfârșitul. Apoi, la 79 de ani, nu se mai pune problema din ce pricină ai murit. Mori, că moare lumea la 79 de ani și mai devreme” (T. Părăian citat în rev. „Discobolul”, Anul XIII, Nr. 154-155-156, oct.-nov.-dec. 2010, p.274). Dacă s-ar fi dus pe 4 dec. 1989 la înmormântarea Părintelui Arsenie Boca, ar fi aflat de la parohul Bisericii Drăgănescu (între 1937-1999, întemnițat și el fără vină înainte de 1964) despre omorârea Părintelui Arsenie Boca (vezi mărturiile publicate de ing. Ioan Cișmileanu din Făgăraș), preotul Savian Bunesco fiind, alături de călugărul Pantelimon Munteanu, unul dintre cei care au vorbit în cunoștință de cauză despre schingiuirea la 79 de ani a Părintelui Arsenie, pe care securiștii bătuși l-au dus apoi să moară la Sinaia (vezi și volumul de mărturie editat de Romeo Petrașciuc sub titlul *Părintele Arsenie Boca: „Fost-am om trimis de Dumnezeu”*, Sibiu, Editura Agnos, 2012, <https://fr.scribd.com/doc/123632180/2012-PARINTELE-ARSENIE-BOCA-FOST-AM-OM-TRIMIS-DE-DUMNEZEU>).

Isabela VASILIU-SCRABA

RADAR

Mihail Sadoveanu, un scriitor „reeducat”? (I)

În amurg de carieră, având în spate o impozantă operă, de indiscutabil rafinament stilistic, deducit la o viață tihnită, boierească, ritmată patriarhal, cu evidente tabieturi (inclusiv narative), dezinteresat de politic, plonjând – ca ins enigmatic, asincron, atemporal – într-un contemplativism rupt de tensiunile epocii, iubind ceremonialul, Sadoveanu părea a suna retragerea. Chiar dacă avea încredere în „evoluția nobilă a democrației” și cutezase, între apropiatii, având informații pe filieră masonică, a condamna „dezmățul bolșevic”. E drept, atacat dinspre dreapta, se refugiase la Valea Frumoasei, unde va izvedi, în anii inflagrației mondiale, *Poveștile de la Bradu-Strâmb* (1943) și *Anii de ucenicie* (1944); anterior însă, cărțile îi fuseseră arse și aceste execuții publice l-au măhnit și, desigur, l-au îndemnat, lipsit – ciudat – de reacție față de tragediile țării, să părăsească scena. Ca „exercițiu de retragere” (1, 310), exploatarea unui filon fabulos, mitul vechimii și o „natură istorizantă” (M. Ralea), ele n-aveau cum vesti brusca sa convertire, incredibila disponibilitate și alinierea promptă la exigențele propagandei roșii. Adeziunea, presupune Eugen Negrici, ar fi fost, totuși, „o decizie dramatică” (2, 86). Cert e că, în epocă, făcând saltul de la antibolșevism la acea „altă evanghelie a lumii nouă”, cu ale sale „explozii de lumină” (*Constituția URSS*), Sadoveanu dobândește statutul oficial de *prim-scriitor al țării* (3, 321). Se alătură, „fără rezerve”, regimului impus de ocupant, dobândește funcții importante, fiind vicepreședinte al Prezidiului MAN (1947-1961) și președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor (1956-1961), deschide lista „merituoșilor” în bilanțul lui Leonte Răutu (vezi *Dezvoltarea literaturii în RPR*, în *Scânteia*, 21 februarie 1954). Altfel spus, cel care evitase politicul într-o operă molcomă, vetustă, livrând cărți neutre (4, 706), care cântase, prin lecturi „primitive”, descifrând hieroglifele lumii orientale, „poezia peisagiului”, slăvea acum entuziast *cultura rațională* („câștiguri tehnice”) și realizările marelui vecin, *falsificându-se*. Cu evidente și căznite eforturi de adaptare, suportând reproșuri ideologice. Să ne amintim, de pildă, de Ofelia Manole, cea care îi denunța lipsurile, insinuând că Sadoveanu l-ar fi copiat pe Korolenko. Dar regimul avea nevoie, în efortul de statuare a „clasicismului socialist”, de numele mari, încât *recuperarea clasicilor* devenise o urgență, obligând la „o reglare a tirului” (3, 320), conformă rețetei proletcultiste. Atmosfera literară productivă și stimulentele consistente îmbie pe zeloșii oportuniști. Compromisul revenirii, reintrarea în circuit, tentează și rentează. Profitorii se înghesuie, articolele și volumele sunt bine stipendiate, comisarii ideologici veghează. Unii aleg tăcerea, nu puțini cunosc „binefacerea” detenției, alții (numeroși) practică un entuziasm politic simulat. Dar cei omologați de regim, girându-l, de fapt, își asigură supraviețuirea literară, se bucură de mari onoruri, traversând „viclenia” evenimentelor (după o sintagmă predistă). Firesc, și Sadoveanu își aduce „obolul”; dar el va trebui „ajutat”.

Intellectualii, constata M. Ralea, sunt „debitori” mulțimilor. Or, urgența sarcinilor din RPR, centrate pe *munca educativă*, vizau – în opinia lui I. Chișinevschi – „reînarmarea” vechii intelectualități și construirea uneia „noi”, odată cu reconfigurarea compoziției de clasă. Se vor găsi mereu scriitori avortoni și condeie obediente, respectând linia ideologică. Totuși, să notăm că însuși Sadoveanu, răspunzând unei anchete (v. *Unde merge literatura?*, în *Tribuna poporului*, decembrie 1944), constata că „intelectualitatea se dovedește reacționară”. În repetate ocazii, ea manifestă egocentrism, indiferență, oportunism etc.; încât, suspiciunea și vigilența copoilor ideologici sunt de înțeles în efortul de reeducare, reexaminând rolul intelectualilor și angajarea lor politică. Nici Argezi nu rostea cuvinte mai măgulitoare, reamintind că „pătura intelectuală nu a prea suferit niciodată de un excedent de caracter”.

În acest context, când rezistența unora și obediența altora coexistă într-un straniu concubinaj, când cenzura intervine prompt, admonestând și sancționând pe cei care „ocolesc” (cum scria Ov. S. Crohmălniceanu) lupta de clasă, spiritul revoluționar, rețeta realismului socialist etc., replica sadoveniană contează enorm. Desigur, putem vorbi în cazul ilustrului prozator de un tenace *tropism răsăritean*. Având plăcerea evocării, făcând – prin integrala Operei – o radiografie a sufletului colectiv, reconstituind memoria afectivă a faptelor și replierile din fața vitregei Istoriei, el, dintotdeauna, s-a manifestat sensibil (în scris) față de problemele „obidiților” vieții. Dar abia prin *Caleidoscop* (1946), depășind impresii din Uniunea Sovietică, din acea „lume nouă”, transcriindu-și cu naivitate jucată „emoțiunile” încercate, elogiind „plugul

progresului” și copleșitoarele realități și realizări sovietice, el construiește un tablou idilic, depășind semnificația unor texte de adeziune. Orientalismul său era vizibil în *Fantazii răsăritene* (tot din 1946), iar conferința *Lumina vine de la Răsărit* (culeasă într-o broșură ivită la *Cartea Rusă*, în 1945) lăsa să se întrevadă „modelarea sovietică” (4, 711) și, străveziu, conotațiile masonice. Având informații pe această filieră (bănuim), Sadoveanu se pregătea pentru inevitabila *sovietizare* a țării, despărțindu-se de vechile opțiuni și străduindu-se să „evolueze”, în ton cu directivele de partid.

În producția tematizată a epocii, încorsetată ideologic, *Mitrea Cocor* (1949) nu era doar „o demonstrație de adeziune” (1, 318) la *noua religie*, pe potriva înnoirilor salutate triumfalist, ci chiar „un manual de reeducare” (1, 316), mălureni parcurgând, sub conducerea fostului prizonier, „drumul spinos al înțelegerii”. Examinat în acel peisaj prozastic (pauper), romanul sadovenian putea fi un model de măiestrie artistică, respectând preceptele realismului socialist, invocat obsesiv la Școala de literatură, intens popularizat; peste ani, el devine un produs „rușinos”, întreținând o „senzație vomitivă” (2, 88). Cu o paternitate dubioasă, taxată de unii comentatori drept o „operă colectivă”, *aventura (legenda) Mitrea Cocor*, inițial, o navelă pentru *Albina*, aduce în prim-plan un personaj „fără ideologie”, nota I. Cristoiu (5), un răzvrătit natural (4, 708), crescut pe tiparul vechilor eroi sadovenieni; și care, ne asigură autorul, „începea a pricepe” (*vede, înțelege și învață*), pregătind *saltul ideologic*, urmând un ferm itinerar simbolic (politicește judecând), constata Marian Popa (4, 709).

Sărbătorit cu fast, ascultând de comanda politică, acceptând șirul compromisurilor și abdicărilor, Sadoveanu pare stăpânit de „voința de autodistrugere” (1, 319), abandonând valorile pe care mizase altădată. În „pană” fiind, el alege soluția demolatoare a rescrierii unor cărți. *Păuna Mică* (1948) fusese, însă, criticată, „tovărășia” de acolo dovedindu-se – sesiza inclementul I. Vitner – „necorespunzătoare realității”; mai mult, evidenția ignoranța politică a convertitului, recomandând prin acel falanster o utopie agricolă (autarhism), străină de linia oficială. Nici politizata *Nada Florilor* (1950), *Clonț de fier* (1951) sau, mai apoi, *Aventura în Lunca Dunării* (1954) nu impresionează. Ca să nu mai vorbim de romanele neterminate *Lisaveta* și *Cântecul Mioarei*. Concluzia lui Nicolae Manoleascu sancționează deruta anilor de amurg: „puținul publicat” în perioada de după război, scrie criticul, este *lamentabil*, deopotrivă literar și moral (6, 598). Totuși, o nedreptate se strecoară în această judecată-ghilotină. M. Sadoveanu rescrie *Șoimii* și publică, în 1952, *Nicoară Potcoavă*, categoric o capodoperă a senectuții, chiar dacă împănată cu arhaisme slavone. Cu observația că sovietizarea postbelică, elogiată publicistic, convoacă aici romanesc o pledoarie filorusă, un „federalism slavizant” (4, 711), slăvind internaționalismul și prietenia de veacuri cu marele vecin, ca „text de linguire a ocupantului”, cum s-a spus.

Bineînțeles, cameleonismul sadovenian, succesele renegării au fost taxate în consecință. Dacă reacțiile exilului au fost vehemente, în țară astfel de comentarii (până la „viraj”) vizau îndeosebi arghirofilia și oportunismul. Argezi ne dădea asigurări că autorul *Fraților Jderi*, „a supt la toate țățele politice” (3, 279), Sadoveanu nepublicând fără a fi plătit. Reconstituind atmosfera unei ședințe „memorable”, prezidată de un Sadoveanu seniorial, „deghizatul” Ovid S. Crohmălniceanu constata că marele poet era neinteresat de „necazurile ideologice ale breslei” (7, 66), chit că tot el a obținut o generoasă lege a drepturilor de autor. În schimb, un Pamfil Șeicaru vedea în Sadoveanu „un om cu ascunzișuri sufletești”, „o moluscă”, un „bivol fericit”, care „n-a ars nicio credință” (4, 712). Judecăți rele, verdicte greu de clintit, care, vizând moralitatea omului, riscă să transforme opera (cândva îmbrățișată cu fervoare hagiografică) într-o anexă, eclipsând-o sau aruncând-o în uitare. Sanctificatul scriitor, supus reeducării în primul ciclu al comunismului împământenit, a plătit – credem – *un tribut inutil*. Tot ce a creat după reconversie nu poate egala proza anterioară, recunoștea sec Al. Piru (8, 305).

*

Dezinteresat, spunea, în intervalul interbelic de căutările febrile ale epocii sale literare, neatins de moda sincronizărilor ce băntuiau clipa, Sadoveanu părea de o senină și impunătoare independență. Eticheta precarității culturale l-a însoțit lungă vreme, tocmai fiindcă scriitorul nu participa la frământările și căutările contemporanilor. El folosea alte izvoare decât cele vestice. Un *homo pars naturae* trăiește în paginile sale; confruntat cu insatisfacțiile civilizației, cuprins de grele amărăciuni, omul sadovenian se retrage benefic într-o natură tămăduitoare. Mentalitatea paseistă a scriitorului binecuvântează această superioară înțelepciune, *ritmată cosmic*, recuperând pentru om reala demnitate. Chiar dacă soluția e utopică, o *poezie ancestrală* domină evocările

sadoveniene, pătrunse de duioșie compasivă pentru o „epocă obscură și eroică”, de mult dispărută. Meditațiile sale naturiste „paralizează” barbaria mașinistă. Natura izbăvitoare se opune vârtejului schimbărilor, proiecțiilor tenebroase ale orașului malefic. Deslușim aici o reacție sentimentală, o nostalgie pentru o îndepărtată stare edenică care nu va propune, însă, retragerea din civilizație. Inevitabilitatea procesului civilizatoriu îl obligă pe scriitor la o constatare dureroasă: pierderea vârstei fericite, scufundarea paradisiacului. Himera poporanistă nu l-a părăsit pe Sadoveanu; gestul reclusiv al omului natural nu vrea să condamne satul civilizat, ci alterarea specificității, pervertirea înțelesului umanist al inițierii, hipertrofia „formelor fără conștiință”.

Pentru a descifra poziția sadoveniană, lectura jurnalului său olandez e lămuritoare. Sadoveanu vorbește pe un ton neutru, constatativ, despre o țară agricolă și pastorală, care a ieșit dintr-o existență elementară. Prozatorul se va recunoaște și un iubitor al progresului tehnic, fără a dori să-și așeze „căminul liniștii” într-un teritoriu al artificului, geometric, stăpânit de măreție și răceală. Cartea despre Olanda, urmarea unei călătorii din vara anului 1927, înlătură imaginea unui Sadoveanu conservator, elogiind o lume încremenită, slăvind țărănul „înfricoșat de lumină”. Faptul că drumul spre Olanda trece prin județul Alba, într-o expediție după cocoiși de munte, la Prigoană, este un semn; rătăcind prin munții noștri, nestricăți de mașinism și civilizație, scriitorul respinge „țara orașelor”: nouă, factice și balcanică. Disocierile sadoveniene sunt ferme; niciodată – scrie Sadoveanu – ceremoniile grave ale țărănului nostru nu pot fi asociate balcanismului. Și încă mai convingător: „poporul cel mare e temeinic și tare așezat pe o tradiție și pe o orânduială a lui”.

S-a vorbit cu insistență despre revizuirele sadoveniene, mânuindu-se argumentele „rescrierii” unor cărți: *Împărăția apelor* devine *Nada Florilor* (iar inițierea devine și politică), materia *Priveștiștilor dobrogene* trece în *Aventura în Lunca Dunării*, *Șoimii* din 1904 oferea baza romanului din 1952, *Nicoară Potcoavă*. Acum, materia erotică e prelucrată pe vectorul unui conflict politic, invocându-se – de către exegeți – revelatorul unei gândiri maturizate ideologic, trecută prin experiențe decisive. Reamintim, însă, că tropismul răsăritean sadovenian nu e conjunctural: ruptura pe care au sesizat-o unii examinând producția scriitorului după „Eliberare” (Sadoveanu refuzând „opozitia mută”) ignoră organicitatea unei opere și preexistența unor teme în imaginarul sadovenian. Cazul Nicoară este elocvent. Voluptatea cugetării, confiscând maturitatea sadoveniană, împinge povestirea istorică scrisă la aproape jumătate de secol după apariția *Șoimilor* pe o altă linie: acțiunea trenează, semnificația nimează evenimentul, ochiul scriitorului privește etic și mai puțin psihologic. Altfel spus, narațiunea devine meditație. Ca operă rezumativă, „de sfârșit” (cum o aprecia Constantin Ciopraga), *Nicoară Potcoavă* face cu *Șoimii* perechea ce confirmă o idee a lui Montaigne, surprinzând viața „în doi timpi”: acțiune și reflecție. Zburdălniciile erotice ale tinereții fac loc melancoliei, ascezei în luptă cu destinul. Deși om de arme, taciturnul Nicoară îmbogățește galeria reflexivilor. Trece prin învățătură la Bar (în contact deci cu etica renașcentistă), el este un vizionar: înțelege temeuriile lumesti și vitejiile oamenilor de altădată, dar provoacă istoria mână de un „vis al noroadelor”. Nicoară privește în viitorime, convins că – fiind ins pieritor – nu va pieri deplin.

Or, „timpurile nouă”, lumea ce ieșea din întuneric au trezit adeziunea imediată a scriitorului. Cel ce nu se sincronizase cu epoca, părănd scos din timp, plutind peste vreme, s-a angajat în tumultul ei, regăsind lumea Răsăritului. Prestigiul sadovenian era un argument; necitit în profunzime, dar omagiat, Sadoveanu funcționa, printr-un ciudat paradox, ca *model*, în pofida programului utopic. Sadoveanu nu s-a retras, da tonul optimismului politic, dar continua să privească îndărăt. L-au interesat nu aluviunile vremii, ci duhul locurilor; structural un răsăritean, Sadoveanu nu cunoaște înnegrările slave. El nici nu trăiește în istorie, ci în absolut, opera sa fiind o stinsă chemare de corn, un recviem al naturii într-o blândă lumină de toamnă.

Adrian Dinu RACHIERU

(Continuare în pag. 22)

Maria Banuș și obsesia plafonului social-politic

„Plugul,
strungul și condeul
Au
pornit să chiue
Și-
au pus flori la pălărie
Și
văzduhul țiuie!”

Cu *Însemnările mele* (vol. I: 1927-1944; vol.

II: 1945-1999), Maria Banuș, unul dintre „toboșarii mai delicați și foarte convingători”, să admitem cu ea, ai stalinismului și realismului socialist, iese din conul gros de umbră care s-a așternut nu tocmai întâmplător după moartea fizică survenită în 1999 și, dacă nu agită mai serios, cum sperau poate unii, spiritele nostalgice, măcar ridică, iacătă, din nou, problema... „centenarelor discrete”. Poeta înfrățirii și jubilației zgomotoase a „plugului, strungului și condeului” s-a născut în 10 aprilie 1914. Din „notele și comentariile” (altminteri, extrem de sărace și, uneori, cu erori) ale îngrijitorului ediției – Geo Șerban – aflăm că textul a fost stabilit anevoios, după mai multe caiete manuscrise lăsate în păstrare de poetă, la Paris, lui Petre Banuș, fiul cel mare. Dar, chiar și așa, citite cu atenție, se pot observa din capul locului măcar două lucruri. Primul ar fi că Maria Banuș nu încredințează caietelor decât consemnări *post festum* ale evenimentelor; arareori, din acest simplu motiv, însemnările au jvung și reușesc, realmente, să fie la zi... Al doilea, că varianta lăsată în manuscris (cu rare excepții) nu e, evident, și prima lecțiune a textului. Ce ar însemna acest lucru? Mai întâi că Maria Banuș nu le-a scris, ca un mare scriitor, în primul rând, pentru valoarea lor de document memorialistic, ci, în mod expres, pentru „posteritate”; apoi, că ele sunt „făcute și drese” la greu, așa, de fapt, cum sunt rafistolat majoritatea „jurnalelor”, „memoriilor” și „amintirilor” foștilor demnitari și scriitori ai regimului comunist, de care sunt pline librăriile din România în ultimii ani. Un singur exemplu privind caracterul lor de prefabricat: dacă despre perioada stalinistă, „apusă”, poeta scrie total decontractată, cu aplomb, chiar, când vine vorba de a fixa în *aqua forte* vreo trăsătură a cine știe cărui exemplar al bestiariului de epocă, cu cât *Însemnările* curg în ceașism și prezent, cu atât ele devin mai conformiste, mai devitalizate, anodine și superflue, poeta trăind cu acuitate nu numai drama propriei „nimicnii literare”, dar și pe aceea, cum bine sesizează ea însăși, de „edec tolerat”. În septembrie 1987, autoarea infatuatului volum de strigăte *Ție-ți vorbesc, Americă!* (1955) înregistra în *Însemnările mele*, fără niciun echivoc, într-o notă de o duritate extremă: „Ratarea mea ca scriitor, din motive lăuntrice (s.n.), așa cum mă tem că se va rata Tudor (fiul cel mic, graficianul Tudor Banuș, n.n.)”. La Premiul „Herder”, care i s-a decernat în 1989, ca și Adrian Marino, Maria Banuș n-a ținut niciodată cu adevărat, „cunoscând” bine „complicatul” mecanism de influențare a stafului *Fundației Alfred Toepfer* cu sediul la Hamburg, în Germania, cel în mâinile căruia stătea, în fond, „documentația” unei asemenea decizii.

După cum se știe, realizatoarea antologiei *„Din poezia de dragoste a lumii”*, Ed. Minerva, 1974 (poate cel mai stimabil act artistic al Mariei Banuș), a debutat răsătorit în 1937 cu volumul *Țara fetelor*, când a atras imediat atenția criticii prin nota senzual-erotică a unei poezii de un vitalism și o prospețime rar întâlnite. Spre deosebire de un congener, ca Mihai Beniuc, cu care viața ei de poet proletar și soldat al Partidului unic se împletește adesea, dar pe care abia dacă îl pomenește în *Istoria* mare a literaturii din 1941, G. Călinescu este imediat cucerit de „vitalitatea fetei de «optsprezece ani», trăind sufletul prin simțuri”, cea care „scoate o poezie a tactilului”, „cu ingenuități carnale aproape teribile uneori” (vezi G. Călinescu, *Istoria Literaturii Române de la origini până în prezent*, Ed. Fundației pentru literatură și artă, 1941). Până în 1950, când apar *Tezele provizorii de istoria literaturii române* (coordonator, se pare, Mihai Roller), și în care Maria Banuș este așezată în rândul „poeților adevărați”, alături de Ion Păun-Pincio, Theodor Neculuță, Raicu Ionescu-Rion, Alexandru Sahia, A. Toma, Dan Deșliu sau Mihai Beniuc, fiica bancherului Max Banuș, intrată în mișcarea muncitorească în jurul vârstei de 20 de ani, mai publicase încă două volume de poezii, respectiv, *Bucurie* și *Fiilor mei*, ambele în 1949. În ele, poeta o virase simțitor spre cântecul revoluționar „sub tancuri” și susținerea cu toată forța a politicii partidului muncitoresc român de promovare a unei literaturi noi, prin înfierarea creației *decadente, snoabe și descompuse* a unor precursori (pe „linia Pillat-Voronca”, nu?) dintre cele două războaie mondiale. Dar, nu pentru merite literare, în primul rând, s-a bucurat Maria Banuș de un tratament preferențial din partea tovarășilor. Ea însăși nu se autoiluzionează nici o clipă în această privință. Înaintea audienței din septembrie 1963 la Răutu, vechiul camarad Peter (Petre Năvodaru, fost membru al C.C. al Apărării Patriotice, n.n.), învățând-o ce să invoce în favoarea sa în fața liderului

comunist, o convinge că de fapt ceea ce contează cu adevărat pentru partid e că am fost gazdă, am transmis și am păstrat materiale de partid, casă conspirativă, am găzduit un om condamnat la moarte, știind că e condamnat etc.” Adevărul este că, deși corespondentă la „Scântea”, organul cel mai influent al politicii PRM și, apoi, PCR, colaborator asiduul la „Contemporanul” lui George Ivașcu, preferata postului național de radio și conferențiar din oficiu, la toate parastasele regimului, despre creația Mariei Banuș nu s-au înghesuit să scrie prea mulți cronicari; în afara, bineînțeles, perversilor agenți de influență evrei ai partidului: Paul Georgescu, Ovid S. Crohmălniceanu, Silvan Iosifescu... Nicolae Manolescu a schițat la cererea poetei o prefață destul de favorabilă creației acesteia abia în 1989, iar, în 1990, găsea în *Fiesta* semne vizibile ale revenirii și renașterii poeziei ei la standardele și nivelul creației din *Țara fetelor!* Mai tolerant, Paul Cernat considera recent că *realismul socialist a fost emulat doar o vreme de Maria Banuș*, în timp ce Nora Iuga, la festivitatea lansării *Însemnărilor mele* din 10 aprilie 2014, în prezența fiilor poetei, Petre și Tudor Banuș, abătând atenția tuturor, a spus fără să stea prea mult pe gânduri că omagiata „a fost un om absolut excepțional. O femeie atât de cinstită și de deschisă”. Cât de „deschisă”, mă întreb eu, fără urmă de *parti pris* politic, să fi fost această „poetă a tactilului” care în calitate de corespondent al „Scântei”, participând la *Procesul bandei de sabotori și diversioniști* intentat în 1952 lucrătorilor de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, a scris că pedeapsa cu moartea a acestor inculpați i se pare prea ușoară? După ieșirea din închisoare, pe la mijlocul anilor șaizeci, unde fusese internat pentru că ar fi pus pe note nu știu ce cântec reacționar, cunoscutul tenor Ion Luican (ulterior simplu cântăreț de muzică populară) îmi spunea că Maria Banuș și nu altcineva a fost la originea interzicerii, în 1949, a cântecelor așa-zis legionare cu „foaie verde”... Nu vreau să continui...

Nu, Maria Banuș nu a fost o inocentă, și, cu atât mai puțin, o sfântă. Încă din primele pagini ale *Însemnărilor...* (1945-1949) ea se declară, de pildă, o admiratoare a Constanței Crăciun, una dintre cele mai vechi activiste PCR, cea care a avut, printre altele, un rol esențial în „salvarea” și formarea intelectual-politică a unui lider comunist ca Gogu Rădulescu, cel mai „apropiat” activist de partid și cel mai „calificat” apărător al „drepturilor” intelectualilor din stucturile elitiste de conducere ale partidului comunist român, inclusiv un protector apropiat al Mariei Banuș și al tuturor „rataților” partinici din deceniul șase. În felul său, Maria Banuș a fost ea însăși un înaintaș al partidului, ba încă unul ferm convins că poate schimba lumea și instaura, alături de tovarăși, dreptatea... O dreptate, desigur, așa cum au mers lucrurile în tot lagărul comunist, a unui grup de privilegiați oneroși care își puteau permite, în numele unor simple substantive pompoase, ca „libertate” și „onoare”, pe care le agita când și când, orice; de la case cu servitori și bone în cartierele rezidențiale ale Bucureștiului la voiajuri în străinătate, și de la editarea cărților și traducerea lor în alte limbi (un moft, în fond, dacă luăm în discuție valoarea intrinsecă a textelor livrate) până la ștegeria împrumuturilor uriașe de la Fondul Literar. Toată viața, sub dictatura comunistă, fără nici o muștrare de cuget, vizavi de situația poporului care suferea de foame, Maria Banuș a profitat cât a putut. Premiata ca propagandistă cu moț a partidului și scutită de impozite, i s-au pus la dispoziție burse, a beneficiat la discreție de călătorii de „documentare” (evident, de plăcere), și-a făcut veacul mai mult prin stațiuni, la munte și la mare (fiindcă, altfel, nu putea „crea”...), a tăiat și spânzurat prin ședințe, a beneficiat la discreție de serviciile Gospodăriei de partid... „Acum, dezbrățați (vai!), scria Maria Banuș, în septembrie 1991, mă simt străină. În *Primăverii, în București* (s.n.). Toate «buticele» cu mărfuri oribile, de prost gust, importate de prin Turcia, Egipt, la prețuri fantastice (acum numai în lei, nu mai e voie în valută), mă oripilează. Raiul răufăcătorilor, bișnițarilor, afaceriștilor, escrocilor. În tinerețe, am crezut că putem schimba lumea, că putem realiza dreptatea. Doamne, cât am fost de naiv! Ce-am făcut din viața noastră!” Dar cine a adus în mod cinic și cu metodă populația României într-un asemenea hal de degradare umană, imaculatei Maria Banuș, bineînțeles, nu-i trece prin cap să se întrebe. Pentru ea, descreieratul regim ceușist, împotriva căruia nimeni nu a auzit încă să fi luptat, sub o formă sau alta, vreun membru al familiei sale, nu are nicio vină, atâta timp cât – e drept –, scuturat din când în când, abil, cu intervenții și audiențe, îi oferea aproape tot ce-și dorea. Până și de obținerea „plicticoaselor” vize de călătorie, rezolvate cu ușurință prin serviciul de pașapoarte al Uniunii Scriitorilor, beneficia Maria Banuș și ai ei; și asta în situația în care pentru cetățeanul obișnuit, dar cu „drepturi egale”! pe hârtie, o călătorie la Viena sau Roma era ceva, în acele vremuri, de domeniul fantasticului pur. Ce i s-a refuzat, în fond, ca reprezentant al inteligenței și propagandist „de frunte” al regimului comunist, Mariei Banuș? Nimic, probabil, dacă subliminal nu-i va fi încolțit și ei în minte (precum lui G. Călinescu, bunăoară,) accederea către cine știe ce funcție de

conducere în vârful ierarhiei politice! Oricum ar fi, asemeni atâtor „adaptabili” și profitori de profesie ai partidului unic, poeta n-a șovăit o clipă să se înfrupte din tot ce i se oferea, pe gratis sau nu, cu asupra de măsură. „Mă deprinsesem, să-mi pice totul din cer, și mana și pucioasa, notează M.B. într-o însemnare din noiembrie 1970 despre paradisiaca perioadă stalinist-dejistă. Acum, în condiții de concurență, alianță, manevre, abilități, sunt neajutorată, pe tușă, fără prieteni, fără alianțe, fără servicii – contra servicii”. După propriile măsurisiri, rețeaua de obligații și plăți față de partid de care trebuia să se achite în contrapartidă Maria Banuș se compunea, în genere, din: „referate, scrisori, telefoane, interviuri, sfaturi, șezători, manifestări culturale, ședințe, (bineînțeles) cu corolarul lor de întrebări etc”. Plus, după naționalizare, descinderile de rutină pe post de moaște în țesătoriile unde lucrau un număr mare de femei; și iarăși, în timpul grăbirii procesului de încheiere a cooperativizării agriculturii, prin locurile unde chiuutul condeielor putea lua puitul bieților plugari. Și deși, adesea, asemenea îndeletniciri îi provocau și stări de „oboseală”, poeta în chip atât de incontestabil supărată pe americani nu a ezitat o clipă să le ducă la bun sfârșit. „Și aceasta, la prima vedere, cum subliniază apăsător, neavând nici un fel de funcție, nici un fel de demnitate oficială”: din simplu voluntariat și „spirit de sacrificiu”, pentru binele comun... În preajma aniversării personale a 25 de ani de la intrarea în partid, Maria Banuș ținea să atragă atenția modul cel mai serios în *Însemnările...* anului 1961 asupra calității sale de oștean „din oficiu” al noii credințe, vizavi de tovarășii de drum, animați, mai curând de interese personale decât de partid... „E un decalaj enorm în această privință între mine și alde Beniuc sau Stancu – scrie ea –, chiar dacă ținem seama de cantitatea enormă de maculatură pe care ei o dau, dar în care ici, colo apar flori rare de o mare frumusețe. Ieri, Stancu a ținut la Casa Scriitorilor un mare discurs, în calitate de candidat F.N.D. pentru M.A.N. (alegeri 5 martie). O oră jumătate, cifre, realizări, banal, plat. Poate, poate. *Îl ține ambiția și setea de bani* (s.n.). Pentru omul acesta, era să mă sinucid, 10 ani l-am dorit, l-am visat. Gura lui arcuită mă chinuia, ochii lui tulburi-albaștri mă urmăreau. Praf, praf, deșertăciune a deșertăciunilor. Azi el e, ca și atunci de altfel, un ghem de murdărie, ambiții nemăsurate și energie monstruoasă, uscat, laș, vanitos, lipsit de scrupule, sentimental”. Bizar și simptomatic, aproape toți însoțitorii de parcurs tovarășesc ai Mariei Banuș sunt niște sclerați, plini de păcate. Invidiată, prezența Ninei Cassian o tulbură. „Arc feminin în tensiune. În luptă după pradă, după mascul. Fără scrupule” (pag. 82). Ilie Constantin: „are ceva de lichea lingușitoare și obraznică, care o să parvină, ca și Zaharia Stancu” (pag. 86). Eugen Simion, manevrabil, „la început spunea: e un volum bun, interesant. O fază nouă, tematica *Torentului* potențată. Apoi, după ce s-au exercitat unele influențe, nu i-a mai plăcut” (pag. 119). Valeriu Râpeanu: „mincinos, se lasă greu” (pag. 131). Jebeleanu: „E un psihopat” (pag. 161). Dinu Săraru mincinos, cinic lipsit de orice urmă de caracter. Pentru greșeli făcute de el, aruncă vina pe alții. La început ținea partea altui ticălos, a lui Sorin Bratu. El se dă cu cine-i mai tare” (pag. 185). Beniuc: „brutalitate, josnicie sufletească” (pag. 197). „Marin Preda la Casa Scriitorilor cu lanț de ceas pe burtă” (pag. 238). „Baranga membru C.C.; toți «refuzății» la Congresul Scriitorilor, membri supleanți: Titus, Mihnea, Brad, E. Barbu. Toți oamenii aștia pe care îi disprețuiesc pentru lipsa lor de etică în toate domeniile: profesional, cetățenesc etc. sunt talentați, muncitori, eficienți” (pag. 295). „Gogu Rădulescu s-a încurcat cu Marina Vanci (a doua soție a lui Jules Perahim, n.n.)” (pag. 293). „O figură criptică Utan ăsta, care ascunde uriașe complexe, nevroze dominate sub un surâs de samurai, lungi tăceri, un debit verbal rar, onctuos...” (pag. 322). „Traian Iancu bănățeanul director, superior în prostia lui îngâmfată și binevoitor-surzătoare, proletar-marxist-filosemită, demagogic zgomotoasă” (pag. 334). Dan Deșliu: „La douăzeci și ceva de ani, îl denunța pe Breslașu că i-a citit versuri de sertar... Pe mine mă denunță că am vorbit de-o atmosferă de «spațiu mioritic» în poeziile lui Beniuc (Blaga era pus la index). M-au chemat la biroul organizației de partid să mă judece” (pag. 568). „Dulea (vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste) un ticălos. Un zbir cultural, un mare mincinos...” (pag. 575). „Moses Rosen: om al securității și al lui Ceaușescu – bun organizator, satrap cu mânie de fier” (pag. 575). Înconjurată și trăind, până în 1989, în climatul fetid al unei asemenea faune, Maria Banuș nu s-a izolat și nu s-a dezis niciodată în mod ferm de tezele partidului comunist. A continuat să scrie, chiar dacă a făcut-o cu conștiința acută a faptului că sucombă pe zi ce trece ca scriitor, neavând nici forța și nici curajul („din pricina copiilor”, nota la *1 aprilie 1965*) de a lăsa o mărturie cinstită despre „legile de fier ale timpului și locului” unde și-a dus existența. Nemaiputând suporta, pe de o parte, „șablonul oficial al omului nou, cântat pe toate tonurile” de colegii mai vechi sau mai tineri, iar pe de alta, faptul că

Amintirile, învățăturile și pildele zilei de 9 octombrie¹

Bucovina, loc unde au coexistat atât de multe episoade tragice ce descriu tensiunile dintre culturi și istorie, invită la o condiție bună a lucidității. Poate că niciun alt antidot nu este atât de bun în fața maladiilor de acest gen ca acea hipermezie serenă și responsabilă – în fapt, o formă de asumare de către intelectualul-scriitor a condiției de instanță etică, pe care Laurence Langer (*Holocaust Testimonies*, Yale University Press, 1991), o numise „*insomniac faculty*”, adică un sindrom ce călăuzește supraviețuitorii genocidurilor înspre salvare și înspre avertizarea celorlalți privind pericolul resuscitării Răului. E deja proverbială relatarea făcută de Norman Manea în romanul *Despre clovni: dictatorul și artistul* (Biblioteca Apostrof, 1997): „Nicăieri, ca în România, parcă, prăpastia dintre oamenii buni și cei răi, mai mult decât atât, dintre oamenii dedicați Binelui și cei slujind Răul, nu pare mai mare. [...] Nicăieri conlucrarea nu este mai ciudată, mai de neînțeles”. Această uimire, descrisă cu acribie de autor, definește de fapt perplexitatea civilizației occidentale – prin reprezentanții ei cei mai lucizi și informați – în fața cinismului societăților post-totalitare din Est, dominate adesea de amnezie. Conlucrarea aceasta malefică, dominată de bizarerie și de imoralitate/amoralitate, atinge apogeul la nivelul intelectualității, unde generează consecințe nocive, deoarece intelectualitatea furnizează societății modele ideologice/culturale ori paradigme social-politice.

Ziua victimelor Holocaustului transnistrean a fost comemorată în Bucovina, ca în fiecare an, la 9 octombrie, prin expoziții de carte și de artă, sub genericul *Etica supraviețuirii*. Acestea fac parte din programul inițiat de mine la Consiliul Județean Suceava și Biblioteca Bucovinei începând cu anul 2006, proiectul fiind unul de durată și având ca scop cultul eroilor, omagiul adus victimelor Holocaustului și ale Gulagului bolșevic anticomunist, pedagogia memoriei antitotalitare și consolidarea societății civile și a discursului public democrat în România și în Europa post-criminală. Proiectul urmează o abordare sistematică a istoriei de nenorociri aduse planetei de nazism și de comunism, adică de cei doi gemeni heterozigoți totalitari ai secolului XX (cf. Alain Besançon, care a subliniat și unicitatea «șoah-ului»). Este știut faptul că Pactul Ribbentrop-Molotov, între Germania nazistă și imperiul sovietic stalinist, nu a fost o întâmplare, ci a subliniat tocmai afinitățile celor două „isme” și îngemănarea lor. Acest pact a demonstrat că nazismul și comunismul reprezintă de fapt o reflectare în

partidul o abandonează pe o linie secundară (nu e invitată, de pildă, la ceremonia aniversării a 40 de ani de la înființarea PCR, nu citește la festivitatea televizată de închidere a Săptămânii Poeziei din 1963, alături de Argezi, Călinescu, Beniuc, Cassian, Brad, Jebeleanu, Frunză; mai mult, e scoasă din programa admiterii în învățământul superior ori nu se regăsește în antologia pentru pionieri și școlari, apărută la Editura Tineretului, în 1968!), poeta își pune la un moment dat problema sinuciderii scriitoricești. „Dar cine se sinucide, se întreabă tot ea, și cine se salvează? Cine s-a sinucis în timpul lui Stalin? Cei care n-au publicat, care au scris cum le-a dictat conștiința sau un Surkov (membru în temuta Comisie Centrală de Control a lui Stalin, n.n.), oficial, preaslăvitul? Unde e însă marea operă care s-a copt, în umbră, și a fost scoasă la lumină în momentul potrivit?”

Maria Banuș nu are prejudecăți în privința valorii scrisului său. „M-am săturat până peste urechi de propria mea literatură de până acum și mi-e groază de efemeridele ultimilor ani, de traduceri, gazetărie, teatru, scria poeta pe la începutul deceniului șapte al secolului trecut, continuând o serie de constatări determinate de faimosul discurs al lui Hrușciov cu oamenii de cultură și artă, însă cu valabilitate până în posteritate în cazul poetei aderente încă din 1948 la tezele lui Sorin Toma privind impostura și putrefacția poeziei lui Tudor Argezi... „Am sentimentul puternic al frustării, al păcălelii, al autopăcălelii, autofierbântării. Ce a rămas? Niște poeme puhave, umflate, grandilocvente, contrare spiritului...” (pag. 187).

Dacă un creator de oarecare înzestrare la debut ca Maria Banuș s-a ratat în anii comunismului, abandonându-și, cum ar spune astăzi G. Dimisianu, „idealurile din tinerețe”, părerea mea este că s-a ratat în primul rând datorită labilității psihice (*cauze lăuntrice*) și apoi din pricina prea încărncatei dorințe de putere și avariției congenitale. Insațiabilă și plină de fierea invidiei, poeta care a trăit toată viața obsedată până la isterie de ideea „plafonului social” ce-i va apăsa copiii (!) pare mult mai interesată, în orice caz, așa cum reiese cu claritate din aceste *Însemnări...* de „înălțimea” poziției ei social-politice și, firește, de arginții decât neapărat de calitatea producției scriitoricești furnizată la comandă... Dezabuzată, după propria expresie, însă „linge bine mierea” (voiajuri, relații, editori, traduceri, colaborari etc.). „La «Scânteia» – găsim notat la pag. 251 din *Însemnări...* – iar mi-au cerut o poezie de Anul

oglină una a celuilalt. Hannah Arendt, în *Originile totalitarismului*, a fost cel dintâi cercetător de anvergură care a făcut paralela între comunism și nazism, între Gulag și Holocaust, considerând că acestea au depins decisiv de panslavism, respectiv de pangermanism.

Pe data de 9 octombrie 1941, după ordinul dat de conducerea antonesciană din epocă, au început din Bucovina de Sud primele deportări de evrei către Transnistria. Guvernarea de tristă amintire a dus o politică foarte contradictorie, prin deportarea a circa 280.000 – 380.000 de evrei români și ucraineni (dezbaterile asupra numărului exact încă sunt în derulare în mediile științifice și academice) din Bucovina și estul României, deși a salvat alte mii de oameni, din restul țării. Așadar, la 9 octombrie 1941 au început deportările evreilor din Bucovina de sud, aceste deportări fiind accelerate și forțate, având loc prin intermediul sutelor de vagoane de marfă încuiate în care s-au petrecut scene de un tragism și de o barbarie imensă. Numai în primele trei zile (9-11 octombrie) au fost deportați în Transnistria peste 5.000 de evrei, inclusiv bătrâni, bolnavi, femei și copii. Au urmat și alte mii de victime. Despre aceste momente tragice povestește în romanele sale și celebrul scriitor (originar din Suceava, Burdujeni), Norman Manea, care a fost victimă a deportării împreună cu toată familia. În prezent, acesta trăiește la New York, volumele sale au cucerit lumea și au o presă excelentă în mediile internaționale literare valoroase, a devenit unul din cei mai onești și importanți ambasadori ai României în lume, și este – prin opera sa scrisă originar în limba română și apoi tradusă –, și unul din cei mai promițători candidați români pentru un Premiu Nobel adus literaturii și limbii române. Tema Holocaustului revine și în operele altor scriitori și artiști evrei supraviețuitori plecați din regiunile Holocaustului transnistrean, de la Aharon Appelfeld, Paul Celan (devenit cel mai important poet modern de limbă germană al Europei), Dan Pagis și până la Arnold Daghani.

În România, Documentul fundamental privind abordarea științifică, politică, istorică și legală a Holocaustului transnistrean este Raportul Final. Din *Comisia Internațională pentru studierea Holocaustului din România*, care a elaborat *Raportul Final*, la cererea președintelui Ion Iliescu, au făcut parte, în epocă, numeroși oameni de cultură și de știință, din mediile academice, intelectuale, spirituale sau politice și civile: alături de domnul Elie Wiesel (originar din Sighet, *Premiul Nobel pentru Pace, 1986*), reprezentanți ai Președinției României, renumiți specialiști în istorie și științe politice din țară și străinătate, politologi, supraviețuitori ai Holocaustului, reprezentanți ai organizațiilor evreiești și rome naționale și internaționale: Tuvia Friling (Arhivist șef al Statului

Nou; iar au pretins modificări (s-o luminez undeva – «ca pe timpul lui Moraru» – îi spun lui Simionescu (*Mircea Horia Simionescu, redactor acolo*, n.n.): le-am făcut (în silă și cu silă față de mine: ca să-mi mai apară numele în *Scânteia*, să se sperie proștii, și ca să mai câștig 2-300 de lei)”. Fără o linie literară cât de cât (n-am găsit în corpul *Însemnărilor...*, bunăoară, nicăieri, după aderarea peremistă, ecoul vreunei lecturi majore, înrăuritoare) și fără discipoli (l-a desemnat bursier Herder pe un muzician!), Maria Banuș nu se relevă cititorului, cu rare excepții, decât ca un „om agitat”. Permanent frământat și tulburat, nu de împlinirea vreunui destin literar, ci de groasele scorii ale cotidianului: „Slujba lui Sorin (*soțul scriitoarei care lucra, totuși, într-un minister*, n.n.), amenințarea pensionării, intervențiile sterile, umilitoare. Precaritatea slujbei actuale: consilier. La 62 de ani va fi pensionat (prost). Pentru toate, telefoane, intervenții, anticameră. Melinte pentru apartament, nici un răspuns... Mai bine! Petre (*fiul cel mare*, n.n.) nu vrea să se lege. Pentru mașină intervenții. În cele din urmă, succes, prin Răutu (Leonte *Răutu, ideologul șef al PCR*, n.n.). Intervenții pentru plecarea lui Petre (bursă, Institutul suedez, 3 luni = 4.500 coroane). De 6 luni n-am izbutit nimic. Mi-a mâncat nervii (*în realitate, ing. Petre Banuș va pleca în cele din urmă în Suedia*, n.n.). Voiajuri nerealizate. Nici eu în Elveția. Elvețienii de la Uniunea Scriitorilor nu primesc convenția (2 ani – 2 delegații a 6 scriitori) pentru că se schimbă conducerea lor”. Fără comentarii!

Naș vrea să încheie aceste rânduri, fără să trimit, în final, cititorul la „romanul” relațiilor cel puțin „bizare”, pentru o femeie măritată, dintre Maria Banuș și jdanovistul academician Constantin Henri Ionescu-Gulian, pomenit absolut peste tot în aceste *Însemnări...* numai cu numele secret de *Richi*. Adversar neîmpăcat al lui Lucian Blaga, Constantin Noica, dar și al lui Liviu Rusu (ca să nu mai vorbesc de rolul de prim demolator în cultura de după cea de a doua conflagrație mondială al lui Titu Maiorescu și E. Lovinescu), acest Richi a fost pentru Maria Banuș când bărbatul care i-a luat locul lui Zaharia Stancu, în inima sa, când gurul fatal ce a ghidonat-o, ca pe o adevărată „fiică spirituală”, în toți anii servituții și duplicității comuniste. Dar și după, se pare...

Israel), Mihail E. Ionescu (Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară) și Radu Ioanid (Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA) – vicepreședinți, Ioan Scurtu (secretar – Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București – secretar al Comisiei), Viorel Achim (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București), Jean Ancel (Yad Vashem, Ierusalim), Colette Avital (membru al Parlamentului Israelian), Andrew Baker (Comitetul Evreiesc American), Lya Benjamin (Centrul pentru Studiul Istoriei Evreiești, București), Liviu Beris (Asociația Supraviețuitorilor Holocaustului din România), Randolph Braham (Universitatea din New York), Irina Cajal Marin (Federația Comunităților Evreiești din România), Ioan Ciupercă (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași), Alexandru Elias (Federația Comunităților Evreiești din România), Mihai Dinu Gheorghiu (Centrul de Sociologie Europeană, Paris), Hildrun Glass (Universitatea „Ludwig Maximilian”, München), Menachem Hacohen (Marele Rabin al României), Vasile Ionescu (Centrul Romilor „Aven Amentza”), Corneliu Mihai Lungu (Arhivele Naționale Istorice Centrale), Daniel S. Mariaschin (B'nai B'rith International), Victor Opaschi (Consilier Prezidențial), Andrei Pippidi (Universitatea București), Ambasador Meir Rosenne (Israel), Liviu Rotman (Universitatea Tel Aviv), Michael Shafir (Radio Europa Liberă - Radio Libertatea), Paul Shapiro (Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA), William Totok (Institutul de Istorie, Germania), Raphael Vago (Universitatea Tel Aviv), George Voicu (Școala Națională de Științe Politice și Administrative), Leon Volovici (Universitatea Ebraică din Ierusalim). *Raportul Final* elaborat de *Comisie* este textul științific de bază, consfințit de lege, privind desfășurarea și numărului victimelor Holocaustului din România.

Definiția Holocaustului luată în calcul de *Comisia științifică* și de dezbaterile publice este următoarea: *Holocaustul este persecuția sponsorizată în mod sistematic de către stat, precum și anihilarea evreilor din Europa de către Germania nazistă, aliații și colaboratorii săi în perioada 1933-1945. Evreii au fost victimele principale – șase milioane au fost uciși; au mai fost vizați pentru distrugere sau decimare rasială, etnică sau din motive naționale populațiile de romi, sinti, persoanele cu handicap fizic sau mintal și polonezii. Alte milioane, inclusiv homosexualii, martorii lui Iehova, prizonierii de război sovietici și dizidenții politici, au suferit și ei opresie și moarte sub regimul Germaniei naziste (Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite).*

Contestarea sau negarea în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia se pedepsește conform legilor românești cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi.

Mesajele ideologice din regimurile totalitare ale secolului XX au prilejuit nu doar masacre în masă, ci și manipulări și formatare ale mentalului colectiv, cu efecte devastatoare asupra umanității noastre. Evenimentele publice, dezbaterile și cercetarea prilejuite de Proiectul *Holocaust și Gulag în conștiința românească* au ca misiune tocmai deschiderea unor vectori de discuție care să permită deconstrucția rezistențelor și stereotipurilor remanente, construind o conștiință a toleranței și a bunei credințe, aptă de a garanta pacea socială din era globalizării. Proiectul are, de aceea, nu doar o dimensiune științific-istorică și social-politică, ci și una etică. O etică salvatoare, funcțională, de regăsire a omenescului pierdut.

Forța unei conștiințe apte să deceleze între toate fațetele Răului produs la noi de regimurile totalitare ale secolului XX devine exemplară la Norman Manea, care poate fi urmat ca exemplu de asumări. Această forță vine nu doar din revendicarea nedezmințită de la traumele Estului ori ale originii românești, origine față de care manifestă o adevărată fascinație (e proverbială însuflețirea cu care vorbește despre descoperirea bucuriei de a scrie după descoperirea literaturii lui Ion Creangă), ci și dintr-o tradiție culturală puternică specifică Bucovinei lui Celan și Appelfeld, modele incontestabile ale autorului *Întoarcerii huliganului*. Tocmai de aceea, *insomnia* și *hipermezia* sinelui joacă un triplu rol: întâi, sunt materia și energia literaturii, apoi devin o salvare existențială, ca în cele din urmă să reprezinte o sursă fundamentală a instanței *est-etice* post-totalitare, instanță ce potențează valoarea estetică a scrierilor. *Insomnia* lui Norman Manea este încadrabilă în acea specie de treziri care răscumpără memoria traumatizată a individului și a istoriei. La toate aceste lucruri am meditat, din nou, pe 9 octombrie. Istoria, politicul, literatura, arta și etica, și încă ceva din omenescul salvat m-au ajutat să aprind din nou o candelă în propria conștiință, pentru toți nevinovații sacrificați de „isme” blestematului secol XX. Totul se petrecea, din nou, în Bucovina, al cărei cer e străbătut din nou de constelații periculoase.

Angela Furtună

¹ 9 octombrie – În România, Ziua comemorării victimelor Holocaustului transnistrean din perioada regimului Antonescu

Ștefan Ion GHILIMESCU

21.08.2014

MIGDALE DULCI-AMARE**O placentă sexi**

Pamflet de Florica Bud

Nu intenționăm să atac iarăși un subiect minor. *Oare de ce nu ne miră că totuși o vei face, interpretând cu brio rolul mironosiței? veți mormăi, Ador Plictisiți Suplimente Alimentare Forte Și Onorante*, sărind asupra mea încă înainte de a încheia scrierea primului rând și fără să așteptați să fac primul dezacord înfiorător. Am păcătuțit, recunosc asta, alintându-mă, dornică să vă fiu pe plac. Dar ce vină am că, de fiecare dată când intru pe mail, sunt agresată de fel de fel de titluri și știri șocante? În tinerețea mea *emai-lar*ă nu se întâmplau asemenea agresiuni, pagina de așteptare, dacă nu era albă, afișa, eventual, niște peisaje minunate care îți purtau gândul spre destinații de vis.

Am pornit la scris cu gândul să atac un subiect esențial pentru omenire, ceva de genul: *Cu sau fără religie în școli? Cum să ne apărăm de comete? Se pot asigura palmele sau stelele de pe Aleea Celebrităților?, sau Cum va fi veșnicia fără noi?* Dar se pare că, fiind un autor minor, nu pot să atac decât subiecte în oglindă. Recunosc că așa fi putut alege pe cel care deplânge transformarea lui Brâncuși în *Cyborg*, pe cel cu uluirea domnului C.T.P în legătură cu acoperământul domnului Robert Turcescu sau „Proiectul Ținutului Secuiesc atacat chiar de maghiari”. Și câte și mai câte articole dintre care unele doresc să ne informeze, altele să ne pună la punct, altele chiar să ne înspăimânte de moarte.

Aproape că intrasem în mail cu gândul să îi dau în judecată pe cei de la Yahoo, care ne silesc să trecem în revistă știrile lor preferate, când îmi rămâne pe retină un început de titlu: „Cum arăta Carmen Brumă acum 20...” Adică, îmi suflă în ceafă amenințatori, ce afirma autorul acelui articol? Ceva de genul: *Nu era fecioară? Nu a fost pe lună? Nu era femeie? Nu era gospodină? Nu făcea aerobic, aparate, saună, masaj, zilnic? Nu era pământeană? Nu era iubită? Nu era însărcinată? Ei și ce-i? Pe cine mai interesează amănuntele acestea nesemnificative?* Desigur, nu vă pot duce cu zăhărelul, acum când și el a căzut în dizgrația *Consumatorului Liber Conștient*.

Și apoi nu este cazul să faceți pe îngerașii, cu toții știm subiectul preferat al bilioanelor de pagini de presă românească udate cu trilioane de litri de cerneală... care puse sub nasul și în bătaia ochilor unor cititori avizi le hrănesc dorința de *nonbârfă*. Da, pot să confirm, subiectul articolului era cel la care v-ați gândit și voi. Am aflat lucrul acesta abia pe seară, când am intrat din nou pe mail. Norocul meu că știrile persistă chiar și două zile, altfel așa fi rămas cu un mare semn de întrebare iar voi, *Avizi Cititori Nesatisfăcuți Și Cu Aldămașul Dat*, ați fi și acum cu ochii ațintiți pe cer.

Recunosc că Domnul Badea îmi era atât de simpatic, încât am suferit ca un câțel de pripas atunci când Domnia Sa a luat hotărârea, năucitoare pentru admiratoarele sale, de a se căsători. Am plâns de ciudă că mai pierdeam o partidă bună, *Noi Bătrânele Domnișoare Cu Sentimentele Zdrențuite Ca Nourii Cumulus*. Aveam atâta încredere în profunzimea gândirii sale că așa fi pariat pe măruț meu gutui că ar fi luat-o de nevastă pe Doamna Theo, dacă ar fi fost cazul, așa ca între intelectualii pentru care contează doar calitatea și nu cantitatea unui individ. Așa cum, greșos, contează pentru fotbaliștii cu bani mulți sau pentru unii actori și, desigur, pentru cei mai mulți cântăreți. Șontăc-șontăc, la acest **valău** superficialos am aderat și *nevipurile* cum ar fi craii mai în vârstă și de ce nu și tinerii potenți. Dar *Slavă Cerului!* Domnul Badea nu a fost nevoie să se sacrifice... așa că a luat-o de soție pe Doamna Brumă, nu pe motive de toamnă, ci pe motive mult mai serioase. Fără nicio legătură cu tânăra pereche, îmi vine în minte că am lecturat pe chat – este plin netul de ziceri adânci și cu tâlc, păcat că adevărul lor era valabil acum cinci sute de ani – că bărbatul care face pasul cel

mireasă de vreo optzeci de kilograme și nicidecum una de vreo cincizeci. Îmi chinui sertarul cu plăcuța „An – 1994”, ca să văd ce acțiuni importante s-au mai întâmplat atunci, în acei ani când doamna Brumă începea să se risipească în bobite de transpirație. Dar parcă este făcut, nu îmi vine mai nimic în minte. Ar trebui să caut în presa vremii. Rușinată și cu memoria debusolată, renunț. Nu înțeleg de ce nu se inventează o mașinărie în care să intre doamnele care vor să se *clepsidrească*, sau să se lepede de kilogramele în plus; mașinuța din care, după ce sunt puțin învârtite, tasate sau chiar decupate după tiparele vremii, duduițele să iasă perfecte. Vor mai fi fiind femeii care să își dorească și altceva decât acest lucru? Greu de crezut! Acum străbunicile, bunicile, mamele și însărcinatele *must* să fie... sexi! Nu ar fi rău ca doamnele care depășesc fie un anumit număr de kilograme, fie că ies din celebrele dimensiuni 90-60-90, să plătească impozit. Desigur că ar trebui să facem un referendum „Kilograme versus dimensiuni” ca să hotărască el, poporul, cum să arate „Venus – 2014”... și ce înseamnă dimensiuni antivenusiene. Un gând nu îmi dă pace și am nevoie și de aprobarea voastră, *Smerite Ajutoare de Moși și Moașe Cu Mâini Binecuvântate!* Desigur un corp frumos și plăcut se clădește din viața intrauterină. Și placenta are partea sa de vină, fără doar și poate, pentru fetițele care se nasc fără să se înscrie în standardele pomenite! Nu am știre dacă placentele pot fi grase sau slabe sau dacă diferă la mamele de băieți de cele ale mămicilor de fete. Se cere degrabă un studiu de caz pentru modificarea genetică a acestor plămumioare fertile care să țină pasul cu cerințele actualilor ani... doldora de dorințe. Dorințe, acesta este singurul cuvânt care mi-a venit în minte, deși așa fi dorit ceva mirobolant, care să vă dea gata. Noul tip de placentă să fie în primul rând... *sexos*. O placentă sexi poate să imprime nenăscutei parametrilor ideali. Răsufu ușurată că nu am făcut bube pe degete când am scris cuvântul „sex”, cuvânt „magic” care, laolaltă cu derivatele sale, indiferent dacă ne place ori ba, definește civilizația în care nu este sigur că suntem acceptați cu toții. Până aici sper să fiți în consonanță cu mine, și dacă tot ne-am hotărât să modificăm genetic aceste *plămumioare*, trebuie să gândim cu mare atenție cum să arate, cum să se comporte și mai ales, ce ar trebui să facă placenta viitorului, pentru ca pământul țării să se umple cu *Dive Perfecte*. Care zeite să arate în sfârșit așa cum își doresc atât de mult. Așa încât visul lor să le aducă în pragul sacrificiului suprem! Urmând, ca apoi, gentili, să le împărțim pe întregul pământ! Odată realizată această operație, nu ne mai rămâne altceva de făcut decât să turnăm cu forțe proaspete încă un tronson de autostradă, câteva blocuri și, la finalul finalului și al... secolului, storși de vlagă, să ne ocupăm și de economie. *Aferim!*

Corneliu Baba: Spaima

mare în vremurile noastre agitate gândește cam așa: „decât să mănânc toată viața mămăligă, mai bine să mănânc tort, cu riscul să îl împart cu prietenii”. Generoasă gândire! Dacă îți place tortul, merită să fii prietenul lui!

Mă întorc la acel articol care îl deplânge, printre rânduri, pe Domnul Badea; dacă ar fi luat-o pe domnișora Brumă acum vreo douăzeci de ani, ar fi trebuit să treacă pragul o

* Continuări * Continuări * Continuări * Continuări * Continuări * Continuări * Continuări *

Interviu Răzvan Petrescu

am nevoie de instrumente adecvate de căutare, de tip search and destroy.

Ce înseamnă dragostea pentru tine?

Păstorițe. Căpițe și căprițe. Orizontul cunoașterii. Adenina, guanina, citozina, mai puțin timina. Universul găurilor negre. De fapt, toate animalele (mi se reproșează adesea). Iubesc copacii, păsările, cerul înstelat, pur, de diamant, stewardesele care trec pe el lăsând în urmă acea minunată diră de condensare, ramurile care bat în geam la etajul unsprezece luminat de razele lunii, chiar dacă nici un plop imperial nu crește atât de înalt, poate nu-s ramuri, nici geam, nici etaj, și zac într-o poieniță. Iubesc mult ielele. Îile. Cuptorul pe care-ți așezi iubita în ziua a șasea, când se dă teleenciclopedia. Dragostea este ca mirosul de piine proaspătă, arsă. Ca tasta toasterului care se ridică singură înainte de timpul stabilit. Ca atunci când surzești, și n-o știi, și mergi înapoi în pași de vals în vreme ce ești convins că te deplasezi lateral-înainte, a nu se confunda cu orbirea așa cum face folclorul mondial susținând cu obstinație că dragostea-i oarbă, nu, dacă ar fi așa s-ar numi justiție iar asta are balanță ca să știe pe unde umblă, motiv pentru care pășește apăsător ca filozofii de care aminteam, calcă așa prin studiouri, pe cabluri, se electrocutează și apar pe ecran pârind striviți de greutatea lumii când de fapt sînt doar curentați, și nici justiția nu mai poate fi oarbă de când se fac operații cu raze laser pe retină, care pot nimeri un con din miliarde de bastonașe, dragostea e Totul, este alfa, omega, lambda și pi, depinde, așa cum spun budiștii, dacă-ți găsești sufletul-pereche care te caută și el, iar când vă întîlniți se stinge lumina, pană, și nu vă mai recunoașteți, pare caraghios, nu e.

De la o vreme mi se întâmplă să gîndesc că toți sîntem ridicoli, prin fiecare gest sau cuvînt al nostru, din șanțuri pînă pe Himalaya esteticii, Bach e ridicol, nu contează că-i mort de 250 de ani, Beethoven e și mai ridicol cu tragismul lui grandios muzical, dar pentru cine să fii tragic, ce-ar putea fi tragic în viața unui vierme agitat, posibil ca totul să fie tragico-ridicol, nu o tragicomedie așa cum se tot declară continuu eronat, *Reviemul* lui Mozart e ridicol, mai ales cînd ești trist, să fii trist e ridicol, să te speli pe dinți e ridicol, cu *Lacrimosa* în mod special, dacă cercetezi cu minuție ajungi la același rezultat, gesturi, stări, emoții, să-ți legi șireturile la pantofi e ridicol, înmormintări, nașteri, căsătorii, ispite, necazuri, să te uiți în oglindă sau la dreapta e ridicol, și, cum am zis, arta e ridicolă, emoția. De-un ridicol răpitor. Războaiele nu provoacă drame, ci un imens ridicol colectiv, idei, concepte, aspirații, toleranță și intoleranță sînt ridicole, minus și plus la fel, scafandrii, medicii, mîndria, lumea necuvîntătoarelor, copiii mici, retardații, să muncești e ridicol, să nu muncești e ridicol, morala și decadența sînt ridicole, singurătatea e ridicolă, adevărul e ridicol, minciuna e ridicolă, calitățile sînt ridicole, defectele sînt ridicole, preoții, bisericile, rugăciunile, credințioșii, supranaturalul, psihanaliza, să zbori cu avionul, să sari cu parașuta, să joci șah, reclamele luminoase, magii, automobilele, cofetarii, ateismul e ridicol, fiind dispreț sau furie ridicolă pentru că nu există cineva (ridicol) pe care-l poți face răspunzător pentru insatisfacțiile sau pierderile tale ridicole, universul este de-un ridicol năprasnic, dar întunecat, Dumnezeu, dacă există, evident că-i ridicol. Și dacă nu există, cu atît mai mult. Nu are logică să-ți fie teamă de rizibil, cum i-am auzit pe mulți că le-ar fi, tot ce se poate face este să încerci să-i eviți nivelul maxim, pentru că derizoriul urcă pe grade, ca oligofrenia, tot 4, unde

4 e cel mai rău. Și-l are iubirea, cu tot ce implică ea. Atracție, suferință, sex, respect, entuziasm, aruncări de la etaj, despărțiri, reveniri, otravă, orbire, căderea dinților, privitul în tavan în timp ce de undeva se aude *Dance me to the end of love* și plîngi. Ce poate fi mai ridicol, mai omenesc.

Claudia MOSCOVICI

Mihail Sadoveanu, un scriitor „reeducat”?

NOTE:

1. Cornel Ungureanu, *Mihail Sadoveanu și cronicile posibile*, în *Istoria secretă a literaturii române*, Editura Aula, Brașov, 2007.
2. Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism* (Proza), Editura Fundației PRO, București, 2002.
3. Lucian Boia, *Capcanele Istoriei: elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, București, Editura Humanitas, 2011.
4. Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Fundația Lucașfăruș, vol. I, București, 2001.
5. Ion Cristoiu, *Radiografia unui succes: Mihail Sadoveanu, „Mitrea Cocor”*, în *Amfiteatru*, nr. 1/169, ianuarie 1980.
6. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
7. Ovid S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Editura Nemira, București, 1994.
8. Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1973.

MOZAIC LIRIC (II)

Ferris Gilli (USA)

un sărut lângă fereastră
el spune că nu îi pasă
de ochii vecinilor

Penny Harter (SUA)

ploaie de seară
îmi împletesc părul
în întuneric

Guy Simser (Canada)

fantoma tatălui
îl bate ușor pe umăr –
ajunul zilei tuturor sfinților

Marius Chelaru (România)

pătrar de lună –
smulg umbra fortului Nijo
din apă și-o beau

(Fragment din „*Eight views from Kyoto and Japan*”)

Changming Yuan (Canada)

Lotus:
Din nămolul descompus urât mirositor
Te ivești curat înaintea soarelui
Mereu neatins

Rajna Begović (Serbia)

lângă un templu vechi
în limbi diferite
tăcere

Vukelic-Rozić Djurdja (Croatia)

prima zi
cu o dragoste nouă –
fulgi de nea cântători

Lisa Okon (Israel)

Privind lung în sus
O stea pe cerul de catifea
Minimalism

Mircea M. Pop (Germania)

când pleci e iarnă
toiul verii când vii
for the rest - mai nimic.

Mia Barkan Clarke (SUA)

Boabe adormite:
Vânturi urlând cântece înghețate
Prin ramuri fragile

Stanley H. Barkan (SUA)

Soarele apune
în marea primordială,
ori răsare?

Yuko Otomo (SUA)

Noapte de vară:
urmărim constelațiile
cu degetele

Steve Dalachinsky (SUA)

păr
petale împovărate
de furtuni

Željko Funda (Croatia)

parcul urbei
vântul mută frunzele uscate
pe tabla de șah

(*Kusamakura, 2008, Honorable Mention*)

Dragan J. Ristic (Serbia)

rafală de vânt –
peștișorii încep să se miște
pe umbrela de soare

(„ITO EN” 2009, Japan (Merit Award),
„KO”, vol.23, No. 10, Japan 2009, „IRIS”,
Croatia, 2011)

Sebastiano Cugno (Italia)

AJUTOR

a spus un biet om
ca o stea pe un cer albastru,
dorea doar pâine, nu trandafiri.

Renée Owen (SUA)

O mie de forme
în stâncile râului
toate cu numele tău

(*Half the Moon, Half of Me (Two Autumns Press, 2012)*)

Siniša Maretić (Croatia)

încălzindu-ne mâinile
flacăra dintre noi
s-a stins

Gordana S. Radovanović (Bosnia și Herțegovina)

Cuvintele nerostite rămân
cicatrici pe sufletele cândva pereche –
semne de răzburare mută.

Eugen D. Popin (Germania)

un vultur flămând
se înalță-n azur
amăgind prada

(din volumul «Geometria focului»,
Editura Anthropos, Timișoara,
2009)

Changming Yuan (Canada)

Razele odihnitoare la asfințit
se retrag în adâncul oceanului
odată cu perscăruii

Branka Vojinovic-Jegdic (Muntenegro)

valurile mării
ducând departe urmele
iubirii noastre

Elizabeth McFarland (Germania)

așteptând
până când cele trei stele
devin Orion

(Mu haiku Journal 4, 2012)

Zoran Nikolić Mali (Serbia)

Mormânt în grădină%
copiii îngroapă
rândunica moartă

(“Lotos”, 2004)

Pravat Kumar Padhy (India)

Dimineată de iarnă
doi fluturi
încălzesc grădina

The Heron's Nest, Vol. XIII, No.2, June 2011

Saša Vazić (Serbia)

cei dintâi fulgi
pe geamul ferestrei –
întuneric și chipul meu

(Still in the Stream, 2006, HM)

an'ya (SUA)

noapte cu stele
pe marginea prăpastiei
răsună tălăngile caprelor

(First Place British Haiku Society J W Hackett Award)

John McManus (Marea Britanie)

sfârșit de zi
fiica mea cere
luna de pe cer

(Daily Haiku, Cycle 14)

Borivoje Sekulić (Serbia)

Balconul ei

Lucian PERTA

**Pa-
ro-
dii**

LIVIU IOAN STOICIU**De ce, nu?**

Când mi-a revenit memoria după
beția aceea cu absint,
mi-am lăsat muza să erupă
în poeme aristocrate. Să nu mint:

craterul Platon a erupt. Eu stăteam
pe margine și luam notițe,
de fapt le dictam celor două secretare pe care le
aveam

încă de la „Cotidianul”. Pline de fițe,
dar bune,
bune

ce carne, ce piele, ce talent!...
Cât era acuma de toamnă, nefiresc
vedeam că-n preajma lor, la un moment
dat, chiar și pietrele-nfloreesc.
De ce nu? În ziua de azi, trăind românește,
Aici la noi, orice prostie-nflorește!

din nou pustiu astăzi
Vântul pleacă lalelele

(International section Honorable
Mention Published in “Poems from the
6th annual Mainichi Haiku Contest”
2002.)

Jadran Zalokar (Croatia)

strigătul copilului
zborul fluturelui
tulbură liniștea dimineții

Vitali Khomin (Ucraina)

întâiul amurg
un castan aprinde lumânări
lângă cimitir

(publicat în Diogen pro art magazine)

Anatoly Kudryavitsky (Irlanda)

seară liniștită
glasuri de mesteceni
și plopi tremurători

(*World Haiku Review* 6:3, 2008)

Grupaj și traduceri de**Olimpia IACOB**

Centenar Carol I

La 27 septembrie 2014 s-a împlinit un secol de la moartea regelui Carol I. Un secol dramatic pentru România, fapt ce ne îndeamnă a evoca, cu o specială emoție, figura primului nostru rege, un inalienabil simbol al stabilității și progresului național. Căci sub îndelungata-i domnie, întinsă pe 48 de ani, țara și-a câștigat nu doar independența, ci și structura instituțională modernă, și-a consolidat statutul democratic, care va suferi, mai cu seamă sub regimul comunist, lovituri cumplite, ducând practic la anihilarea sa. Regim sub care, defel întâmplător, personalitatea lui Carol I a fost calomniată în chipul cel mai indign. Într-o scriere propagandistică din 1958, intitulată *Jefuirea poporului de către monarhie*, semnată de V. Anescu și M. Popa, acesta e caracterizat drept „obscurul ofițer prusac”, „care execută cu docilitate ordinele Kaiserului”, care „a inaugurat tabloul sumbru al jafurilor și împilărilor țărănimii muncitoare de către monarhie”. Aceasta în circumstanțele sovietizării de care avea parte România, terorizată și stoarsă de avuțiile sale într-o manieră fără precedent. Iar într-o altă tipăritură, *Adevărata istorie a unei monarhii. Familia Hohenzollern*, autorul său Alexandru Gârneață, crede a putea indica „violențele” la care suveranul i-ar fi supus pe țărani, „bătuți, schingiuiți, torturați și chiar omorâți”. Așa să fi fost? Oricum, răscoala din 1907, provocată în principal de fărâdelegile unor arendași alojeni, nu s-a soldat cu 11.000 de victime, cum susținea vulgata comunistă, ci cu 1100... Să punctăm acum momentele de seamă ale epocii Carol I. Adus pe tron în 1866, după înlăturarea lui Cuza, principele german era menit a asigura o domnie deasupra fărâmițării vieții politice băștinașe, imparțială, întemeietoare a unei dinastii ce i-ar fi consolidat rolul benefic. Primii ani ai acesteia au fost însă dificili. Din 1866 pînă în 1871, s-au perindat nu mai puțin de zece guverne și au avut loc nu mai puțin de douăzeci de remanieri ministeriale. Ca urmare, tînărul suveran, aflat într-o dispoziție de derută, nutrea gîndul abdicării. Ceea ce l-a împiedicat a părăsi tronul a fost pe de-o parte victoria Prusiei în războiul cu Franța din 1870, pe de alta intervenția decisă a lui Lascăr Catargiu, care l-a convins să-și ducă mai departe misiunea asumată. La rîndul lor, politicienii s-au mai potolit, făcînd posibilă instaurarea unui guvern conservator care a durat cinci ani. A urmat războiul de independență din 1877. Să menționăm că viitorul rege n-a acceptat cu inima ușoară suzeranitatea față de Turcia, de bunăseamă cu speranța că, la un moment dat, o va putea anula. De altminteri situația în cauză a constituit motivul pentru care cel dintîi ales pentru a veni la noi ca domn străin, contele Philippe de Flandra, favorit al lui Napoleon al III-lea, a declinat oferta ce i s-a făcut. În schimb Carol I, susținut și el de împăratul Franței ca și de cancelarul german Bismarck, a decis să facă un pas temerar, conștient fiind de progresivul declin pe care-l vădea Imperiul Otoman. Războiul din 1877, alături de eliberării. Cînd armata rusă a ajuns în impas, țarul Alexandru al II-lea a cerut expres sprijinul oastei românești, care a dovedit o comportare eroică la Plevna ca și în alte localități de pe actualul teritoriu al Bulgariei. Ceea ce a însemnat un examen trecut cu succes atît de rege, cît și de poporul român, după veacuri de obediență față de turci. Cu justificare, domnitorul Carol a devenit rege în 1881, punîndu-și pe frunte o coroană făurită din oțelul unui tun al bătăliei de la Plevna.

Actualități

De atunci a început în România o lungă perioadă de prosperitate în domeniile socotite esențiale ale vieții unei societăți civilizate. Dezvoltarea rețelei de căi ferate, reformele finanțelor, învățămîntului, sistemului spitalicesc au fost însoțite de înfiriparea și consolidarea unei clase de mijloc, necesare echilibrului obștesc, în care cîrmuirea comunistă avea să lovească implacabil. Frămîntările de la începutul domniei lui Carol I au rămas departe. Aventuroasa „Republică de la Ploiești” a lui Al. Candiano Popescu din 1870 a devenit o simplă amintire cu caracter tragicomic. Colaborînd într-un duh echitabil atît cu conservatorii cît și cu liberalii, monarhul și-a îndeplinit cu conștiinciozitate rolul de mediator al formațiunilor politice aflate în opoziție. Natura sa rațională, ponderată i-a îngăduit să arbitreze domeniul gingaș al unei vieți publice, care, în condițiile unei neîngrădite libertăți de opinie, n-a fost lipsită de explicabile tensiuni. Trebuie reținut neapărat un aspect. Principiile democrației n-au avut nicio opreliște sub Carol I, drept care n-au lipsit numeroase atacuri, unele virulente, asupra sa, în paginile presei, fără ca suveranul să încerce a-i pedepsi pe autorii lor, fără a le purta simțăminte vizibile de ranchiună. Ne aflăm pe atunci într-o variantă autohtonă a ceea ce s-a numit *la belle époque*, o oază de acalmie și propășire, la o astronomică distanță de anii comunismului. Ani în care, după cum prea bine știm, nu era admisă nici cea mai vagă manifestare a unei opinii diferite de cea statuată, cu pumn de fier, de către partidul-stat. În care persoanele socotite culpabile în acest sens înfundau prea adesea temnițele, în calitatea unor deținuți de conștiință. Putem vorbi astfel de opoziția dintre polul libertății și cel al opresiunii totalitare, primul ilustrat, în ordine istorică, de domnia lui Carol I, pe drept cuvînt apreciat drept arhitectul României moderne care-i poartă efigia.

I s-a reproșat marelui rege Tratatul, încheiat în 1883 cu cele două imperii centrale, Germania și Austro-Ungaria. Îndreptățirea sa de bază o reprezenta sentimentul de insecuritate generat de Rusia, care n-a ezitat, în urma războiului de independență în care i-am fost aliați, să anexeze cele trei județe din Sudul Basarabiei, Cahul, Bolgrad, Ismail, revenite României în urma Tratatului de pace de la Paris din 1856. Nu numai calitatea de etnic german i-a dictat lui Carol I o atare atitudine, ci și responsabilitatea impusă de calitatea de monarh al țării. S-ar putea zice oare că, privind într-un viitor ceva mai îndepărtat, n-a avut dreptate cu prisosință? Minoritarii frecvent huliți care erau germanofiliii noștri, precum P. P. Carp, Al. Marghiloman, C. Stere, adulmecau o primejdie istorică ce realmente s-a prăvălit asupra României nu chiar peste multă vreme, cu puterea unui dezastru. Niciodată Germania n-a săvîrșit, la noi, nici pe departe abuzurile de care am avut parte de la ocupantul sovietic și de la complicității săi locali. În 1914 însă, se pune chestiunea arzătoare a eliberării Transilvaniei, care avea, în ochii multor cetățeni, prioritate față de cea a Basarabiei. Din care pricină valul de naționalism iscat la izbucnirea primului război mondial i-a adus destule ofense bătrînelui rege, aflat pe pragul sfîrșitului. Între altele, pe grilajul Palatului din Calea Victoriei au apărut pancarte cu inscripția „Palat de închiriat!” E adevărat că la Consiliul de coroană, ținut la Sinaia, la 4 august 1914, suveranul și-a exprimat punctul de vedere singular (aprobat doar de P. P. Carp) cum că e trebuitoare consecvența politică, precum un factor de onoare, și că interesul național depinde inclusiv de respectarea cuvîntului dat. Urmarea fiind așa-numita „neutralitate armată”, pe care România a menținut-o pînă-n în 1916, cînd Carol I nu mai era în viață. Dar nu se poate susține că acesta nu se gîndea la românii ardeleni, subjugăți de un imperiu dualist care le limita drepturile, impunîndu-le un statut de inferioritate. Iată cîteva relatări revelatoare

Traduceri de

Miron Kiropol

Gerard Manley Hopkins

Noapte înstelată

Privii stelele, privii, privii în înalt!
O, privii tot acest neam al focului găzduit în aer!
Strălucitoarele burguri, citadelele în rotund caier!
În întunecate păduri ale diamantului adâncituri! Ochi în salt
De spiriduși! Poienele reci ca sub cenuși unde aur zace, aur viu.
Sorbul alb bătut de vînt! Plopi aerieni luând foc deodată!
Fulgi-porumbi trimiși plutind în curtea de păsări
însăpămîntată!
Ah, bine! Toate astea se cumpără, doar prețul să-l știu.

Deci cumpărai! Scump! – Cum? Prin răbdare, pomană, juruînță,
rugă.

Privii, privii: harababura din mai, ca în crengi de livadă!
Privii! Corolele în martie cum au sălciile sub galbenă glugă!
Acesta-i cu adevărat hambarul; înlăuntrului roadă,
A căpițelor casă. Uluci de lumină înconjoară
Lăcașul mirelui Hristos, pe toți sfinții și pe Fecioară.

ale convorbirilor pe care Bernhard von Bülow, ambasador timp de cinci ani al Germaniei la București și viitor cancelar al țării sale, le-a purtat cu Carol I: „El repeta mereu că o concluzare a României cu Tripla Alianță ar fi cu puțință numai cîta vreme conducerea acesteia s-ar afla neîndoieinic și vădit în miini germane. Între Germania și România nu ar exista nici un fel de interese contrare. Aproape nu s-ar găsi alte două țări între care o prietenie sinceră să fie mai firească și mai indicată. Cu totul altminterea stau lucrurile față de Austro-Ungaria. Felul cum, în Regatul Coroanei lui Ștefan, milioane de români sînt oprimați și chiar brutalizați, trebuie să producă sînge rău în România. Dacă nu ar exista un imperiu rus și nici unul german, o ciocnire între Români și Maghiari ar fi aproape de neînlăturat. Deoarece însă primejdiile ce amenință România din partea Rusiei sînt mai serioase decît necazul și durerea pentru răul tratament al Românilor din țările ungurești, România caută ocrotire și siguranță la Tripla Alianță”. Nu conțin aceste cuvinte un simbul vaticinar? Nu le putem asocia cu ceea ce a urmat?

Un alt legat, cu o semnificație politică majoră al regelui Carol I, îl constituie conceptul de monarhie. Rămasă, orice s-ar spune, cu aceleași temeuri pentru România precum în trecut, de garant al autorității constituționale, aptă a veghea la respectarea interesului național deasupra disensiunilor dintre partide, întrucît le transcende. În măsură a favoriza stabilitatea articulațiilor instituționale, armonia socială, adecvată pentru a asigura țării un prestigiu internațional. Nu se numără oare monarhiile europene între cele mai prospere state ale lumii? În 2006, Televiziunea Română a inițiat o campanie purtînd numele de „Mari Români”. Primul dintre ei a fost desemnat de către participanți a fi Ștefan cel Mare, iar al doilea Carol I, cu 52.424 voturi, depășindu-i pe Mihai Viteazul și pe Cuza Vodă. Indiciu implicat al unei simpatii monarhice. Foarte probabil însă că, dacă s-ar organiza acum un referendum pentru restabilirea monarhiei, ar predomina cei cu vot negativ. Îndelunga îndoctrinare comunistă și-a făcut efectul, „spălînd” multe minți, la fel cum în Basarabia numeroși cetățeni nu se arată receptivi la idealul de reintregire cu frații români, care – nu-i așa? – au fost ocupanți, fasciști, capitaliști etc. Destoinicii noștri bărbați politici, unii dintre ei monarhiști de față, candidînd la funcția de președinte al țării, țin la o consultare populară. Dar ne întrebăm: a existat o astfel de consultare cînd regele Mihai a fost silit să abdice? E ca și cum ai aplica asupra unei singure realități două măsuri diferite. Ce ar mai fi de făcut? Viitorul care ne oferă suficiente surprize ne va da un răspuns.

Gheorghe GRIGURCU